UNIVERZITET SINGIDUNUM

DEPARTMAN ZA POSLEDIPLOMSKE STUDIJE I MEĐUNARODNU SARADNJU

Master studije

Studijski program: POSLOVNA EKONOMIJA

MASTER RAD

Razvoj bankarskog sektora Bosne i Hercegovine

Komparacija poslovnih banaka u Bosni i Hercegovini i Češkoj Republici

Mentor:
doc. dr Dragan Vukasović

Student:
Aleksandra Malenić
Broj indeksa: 401036/2011

Beograd, januar 2014.

Ovom prilikom želim da izrazim svoju zahvalnost profesoru i mentoru docentu dr Draganu Vukasoviću, koji je svojim pristupom i interesantnim i veoma kvalitetnim predavanjima podstakao moj interes za proučavanje bankarskog poslovanja. Takođe, osjećam potrebu da izrazim zahvalnost i svim ostalim profesorima Univerziteta Singidunum, koji su mi svojim zanimljivim pristupom prenijeli niz naučnih znanja iz oblasti finansija i bankarstva.

Posebno želim da se zahvalim mojoj porodici, koja me je tokom školovanja nesebično podržavala i bila uz mene.

Nadam se da će me novostečena znanja usmjeriti ka novim budućim izazovima.

APSTRAKT

Predmet istraživanja je razvoj bankarskog sektora Bosni i Hercegovini, kroz komparaciju poslovanja poslovnih banaka u BiH i Češkoj Republici. Cilj istraživanja je nalaženje odgovora o uticaju monetarne politike Centralne banke BiH na bankarski sektor, kroz naučno opisanu komparaciju rezultata, i dobijanje slike o budućim poslovnim i razvojnim perspektivama poslovnih banaka u BiH. U radu su korištene osnovne naučno-istraživačke metode: analize, sinteze, klasifikacije, dedukcije i indukcije; sintetička metoda - konkretizacije i metoda prikupljanja podataka, čija je primjena omogućila istraživanje razvoja bankarskog sektora BiH kao cjeline u periodu od 2000.-te do 2012.-te, kao i izvođenje zaključka o uspješnosti poslovnih banaka. Tumačenjem dobijenih rezultata utvrđeno je su zadovoljeni međunarodni standardi adekvatnosti kapitala i da poslovne banke uspješno posluju, tj. da postoje pozitivne tačke u bankarstvu. Međutim, utvrđeni su problemi: visok broj prosječno zaposlenih po banci, nizak stepen primjene informaciono-komunikacionih tehnologija i krediti poslovnih banaka veći od prikupljenih depozita. Takođe je, komparacijom kamatnih stopa obje centralne banke utvrđena je otežana likvidnost bankarskog sektora.. Može se reći da monetarna politika CBBiH ne pomaže razvoj privrede. Rezultati istraživanja kroz komparaciju poslovnih banaka trebaju dati doprinos daljem unapređivanju domaćeg bankarstva, tako da ono postane ključni element ekonomskog razvoja BiH.

Ključne riječi: monetarna politika, bankarski sektor, adekvatnost kapitala, likvidnost, krediti, depoziti

SUMMARY

Subject of the research is the development of the banking sector in Bosnia and Herzegovina, through business comparison of commercial banks in Bosnia and Herzegovina and the Czech Republic. Aim of the research is to find answers about the impact of monetary policy of the Central Bank of Bosnia and Herzegovina to the banking sector, through scientifically described result comparison, and getting „big" picture of the future business and development prospects of commercial banks in Bosnia and Herzegovina. In this analysis have been used basic scientific-research methods: analysis, synthesis, classification, deduction, induction, synthetic method - concretization and methods of data collection. Their application has enabled the study of Bosnian-Herzegovinian banking sector evolution as a whole in the period from 2000 till 2012, as well as the deduction of the performance of commercial banks. With the results interpretation was determined that international standards of capital adequacy and commercial banks operation have been met, ie. the banking milestones were achieved. However, problems were indicated due: high average number of employees per bank, low level of information and communication technologies implementation and increased loans of commercial banks by collected deposits. With the interest rate comparison from both central banks liquidity problem has been detected as well. It can be highlighted that monetary policy of Central Bank of Bosnia and Herzegovina does not help the economic development. The research results through comparison of commercial banks should contribute for further development of the domestic banking sector, so that it becomes a key element in the economic growth of Bosnia and Herzegovina.

Key words: monetary policy, banking sector, capital adequacy, liquidity, loans, deposits

SADRŽAJ

1. UVOD....1

1.1 Predmet i polazišta istraživanja....2

1.2 Cilj istraživanja....3

1.3 Hipoteze istraživanja....3

1.4 Izvori informacija i metode istraživanja....4

1.5 Struktura rada....5

2. GENEZA BANKARSTVA....6

2.1 Geneza bankarstva....6

2.2 Pojam banke....7

2.3 Bankarski poslovi....8

2.4 Aktiva i pasiva banaka....9

2.5 Vrste banaka....10

2.5.1 Centralna (emisiona) banka....11

2.5.2 Komercijalna banka....12

2.5.3 Poslovna banka....13

2.5.4 Specijalizovane i granske banke....13

2.5.4.1 Investicione banke....13

2.5.5 Univerzalna banka....14

3. BANKE BOSNE I HERCEGOVINE....16

3.1 Institucionalni okvir....16

3.2 Centralna banka Bosne i Hercegovine....16

3.2.1 Osnivanje, funkcionisanje i organizaciona struktura CBBiH....16

3.2.2 Misija, vizija i ciljevi CBBiH....17

3.2.3 Monetarna politika CBBiH....18

3.2.3.1 Instrumenti monetarne politike CBBiH....19

3.2.3.1.1 Stopa obaveznih rezervi CBBiH....19

3.2.4 Publikacije CBBiH....20

3.3 Poslovno bankarstvo BiH....20

3.3.1 Struktura bankarskog sektora BiH....20

3.3.1.1 Elektronsko bankarstvo i kartično poslovanje u BiH....21

3.3.2 Ljudski resursi u poslovnim bankama u BiH....23

3.3.3 Aktiva poslovnih banaka u BiH....24

3.3.4 Depozitni potencijal poslovnih banaka u BiH ... 24
3.3.4.1 Visina osiguranih depozita poslovnih banaka u BiH ... 24
3.3.4.2 Sektorska struktura depozita poslovnih banaka u BiH ... 26
3.3.4.3 Depoziti stanovništva po ročnosti poslovnih banaka u BiH ... 28
3.3.5 Kreditni potencijal poslovnih banaka u BiH ... 29
3.3.5.1 Sektorska struktura kredita poslovnih banaka u BiH ... 29
3.3.5.2 Struktura kredita stanovništva poslovnih banaka u BiH ... 30
3.3.5.3 Ročna struktura kredita poslovnih banaka u BiH ... 31
3.3.5.3.1 Ročna struktura ukupnih kredita u BiH ... 31
3.3.5.3.2 Ročna struktura kredita nefinansijskih privatnih preduzeća u BiH ... 32
3.3.5.3.3 Ročna struktura kredita stanovništva BiH ... 33
3.3.6 Likvidnost poslovnih banaka u BiH ... 34
3.3.7 Stopa adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u BiH ... 35

4. BANKE ČEŠKE REPUBLIKE ... 36

4.1 Institucionalni okvir ... 36

4.2 Centralna banka Češke Republike - Česká národní banka ... 37
4.2.1 Osnivanje, funkcionisanje i organizaciona struktura ČNB ... 37
4.2.2 Misija, vizija i ciljevi ČNB ... 37
4.2.3 Monetarna politika ČNB ... 38
4.2.3.1 Instrumenti monetarne politike ČNB ... 39
4.2.3.1.1 Stopa obaveznih rezervi ČNB ... 39
4.2.3.1.2 Eskontna (diskontna) stopa ČNB ... 40
4.2.4 Publikacije ČNB ... 41

4.3 Poslovno bankarstvo ČR ... 42
4.3.1 Struktura bankarskog sektora ČR ... 42
4.3.1.1 Elektronsko bankarstvo i kartično poslovanje u ČR ... 43
4.3.2 Ljudski resursi u poslovnim bankama u ČR ... 45
4.3.3 Aktiva poslovnih banaka u ČR ... 45
4.3.4 Depozitni potencijal poslovnih banaka u ČR ... 46
4.3.4.1 Visina osiguranih depozita poslovnih banaka u ČR ... 46
4.3.4.2 Sektorska struktura depozita poslovnih banaka u ČR ... 47
4.3.4.3 Depoziti stanovništva po ročnosti poslovnih banaka u ČR ... 49
4.3.5 Kreditni potencijal poslovnih banaka u ČR ... 50
4.3.5.1 Sektorska struktura kredita poslovnih banaka u ČR ... 50
4.3.5.2 Struktura kredita stanovništva poslovnih banaka u ČR ... 52
4.3.5.3 Ročna struktura kredita poslovnih banaka u ČR ... 53
4.3.5.3.1 Ročna struktura ukupnih kredita u ČR ... 53
4.3.5.3.2 Ročna struktura kredita nefinansijskih privatnih preduzeća u ČR ... 54
4.3.5.3.3 Ročna struktura kredita stanovništva ČR ... 55
4.3.6 Likvidnost poslovnih banaka u ČR ... 55
4.3.7 Stopa adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u ČR ... 57

5. KOMPARATIVNA ANALIZA BANKARSKIH SEKTORA BIH I ČR 58

5.1 Centralne banke BiH i ČR 58

5.2 Analiza poslovnih banaka BiH i ČR 60

5.2.1 Analiza strukture bankarskog sektora BiH i ČR 60

5.2.2 Analiza ljudskih resursa u poslovnim bankama u BiH i ČR 62

5.2.3 Analiza aktive poslovnih banaka u BiH i ČR 63

5.2.4 Analiza depozitnog potencijala poslovnih banaka u BiH i ČR 64

5.2.4.1 Analiza sektorske strukture depozita poslovnih banaka u BiH i ČR 65

5.2.4.2 Analiza ročne strukture depozita poslovnih banaka u BiH i ČR 66

5.2.5 Analiza kreditnog potencijala poslovnih banaka u BiH i ČR 68

5.2.5.1 Analiza sektorske strukture kredita poslovnih banaka u BiH i ČR 68

5.2.5.2 Analiza ročne strukture kredita poslovnih banaka u BiH i ČR 69

5.2.6 Analiza likvidnosti poslovnih banaka u BiH i ČR 71

5.2.7 Analiza stope adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u BiH i ČR 73

5.2.7.1 Uvođenje Basel III standarda u poslovne banke u BiH i ČR 73

6. ZAKLJUČAK 76

7. LITERATURA 81

8. POPIS SLIKA, TABELA, GRAFIKONA I SKRAĆENICA 85

1. UVOD

Promjene na finansijskim tržištima u svijetu započele krajem XX vijeka, uticale su i na domaće tržište. Ključ promjena bile su promjene u svim sektorima, nastale pod uticajem promjenjenih uslova poslovanja na svim tržištima, globalizacije, uvođenja i primjene međunarodnih standarda i „novih" tehnologija, koje neminovno utiču na sve segmente poslovanja. Stvaranje kvalitetnije slike o ulozi i uticaju promjena moguće je analiziranjem jednog segmenta poslovanja na makro i/ili mikronivou. Analiza na mikronivou omogućila bi sticanje slike o poslovanju privrednog subjekta, dok bi analiza cjelokupnog sektora, tj. na makronivou, mogla dati sliku o njegovom poslovanju na nivou države.

Izabrati uspješan poslovni sektor u BiH je veoma teško, jer je privreda u brojnim problemima izazvanim različitim ekonomskim, političkim i socio-demografskim faktorima. Bilo je potrebno pronaći sektor koji posluje u cijeloj državi, zastupljen u oba entiteta, a koji utiče na sve nivoe poslovanja u BiH. Kada su utvrđeni uslovi koje je trebalo obuhvatiti, donošenje odluke o temi rada bilo je jednostavno.

Izabrala sam bankarski sektor BiH, odnosno poslovne banke BiH kao ključan element poslovanja. Iz njegovog kreditnog potencijala finansiraju se aktivnosti svih fizičkih i pravnih lica u državi, a on zavisi od stepena povjerenja klijenata u bankarski sektor. Na stabilnost i poslovanje poslovnih banaka u velikoj mjeri utiče monetarna politika države, koju definiše i provodi Centralna banka, putem svojih instrumenata. Porast transparentnosti poslovanja bankarskog sektora posljedica je uvođenja zakonske obaveze objavljivanja finansijskih izvještaja. Posmatrajući poslovne banke na makronivou stečena je slika o razvoju domaćeg bankarskog sektora. Osim toga, proučeno je da li i koliko se „nove" informaciono - komunikacione tehnologije primjenjuju u poslovnim bankama. Uvođenje instrumenta osiguranja depozita uticalo je na kreditni portfolio banaka i finansijsku stabilnost bankarskog sektora BIH, zbog čega je dio rada posvećen analizi njegovog kreditno-depozitnog potencijala. Koliko je važno da svi privredni i neprivredni subjekti izvršavaju svoje obaveze na vrijeme, još je važnije da poslovne banke u BiH koje u rukama drže najveći dio aktive finansijskog sektora budu likvidne i da imaju dovoljno kapitala za pokrivanje eventualnih gubitaka u poslovanju. Uzimajući sve u obzir, logično je da se u dijelu rada analizira likvidnost i adekvatnost kapitala bankarskog sektora.

Sve zajedno, kroz analizu poslovanja poslovnih banaka u BiH, u proteklom dvanaestogodišnjem periodu, daje sliku o razvoju bankarskog sektora. Rezultati istraživanja pokazuju da li poslovne banke ulažu i koliko u ekonomski razvoj BiH, tj. da li plasiranjem sredstava preduzećima podstiču privredu i stvaranje novih sredstava. Osim toga, kroz kratki uvid u instrumente monetarne politike Centralne banke BiH dobiva se slika o njenoj ulozi u domaćem bankarskom sektoru.

Komparacijom svih dobivenih rezultata i njihovim tumačenjem moguće je dobiti sliku o perspektivi bankarskog sektora i odrediti u šta je potrebno usmjeriti buduće plasmane poslovnih banaka da bi domaći bankarski sektor postao još uspješniji i stvorio mogućnosti za nove investicije u BiH.

1.1 Predmet i polazišta istraživanja

Pri izradi naučno-istraživačkog rada potrebno je pratiti metodologiju njegove izrade. „Logička osnova metodologije naučnog rada jesu delovi logike koji se najneposrednije odnose na procese istinitog mišljenja. (...) U naučnoj zajednici mišljenje se definiše kao složen proces u kome su sadržane psihičke, mentalne, fizičke i društvene (=organizacijske) komponente. U procesu naučnog rada ono je uvek predmetno (uvek se misli o nečemu), a odigrava se kroz sledeće faze: opažanje – predstavljanje – poimanje (formiranje pojma) i promišljanje. Istinitost mišljenja u procesu naučnog rada može se na razne načine odrediti, ali za naše svrhe dovoljno je reći da istinito mišljenje istinski saznaje predmet koji se istražuje. Ono saopštava tačne tvrdnje o predmetu mišljenja.“[1] Dakle, osnovno je pravilno definisanje predmeta istraživanja sa njegovim elementima: pojave između kojih će se utvrđuje veza i same veze.

Problem je što poslovne banke bez detaljnije analize monetarne politike Centralne banke i osnovnih elemenata bankarskog sektora, ne mogu dobro usmjeriti svoja raspoloživa sredstva i podstaći ekonomski razvoj BiH. Kada je to utvrđeno, moguće je definisati predmet istraživanja.

Predmet istraživanja je razvoj bankarskog sektora Bosni i Hercegovini, kroz komparaciju poslovanja poslovnih banaka u BiH i Češkoj Republici. Osnovni povod za izbor predmeta istraživanja bio je dobijanje odgovora na osnovna pitanja: *Koja je uloga Centralne banke BiH? Koje instrumente monetarne politike koristi CBBiH? Kakva je struktura bankarskog sektora BiH? Da li i koje nove tehnologije poslovne banke BiH primjenjuju u poslovanju? Da li je aktiva poslovnih banaka u BiH uvećana? Da li postoji veza između njihovog depozitnog i kreditnog potencijala? Da li promjena kreditno-depozitnog potencijala poslovnih banaka utiče na likvidnost bankarskog sektora BiH? Da li poslovne banke u BiH zadovoljavaju standarde bankarskog poslovanja?*

Da bi se dobili odgovori na postavljena pitanja bilo je neophodno da se rezultati istraživanja bankarskog sektora BiH uporede sa drugim, odnosno sa drugom državom. Sličnost BiH i ČR, po svom istorijskom i privredno-ekonomskom pogledu, bila je podsticaj da se upravo ona izabere kao država sa kojom će biti upoređeni rezultati poslovanja poslovnih banaka.

U istraživanju su proučeni osnovni indikatori finansijskog zdravlja bankarskog sektora obje države u periodu od 01.01.2000. godine do 31.12.2012. godine. U širem smislu predmet istraživanja je analiza osnovnih elemenata bankarskog sektora: Centralne banke sa monetarnom politikom, distributivne mreže poslovnih banaka, kao i njihovih ljudskih resursa, aktive, depozitnog i kreditnog potencijala, likvidnosti i stope adekvatnosti kapitala poslovnih banaka.

Postavljanje polazne osnove za izradu rada uz navedeno, zahtjevalo je i proučavanje stepena poštovanja bankarskih principa, uticaja centralnih banaka, ali prije svega institucionalnog okvira u kom poslovne banke u BiH i ČR posluju. Širok opseg međunarodne i domaće literature pomogao je u objašnjavanju postavljenih hipoteza u radu i predstavljaju polazište za izradu naučno-istraživačkog rada.

[1] Miljević, Milan I.: *Metodologija naučnog rada*, Filozofski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Pale, 2007., str. 61

1.2 Cilj istraživanja

Definisanje cilja istraživanja zasnovano je na precizno definisanom predmetu istraživanja, čiju naučnu i društvenu ulogu treba objasniti.

Naučni cilj istraživanja je naučna deskripcija i teorijsko elaboriranje uloge Centralne banke države i uticaja monetarne politike na ostvarene performanse poslovnih banaka u BiH i ČR, kroz naučno opisanu komparaciju rezultata. Uz poštovanje metodologije izrade naučno–istraživačkog rada, time je prikazana veza između predstavljenih naučno-teorijskih kategorija bankarstva.

Društveni cilj istraživanja je dobijanje odgovora na pitanja o razvoju bankarskog sektora BiH i ostvarenim performansama poslovanja poslovnih banaka pod uticajem monetarne politike Centralne banke. Tumačenjem dobijenih odgovora dobijena je slika o budućim perspektivama poslovanja poslovnih banaka u BiH, čim je olakšana pravovremena reakcija i mogu spriječiti ili umanjiti negativne posljedice po bankarski sektor.

1.3 Hipoteze istraživanja

Hipoteza je istraživačev sud o problemu istraživanja. Svaka hipoteza mora biti rješenje problema. Zadatak istraživanja je upravo u tome da je provjeri.

U istraživanju se istakla glavna hipoteza: *„Monetarna politika Centralne banke Bosne i Hercegovine ne podstiče nove investicije u Bosni i Hercegovini.“*

U radu su se izdvojile četiri pojedinačne hipoteze:

Prva pojedinačna hipoteza: *„Visoke kamatne stope Centralne banke Bosne i Hercegovine negativno utiču na likvidnost domaćeg bankarskog sektora.“*

Druga pojedinačna hipoteza: *„Nizak stepen primjene „novih“ informaciono – komunikacionih tehnologija u bankarstvu negativno utiče na efikasnost zaposlenih u poslovnim bankama Bosne i Hercegovine.“*

Treća pojedinačna hipoteza: *„Depozitni potencijal poslovnih banaka Bosne i Hercegovine ne pokriva njihov kreditni portfolio.“*

Četvrta pojedinačna hipoteza: *„Centralna banka Bosne i Hercegovine periodično predstavlja informacije o bankarskom sektoru države, pri čemu se poštuju međunarodni standardi bankarskog poslovanja.“*

U radu se istakla i posebna hipoteza: *„Centralna banka, kao osnovni nosilac kreditno-monetarnog sistema, definiše monetarnu politiku države i to je u Bosni i Hercegovini – Centralna banka Bosne i Hercegovine, a u Češkoj Republici – Česká národní banka.“*

1.4 Izvori informacija i metode istraživanja

U istraživanju su korištena naučno–teorijska znanja potkrepljena relevantnim međunarodnim i domaćim izvorima informacija i savremenom poslovnom praksom, te obrađena različitim metodama istraživanja. Da bi rezultati bili što kvalitetniji pri izradi rada su kao izvori informacija korišteni primarni i sekundarni izvori.

Primarni izvori informacija, koje je prikupio istraživač, su podaci dobijeni od centralnih banaka BiH i ČR. Sekundarni izvori informacija su različiti naučni časopisi, publikacije Agencija za osiguranje depozita BiH i ČR, te izvještaji Agencija za bankarstvo Federacije BiH i Republike Srpske.

„Metod (lat. – methodus) označava način istraživanja (način, put, postupak koji upotrebljavamo da bismo došli do saznanja, da bismo otkrili ili izložili naučnu istinu) koja se primjenjuje u nekoj nauci."[2] Uzimajući u obzir kompleksnost predmeta istraživanja, pri izradi su korištene osnovne naučno–istraživačke metode: komparativne analize, sinteze, klasifikacije, dedukcije i indukcije; sintetička metoda – konkretizacije i metoda prikupljanja podataka.

Metoda komparativne analize koja pomaže da se „saznaju određene sličnosti i razlike činilaca predmeta istraživanja"[3], omogućila je da se predmet istraživanja – razvoj bankarskog sektora BiH istraži kao cjelina u periodu od 2000.-te do 2012. godine. „Sinteza je shvatanje – saznanje složenih cjelina preko njihovih pojedinačnih i posebnih delova, njihovim spajanjem, tj. njihovim stavljanjem u razne moguće odnose i veze."[4] Spajanjem različitih indikatora finansijskog zdravlja poslovnih banaka sa ostalim elementima bankarskih sektora dobijena je slika o stanju bankarskih sektora u obje države. Metoda klasifikacije podrazumjeva „specijalizaciju predmeta, pojma ili stava tako što se jedan opšti pojam ili stav (tačnije: pojam, stav, sud, zaključak ili neki proces) rasčlanjava i razvrstava po određenom kriterijumu"[5]. Njenom primjenom omogućeno je definisanje banaka prema njihovoj ulozi u državi i djelatnosti, tj. definisanje strukture bankarskih sektora. „Indukcija je osnovna metoda koja jedina omogućava neposredno saznanje o empirijskom, realno-konkretnom i raznovrsnom, konstituisanom u pojedinačne cjeline."[6] Ona je omogućila da se analizom pojedinih elemenata bankarskih sektora dobije slika o uspješnosti poslovanja poslovnih banaka. Primjena dedukcije kao analitičke metode kojom „se iz i na osnovu opšteg zakonskog saznanja stiču posebna saznanja i to sa neuporedivo većim stepenom izvesnosti i pouzdanosti,"[7] omogućila je da se iz već formiranih zaključaka izvedu novi. Dakle, međusobnim dopunjavanjem i preplitanjem metoda indukcije i dedukcije omogućeno je izvođenje zaključaka o uticaju instrumenata monetarne politike centralnih banaka na poslovanje poslovnih banaka.

Metoda konkretizacije je kao „odnos opšteg, posebnog i pojedinačnog polazeći od opštijeg,"[8] korištena da bi se objasili citati i definicije u radu, što je olakšalo interpretaciju rezultata istraživanja.

[2] Ibid., str. 13
[3] Ibid., str. 121
[4] Ibid., str. 133
[5] Ibid., str. 126
[6] Ibid., str. 137
[7] Ibid., str. 128
[8] Ibid., str. 135

Primjena metode prikupljanja podataka zahtjevala je analizu domaće i međunarodne naučne literature, službenih izvora, operativnih dokumenata centralnih banaka; izvještaja različitih agencija; istraživanja statističkih agencija BiH, ČR i EU. Nakon što su prikupljeni podaci, bilo ih je potrebno obraditi, da bi se na kraju iz njih mogli izvesti zaključci o poslovanju banaka.

1.5 Struktura rada

Svaki naučni rad može se strukturno podijeliti na 4 cjeline: uvodna razmatranja, razradu, zaključna razmatranja i završni dio, koje u ovom radu obuhvataju ukupno osam poglavlja.

Uvodna razmatranja, u prvom poglavlju *Uvod* predstavljaju: predmet, polazište i ciljeve istraživanja, te iznose hipoteze postavljene u radu. Nakon toga daju kratak pregled korištenih izvora istraživanja, te opisuju metode istraživanja primjenjene pri izradi rada i strukturu rada.

Razrada teme rada – razvoj bankarskog sektora BiH obuhvata pet poglavlja. Ona započinje sa *Genezom bankarstva* koja daje kratak istorijski razvoj bankarstva u svijetu, nakon čega su teorijski opisani: pojam banke, bankarskih poslova, elementi bilansa stanja banaka i osnovne vrste banaka. U naredna dva poglavlja *Banke Bosne i Hercegovine* i *Banke Češke Republike* predstavljeni su ukratko strukture bankarskih sektora i analizirani osnovni elementi njihovog poslovanja. Peto poglavlje *Komparativna analiza bankarskih sektora BiH i ČR* predstavlja suštinu rada. U njemu je napravljena komparativna analiza dobivenih rezultata istraživanja bankarskih sektora obje države, kroz njegovu strukturu. Posebno je kroz komparaciju kamatnih stopa centralnih banaka proučen uticaj njihovih monetarnih politika na poslovne banke obje države, u periodu od 1.1.2000. godine do 31.12.2012. godine. Da bi se dobila potpunija slika o finansijskom zdravlju bankarskog sektora BiH i uvid u probleme sa kojima se on suočava, posebna pažnja posvećena je analizi sektorske i ročne strukture depozitnog i kreditnog potencijala poslovnih banaka, njihove likvidnosti i stope adekvatnosti kapitala u BiH i ČR, kao ključnih elemenata njegovog razvoja.

Zaključna razmatranja predstavljena su u šestom poglavlju *Zaključak*, a izvedena su iz razrade teme. Na osnovu rezultata istraživanja bankarskog sektora i poslovanja poslovnih banaka u BiH i ČR u njemu su potvrđene ranije iznete hipoteze istraživanja i predstavljene mogućnosti daljeg razvoja bankarskog sektora Bosne i Hercegovine.

Završni dio obuhvata dva poglavlja. U sedmom poglavlju *Literatura* dat je pregled literature korištene u radu kroz teorijske izvore (knjige, stručne radove, izvještaje i publikacije) i Internet izvore, a na kojima se zasniva teorijska i naučna utemeljenost rada. Osmo poglavlje *Popis tabela, slika, grafikona i skraćenica* daje pregled svih tabela, slika i grafikona koji su predstavljeni u radu, te spisak skraćenica koje se u njemu pojavljuju zajedno sa objašnjenjima.

2. GENEZA BANKARSTVA

2.1 Geneza bankarstva

Upoznavanje sa istorijskim razvojem banaka olakšava razumjevanje njihovog poslovanja. Preteče banaka javile su se u antičko doba zajedno sa pojavom razmjene u Grčkoj, Rimu i Bliskom istoku, a svi poslovi obavljani su u hramovima. Godine 2500 p.n.e. vavilonski kralj Hamurabi donio je „kodeks o bankarstvu", čim je prešlo iz vjerske u trgovačku djelatnost. Pojava kovanog novca otvorila je mogućnost za dalji razvoj bankarstva.

Prva faza poklapa se sa pojavom prvog kovanog novca. Tako su se prve kovanice pojavile u Lidiji negdje oko 600 godine p.n.e. za vrijeme vladavine Aliatesa II.[9] Osnovni bankarski poslovi bili su: mjenjački, transferni i založni. Tezauri - privatne kuće u kojima su skupljani različiti proizvodi na čuvanje i uz mogućnost pozajmljivanja drugima i obavezu vraćanja do naredne žetve uz visoku kamatu, javile su se u staroj Grčkoj. Tim je postavljena osnova mjenjačkih poslova, a ako su mjenjači bili i zajmodavci, nazivani su trapezarima.[10]

U doba Rimskog carstva glavnu riječ vode: bankari — argentari (depozitari novca), kreditori uz naplatu vrlo velikih kamata i numulari — mjenjači novca. Posebnu ulogu imala su udruženja argentarija, a velik značaj u finansiranju ratnih pohoda imali su finansijeri — kvalijeri. U bankarstvu starog Rima bili su poznati tekući računi i žiro-posao. Zajmovi su odobravani uz 48% do 70% godišnje kamatne stope. Zelenaštvo se nije smatralo sramnim poslom te su se njime bavili i vodeći ljudi Rima (Pompej, Antonije, Brut, Ciceron i drugi).[11]

Rani srednji vijek karakterisao je razvoj mjenjačkih poslova na međunarodnim trgovačkim sajmovima. Istovremeno, dalje se razvijaju kreditni poslovi i mjenica kao instrument plaćanja, što omogućava uspešnije odvijanje trgovačkog i novčanog prometa.

Druga faza, od XIV vijeka, počinje pojavom prvih institucionalno organizovanih novčanih ustanova: Banca di Genova i Casa di Sant Georgio, osnovane 1320. godine i 1407. godine. U XVII vijeku države uvode centralne banke, koje se bave samo emisionim poslovima i ne koresponduju sa stanovništvom. „„Swedish Riskbank" prva je središnja banka osnovana u svijetu 1668. godine, a 1694. godine osnovana je i prva centralna banka u Velikoj Britaniji „Bank of England" u formi akcionarskog društva sa privilegijom izdavanja novčanica i kovanog novca na bazi zlatnog pokrića."[12]

Treću fazu, od početka XVIII vijeka, karakterisao je razvoj trgovine, snažan industrijski razvoj, otkriće i nastanak novih država što je postavilo osnovu za organizovanje niza bankarskih ustanova

[9] http://hr.wikipedia.org/wiki/Elektrum, datum preuzimanja: 1.6.2014. godine
[10] Lakić, Milica: *Bankarstvo*, Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008., str. 10
[11] Alijagić, Mehmed: *Bankarski menadžment,* IBC - Koledž za industrijski i poslovni menadžment, Bosanska Krupa, 2008., str. 10
[12] Lakić, Milica: *Bankarstvo*, Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008., str. 20-21

javnog i privatnog vlasništva. Mnoge od tih institucija su ostavile dubok trag u razvoju bankarskih poslova. Tako je u Francuskoj 1716. godine osnovana „Banqe Royale" (na osnovu ideje Džona Loa), 1754. godine u Rusiji „Komerc Banka", u Engleskoj 1834. godine „Westminister Bank" i sl.[13]

Četvrta faza, od XIX vijeka, postavlja osnovu za razvoj savremenog bankarstva. Osnivaju se banke akcionarskog tipa, koje obezbjeđene sopstvenim i pozajmljenim kapitalom, postaju ključan faktor za razvoj trgovine i privrede na domaćim i međunarodnim tržištima. Ovu fazu karakteriše početak naučnog istraživanja suštine bankarskog poslovanja.

Analiza razvoja bankarstva može se od tada podijeliti na tri perioda. Konzervativno-uslužno bankarstvo, od 60-tih godina XIX vijeka do 60-tih godina XX vijeka, karakterisala je klasična banka, koja je davalac i primalac bankarskih usluga, bavi se posredovanjem, bez sluha za želje klijenata, ima jeftin marketing i mijenja stil prema okruženju. Industrijsko-proizvodno bankarstvo, do 90-tih godina XX vijeka, karakterisala je savremena banka, „koja svoj bankarski proizvod, kao rezultat njene osnovne djelatnosti, plasira na finansijskom tržištu, putem i preko koga ostvaruje dobitak ili gubitak." Planetarno bankarstvo, od 90-tih godina XX vijeka rezultat je oštre konkurencije na finansijskom tržištu, tehnološke revolucije i stvaranja planetarnih banaka. Banke se mijenjaju i tržišnim segmentima nude bankarske procese, ne proizvode, a uvode se i elektronsko-automatizovani procesi bankarstva: ATM, EFT/POS terminali, platne kartice, kućno, internet i mobilno bankarstvo.[14]

2.2 Pojam banke

Definisati pojam banke podrazumjeva definisanje kriterija na osnovu kojih se ona razlikuje od ostalih finansijskih institucija. Etimološki posmatrano pojam „banke" potiče iz latinskog jezika, tj. „od riječi „banca", što u prevodu znači klupa (tezga, šalter) na kojoj se vršila razmjena novca i ostale novčane transakcije plaćanja i naplate vezane za promet robe, proizvoda i usluga na trgovima, vašarima, domaćim i međunarodnim sajmovima."[15] Najčešći kriteriji za definisanje banke su: 1 - učestvovanje u kreiranju novca, 2 - profesionalno bavljenje poslovima uzimanja i davanja kredita, 3 - funkcija ostvarivanja ciljeva ekonomske politike i 4 - funkcija obavljanja platnog prometa.[16]

„Banka je organizacija koja primjenjujući princip društvene podjele rada, trajno obavlja svoje aktivnosti u društvenoj reprodukciji u oblasti prometa kao sredstava plaćanja: emisije novca, prikupljanja depozita, davanje kredita, trgovina novcem i sredstvima plaćanja (trgovina zlatom, valutama, devizama), obavljanje novčanog prometa u kupoprodajnim transakcijama robno-novčane privrede."[17]

[13] Lakić, Milica: Bankarstvo, Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008., str. 11
[14] Lakić, Milica: Bankarstvo, Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008., str. 12-13
[15] Raković, Milena: *Javne finansije*, Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008., str. 157
[16] Golijanin, Milan: *Bankarstvo Jugoslavije*, Privredni pregled, Beograd, 1979., str. 20
[17] Milojević, Dobrivoje: *Leksikon finansijskih tržišta*, Savremena administracija, Beograd, 1996., str. 23

Prema računovodstvenim standardima, „„banka“ podrazumeva sve finansijske institucije, čiji je jedan od glavnih poslova da primaju uloge i pozajmljuju sredstva u cilju kreditiranja i ulaganja, a koji spadaju u oblast bankarskog ili sličnog zakonodavstva. Ovaj standard se odnosi na takva preduzeća, bez obzira da li u svom nazivu imaju reč banka“.[18]

Prema nekim autorima najpotpuniju definicuju banke dao F.Somary, po kome je banka „ustanova kojoj je uzimanje kredita u obliku novca glavno zanimanje“.[19] Najjednostavnije rečeno, banka je novčano preduzeće koje teži maksimizaciji profita.

2.3 Bankarski poslovi

Nakon što se definiše pojam banke, moguće je definisati poslove kojima se ona bavi. Ako je banka „privredno preduzeće" čiji je „glavni predmet poslovanja uzimanje i davanje kredita, kao i posredovanje u platnom prometu"[20], mogu se definisati osnovni poslovi u bankarstvu. Pojam bankarskih poslova obuhvata sve ugovore koji predstavljaju promet novca i određene usluge koje banke vrše svojim klijentima u vezi sa platnim prometom. Oni su se tokom vremena mijenjali. „„Starije" bankarske usluge su: obavljanje mjenjačkih poslova, eskontovanje trgovačkih papira, usluge štednih uloga, čuvanje predmeta od vrijednosti i potvrda o vrijednosti, podrška državnim aktivnostima pomoću kredita, usluge tekućih računa, i povjereničke usluge."[21]

Podjela bankarskih poslova po bilansno-analitičkom aspektu bazira se na odrazu pojedinog posla u bilansu banke i bilansnoj poziciji. U nekom poslu banka se pojavljuje kao dužnik, u nekom kao povjerilac, a u nekim kao posrednik. Samim tim, bankarske poslove je moguće svrstati prema zajedničkim osobinama na: aktivne, pasivne i neutralne.[22]

U aktivnim bankarskim poslovima banka se pojavljuje kao povjerilac svog klijenta dužnika, bez obzira na trajanje potraživanja. Dugoročni aktivni bankarski poslovi su: hipotekarni, investicioni, konzorcijalni i forfeting krediti, te portfolio investicije, dok su kratkoročni: lombardni, eskontni i avalni krediti, faktoring i kratkoročne HOV. U pasivnim bankarskim poslova banka se pojavljuje kao dužnik, jer prikuplja novčana sredstva od drugih subjekata. Kratkoročni pasivni bankarski poslovi su: emisija novca, kratkoročni HOV, depozitni poslovi i kratkoročni krediti od drugih banaka. Dugoročni pasivni bankarski poslovi su: emisija dugoročnih HOV, prikupljanje oročenih i ograničenih depozita, emisija obveznica, inostrani dugoročni krediti i prikupljanje fondova, depozita i dugoročnih sredstava preduzeća i javnih institucija. U neutralnim bankarskim poslovima banka za račun klijenta obavlja određene

[18] Međunarodni računovodstveni standard MRS 30 - „Službeni glasnik RS", br. 133 od 31. decembra 2003.
[19] Vučković, M.: *Bankarstvo*, Naučna knjiga, Beograd, 1967., str. 11. i Filipović, H.: *Nauka o finansijama*, Veselina Masleše, Sarajevo, 1965., str. 235
[20] Alijagić, Mehmed: *Bankarski menadžment*, IBC - Koledž za industrijski i poslovni menadžment, Bosanska Krupa, 2008., str. 8
[21] Lakić, Milica: Bankarstvo, Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008., str. 13
[22] Rajčević, Marko: *Poslovno pravo*, Pravni fakultet, Banja Luka, 2007., str. 334

poslove, odnosno radnje. Neutralni bankarski poslovi su: ugovor o sefu, ugovor o depozitu, akreditivi, bankarske garancije i klirinški poslovi.[23] Osim ovih, banke obavljaju i tzv. sopstvene poslove. To su poslovi „koje banka samoinicijativno obavlja u svoje ime i za svoj račun radi ostvarivanja ekstra profita. To su arbitražni poslovi u kojima se zarađuje na razlici u cijenama hartija od vrijednosti, berzanske špekulacije, poslovi osnivanja sopstvenih preduzeća, lizing kompanija, te akcionarskih društava, konsalting poslovi, faktoring, franšizing, forfeting i dr."[24]

Slika 1 – Usluge koje pruža savremena banka

Izvor: Hadžić, Miroljub: *Bankarstvo*, 3. izdanje, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 8

Prilagođavanjem savremenim uslovima poslovanja i novim tržištima mjenjaju se usluge koje banke nude svojim komitentima. Tako su „novije bankarske usluge: odobravanje potrošačkih kredita, finansijske savjetodavne usluge, upravljanje gotovinom, usluge lizinga opreme, usluge odobravanja zajmova za započinjanje poslovanja (posebno u oblasti visokih tehnologija), prodaja osiguranja, upravljanje sredstvima penzionih sistema, brokerske usluge, usluge emisije HOV, usluge investicionih fondova i usluge trgovačkog bankarstva."[25]

2.4 Aktiva i pasiva banaka

„O bankarima možemo da mislimo kao o prepakivačima novca. Ovo ih čini finansijskim posrednicima jer imaju finansijska potraživanja na strani aktive i na strani pasive u svom bilansu stanja. Pasiva predstavlja bančine izvore sredstava, a aktiva predstavlja bančinu upotrebu sredstava."[26]

Aktivu banaka čini: gotovina, HOV (državne, municipalne i druge), plasirani krediti (potrošački, komercijalni i hipotekarni) i druga aktiva. U obaveze banke spadaju: depoziti (tranasakcioni i netransakcioni), primljeni krediti i obaveze po HOV. Ako su obaveze manje od ukupne aktive banke, postoji kapital banke. Ako su obaveze banke veće od aktive banke, banka ostvaruje gubitak. Kapital

[23] Raković, Milena: *Javne finansije,* Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008., str. 163 - 165
[24] Goranović, Predrag: *Javne finansije – Priručnik za polaganje stručnog ispita,* Uprava za kadrove Crne Gore, Podgorica, 2008., str. 58
[25] Lakić, Milica: Bankarstvo, Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008., str. 13
[26] Ritter, Lawrence S.; Silber, William L. i Udell, Gregory F.: *Principi novca, bankarstva i finansijskih tržišta,* Udruženje banaka Srbije, Beograd, 2009., str. 234

banke predstavlja neto aktivu banke, odnosno razliku između aktive i obaveza u pasivi bilansa stanja banke. Kapital banke (bruto) sastoji se od: akcijskog kapitala, emisione premije, rezervi banke, rezervi za neidentifikovane gubitke i neraspoređene dobiti iz prethodnih i tekuće godine. Akcionarski kapital predstavlja početni uslov za osnivanje i početak rada banke, a kasnije postaje nosilac svih pozitivnih i negativnih tendencija u poslovanju banke. [27] Kapital banke predstavlja finansijsku osnovu preko koje se vrši upravljanje bankom, a istovremeno je garancija klijentima banke u slučaju gubitka ili likvidacije banke, jer se iz njega apsorbuju potencijalni gubici koje banka ima u svom poslovanju.

Slika 2 - Skraćeni prikaz aktive i pasive depozitnih finansijskih institucija

Komercijalne banke	
Državne hartije od vrednosti	Depoziti
Potrošački krediti	Akcijski kapital
Komercijalni krediti	
Hipoteke	

Izvor: Lukić, Radojko : *Bankarsko računovodstvo*, 6. dopunjeno izdanje, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2006., str. 228

Banke tokom poslovanja unaprijed izdvajaju određena sredstva – rezerve, koje služe kao zaštita od potencijalnih rizika poslovanja. To mogu biti zakonske i posebne rezerve. Generalne ili zakonske ili obavezne rezerve su sredstva koja banke drže u centralnoj banci za pokriće depozita. Njihov nivo propisuje se posebnim zakonima, a mogu se upotrijebiti za pokrivanje ukupnih gubitaka u poslovanju banaka.[28] Posebne rezerve banaka služe za pokrivanje specifičnih gubitaka i rizika u poslovanju i obuhvataju rezerve za: gubitke po zajmu, međunarodne zajmove, akcijski kapital, nepredviđene stavke, gotovine i likvidnosti.[29]

2.5 Vrste banaka

Postojanje različitih vrsta banaka zasnovano je na različitim kriterijima, a najjednostavnija podjela je prema vrsti vlasništva na: javnopravne banke, zadružno-kreditne ustanove i privatne banke.

Prema ročnosti kredita koje odobravaju, imamo podjelu na banke koje odobravaju: kratkoročne, srednjoročne i dugoročne kredite.[30]

Prema teritoriji na kojima banke obavljaju djelatnost: nacionalne – obavljaju djelatnost da području jedne zemlje, a mogu biti lokalne, regionalne i opšte; te međunarodne – obavljaju djelatnost na teritoriji više zemalja.[31]

[27] Lakić, Milica: *Bankarstvo*, Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008., str. 85-86
[28] Lukić, Radojko: *Bankarsko računovodstvo*, 6. dopunjeno izdanje, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2006., str. 331
[29] Lukić, Radojko: *Bankarsko računovodstvo*, 6. dopunjeno izdanje, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2006., str. 337
[30] Alijagić, Mehmed: *Bankarski menadžment*, IBC - Koledž za industrijski i poslovni menadžment, Bosanska Krupa, 2008., str. 16

Najstarije banke bile su univerzalnog karaktera, jer su za svoje komitente obavljale sve vrste poslova. Ubrzan razvoj privrede, trgovine i industrije, uslovio je njihovu specifikaciju. Tako danas prema ulozi u državi i djelatnosti postoje: centralne, komercijalne, poslovne, univerzalne, specijalizovane (granske) i investicione banke.

2.5.1 Centralna (emisiona) banka

Osnovna karakteristika svih centralnih banaka je funkcija izdavanje novčanica i kovanog novca, te da u svom nazivu nose ime zemlje kojoj pripadaju (Banca, D'Italia, Bank of England itd).[32] Pretpostavi li se da bankarski sistem, zbog obima finansijskog potencijala i funkcije koju obavlja, zauzima centralno mjesto u finansijskom sistemu države, može se reći da je centralna ili emisiona banka srce njenog kreditno–monetarnog sistema.

Centralna banka kroz veću ili manju efikasnost svojih funkcija manifestuje veće ili manje efekte na makro i mikro nivou, uz održavanje stabilnosti finansijskog, bankarskog i privrednog sistema, koordinaciju monetarno-kreditnih tokova, efikasniji rad banaka i privrednih organizacija i uključivanje domaćih finansijskih institucija u međunarodna finansijska tržišta.[33] Ona je „banka koja kreditira sve ostale banke i ujedino banka države"[34]. Njen osnovni cilj je provođenje kreditno-monetarne politike, unapređivanje privrednog razvoja i direktno djelovanje na privredna kretanja i novčana kretanja u državi.[35] U vođenju kreditno-monetarne politike značajnu ulogu imaju instrumenti kojima se reguliše obim novčane mase, te samim tim i depozitnog novca, ekspanzija kredita i sl. Zadatak ekonomske politike Centralne banke u segmentu kreditno-monetarne politike je zadovoljiti poslovni promet optimalnom količinom novca, preko tri instrumenta monetarne politike: obaveznih rezervi, operacija na otvorenom tržištu i diskontnih (eskontnih) stopa.

Svaka poslovna banka mora da drži određeni deo depozita po viđenju na posebnom računu obavezne rezerve kod centralne banke. Obavezna rezerva u rukama centralne banke je instrument monetarnog regulisanja (za regulisanje količine novca u opticaju), kao i instrument kontrole likvidnosti i kreditnog potencijala banke.[36] Putem nje centralne banke utiču na količinu novca kao prometnog i platnog sredstva. Mehanizmu obaveznih rezervi svrha je regulacija kreditne i monetarne multiplikacije. Osim toga što promjenama u visini stope obaveznih rezervi, regulišu kreditni potencijal poslovnih banaka, putem njih se ograničava i usmjerava rast depozitnog novca.

---

[31] Goranović, Predrag: *Javne finansije – Priručnik za polaganje stručnog ispita,* Uprava za kadrove Crne Gore, Podgorica, 2008., str. 56

[32] Goranović, Predrag: *Javne finansije – Priručnik za polaganje stručnog ispita,* Uprava za kadrove Crne Gore, Podgorica, 2008., str. 57

[33] Jović, Srboljub: *Bankarstvo*, Naučna knjiga, Beograd, 1990., str. 96

[34] Stanić, Milenko: *Osnove ekonomije*, Koledž za informatiku i menadžment Janjoš, Prijedor: 2006., str. 127

[35] Raković, Milena: *Finansije i finansijsko pravo*, Centar za publikacije Pravni fakultet, Banja Luka, 2007., str. 320

[36] Bogdanović, Milica i Šestović, Lazar: *Ekonomija od A do Z*, 2. izdanje, Beogradska otvorena škola i Dosije, Beograd, 2002., str. 79

Centralna banka provodi politiku otvorenog tržišta („open market policy") u sklopu kratkoročne monetarne politike. Na taj način se kupovinom HOV povećava kreditni potencijal poslovnih banaka i obrnuto, prodajom HOV mobiliziraju raspoloživa novčana sredstva. Upravo se zbog toga smatra da je politika otvorenog tržišta vrlo važan mehanizam za postizanje finansijske stabilizacije. U njemu su dominantno prisutni kratkoročne HOV.

Politika eskontne stope koju primjenjuje emisijska banka i pojavljuje se kao dopunska mjera politike otvorenog tržišta. Na razlici između kamatne i eskontne stope dolazi do interakcije između poslovnih banaka i emisione banke. Ukoliko se povisuje eskontna stopa emisione banke, povećava se kamatna stopa poslovnih banaka u odnosu na komitente. Kombinacijom politika otvorenog tržišta i eskontne stope, emisijska ustanova utiče na oživljavanje, odnosno restringiranje privrednih aktivnosti.[37]

U savremenim uslovima centralna banka obavlja: 1- emisiju novčanica i kovanog novca, 2 - držanje i rukovanje deviznim rezervama, 3 - regulisanje potrebne količine novca u skladu sa osnovnim odredbama ekonomske politike, 4 -regulisanje i likvidnosti bankarskog sistema i likvidnosti u privredi, 5 - kontrolu kreditnih operacija u zemlji, 6 - regulisanje plaćanja i kreditiranje poslova sa inostranstvom, 7 - kreditne i druge poslove za račun države, 8 - organizaciju platnog prometa i 9 - kontrolu boniteta i zakonitosti poslovanja banaka i drugih finansijskih organizacija.[38]

2.5.2 Komercijalna banka

Komercijalne ili depozitne banke su najbrojnija bankarska grupa. Njihov primarni posao je pribavljanje sredstva iz depozita i uloga na štednju. Prikupljeni depoziti su pretežno kratkoročnog kvaliteta i banke ih usmjeravaju za određene komercijalne aranžmane privrednih subjekata.[39] Dobile su ime na osnovu njihove osnovne karakteristike: ročne transformacije kratkoročne depozitne pasive (visoko likvidne) u dugoročnu aktivu (manje likvidnu). Mobilizacija kratkoročnih sredstava i usmjerenost na kratkoročne plasmane za: promet roba i usluga, zaliha robe i kupovinu trajnih i potrošnih dobara od strane stanovništva utiče na smanjenje likvidnosti i profitabilnosti banaka. Istovremeno, potreba za prikupljanjem depozita i štednje od najšireg kruga klijenata, uticala je na širenje filijalne mreže banaka u državi. Važna karakteristika je njihova dvostruka uloga kao: institucije monetarne vlasti i nemonetarne finansijske organizacije. Kao monetarne institucije drže kod sebe transakcione i nemonetarne depozite preduzeća i građana na osnovu kojih odobravaju srednjeročne kredite preduzećima i potrošačke kredite stanovništvu. Tako su one transmisioni mehanizama provođenja monetarne politike centralne banke. Njihov dinamičan razvoj uticao je na zastupljenost skoro svih vrsta bankarskih poslova: kreditnih garancija, akreditiva, deviznih poslova, finansijskih fjučersa, opcija i svopova, virmanska bezgotovinska plaćanja, elektronsko bankarstvo, plastične kartice…

[37] Veselica, Vladimir: „Kamatna i profitna stopa", *Ekonomija / Economics* 9, broj: 3, 2002.: str. 627-628
[38] Živković, Aleksandar i Komazec, Slobodan: *Monetarna ekonomija*, Ekonomski fakultet, Beograd, 1998., str. 675
[39] Raičević, Božidar i grupa autora: *Finansije*, Novi Sad, 1996., str. 82.

2.5.3 Poslovna banka

Poslovne banke nastale su kao proizvod visoko razvijenih zemalja tržišnog tipa privređivanja, u kojima nije postojao čist oblik komercijalnih banaka. Njihov veliki finansijski potencijal, pretežno zasnovan na sopstvenim finansijskim resursima (kapitalom i rezervama), usmjeravaju ka krupnim industrijskim preduzećima (korporacijama, koncernima, kartelima...), čim povezuju interese finansijskog i industrijskog kapitala.

U njihovom poslovanju dominiraju vlastiti poslovi, jer finansiranjem osnivanja i proširenja sopstvenih i učešćem u finansiranju drugih preduzeća postaju njihovi vlasnici (potpuni ili delimični), čime se dalje povećava osnovni kapital poslovnih banaka. „Tipični su predstavnici finansijskog kapitala, koje se na finansijskim tržištima pojavljuju sa sopstvenom emisijom HOV.“[40] Pojam poslovne banke u BiH nema nikakvu sličnost sa ovom vrstom bankarske organizacije, jer podrazumjeva poslovanje banke sa privredom, javnim sektorom i stanovništvom, bez obzira da li su u pitanju depozitne, investicione, specijalizovane i granske ili univezalne banke.

2.5.4 Specijalizovane i granske banke

Specijalizovane i granske banke bave se samo specijalizovanim poslovima. One svoje bankarske poslove obavljaju brzo i efikasno, jer mogu potpunije sagledati potrebe svojih klijenata uključivanjem stručnjaka iz određene oblasti. Istovremeno, one mogu preuzimati veće rizike jer njihov bankrot ne može imati velike posledice po finansijski sistem države.

Na taj način bankama je omogućeno „da izvedu bolju ocjenu o bonitetu klijenta, realnoj potrebi za kreditima i formiraju se samo za određene bankarske poslove u pojedinim zemljama kao što su: eskontne banke (kupovina potraživanja prije roka dospijeća), lombardne banke (odobravaju kredite na podlozi zaloga pokretnih stvari i roba), hipotekarne banke, devizne banke, i akceptne banke (obavljaju svoju kreditnu aktivnost stavljanjem akcepta na mjenicu).“[41]

„Granske banke se mogu smatrati specifičnim specijalizovanim bankama koje se bave pojedinim bankarskim poslovima, a za potrebe grane, grupacije ili veće asocijacije.”[42]

2.5.4.1 Investicione banke

Investicione banke ili berzanske firme predstavljaju finansijske institucije, koje se bave poslovima na primarnom i sekundarnom tržištu kapitala. „Smatra se da je prva investiciona banka bila firma iz Čikaga, vlasnistvo Herisa i Forbsa, osnovana 1880. godine. Pre ovog perioda su se za

[40] Lakić, Milica: *Bankarstvo*, Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš”, Prijedor, 2008., str. 29
[41] Lakić, Milica: *Bankarstvo*, Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš”, Prijedor, 2008., str. 29
[42] Hadžić, Miroljub: *Bankarstvo*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 16

prikupljanje kapitala koristile usluge tzv. agenata, pojedinaca koji su se trudili da prikupe traženi novac na sve moguće načine. Kako se ova praksa pokazala kao nedovoljno efikasna, krajem XIX veka agente zamenjuju trgovci akcijama.“ [43]

Tradicionalno shvatanje je da investicione banke daju impuls razvoju primarnog tržišta HoV. Danas su njihove aktivnosti mnogo raznovrsnije i usmjerene na:

1. Prikupljanje kapitala i plasman HOV,
2. Prodaju i distribuciju HOV institucionalnim investitorima (penzionim, investicionim i fondovima osiguranja).
3. Trgovinu i kreiranje tržišta za HOV,
4. Istraživanje ekonomskih trendova, kretanje HOV i druge relevantne informacije za potrebe banaka,
5. Finansijsko savjetovanje - pružanjem informacija investicionim menadžerima,
6. Investicioni menadžment,
7. Finansijski inženjering - rješavanje finansijskih problema, iskorištavanje finansijskih mogućnosti i stvaranje dodatnih vrijednosti,
8. Venture kapital, ulaganjem kapitala u novim visoko tehnološkim kompanijama.[44]

U poslednje vreme se pod pojmom investicione banke i investicionog bankarstva podrazumeva upravo ovaj profil banke i bankarskih poslova, čija se glavna aktivnost sastoji od savetodavnih usluga na bazi provizije (fee-based advisory services) koje su povezane sa finansijskim transakcijama kompanija.[45]

Domicilni bankarski sektor nije stvorio uslove za osnivanje specijalizovanih investicionih banaka koje bi se bavile samo poslovima HOV. Umjesto toga, formiraju odeljenja koja se bave poslovima investicionog bankarstva u postojećim bankama, jer su: slabo razvijeno tržište HOV, veliki osnivački troškovi investicionih banaka i neizvesni prihodi.

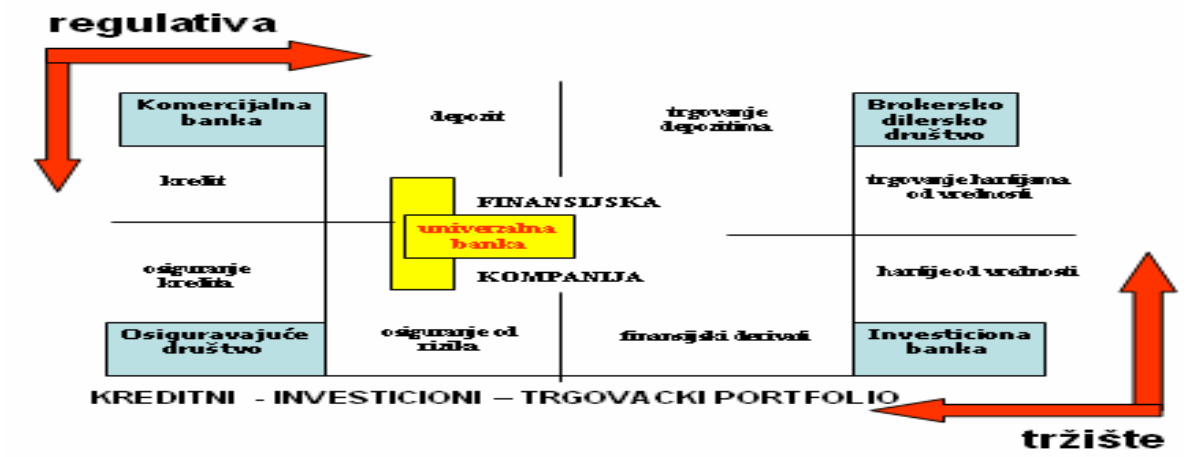
2.5.5 Univerzalna banka

Istorijski posmatrano, univerzalne banke su prvi organizacioni oblik banaka. Profit je bio osnovni motiv za proširenje djelatnosti banaka na veći broj bankarskih poslova. Bave se „najvećim brojem poslova iz bankarske nomenklature, a obim i širina bavljenja određeni su veličnom i njenim potencijalom. Osnovna potreba za formiranjem ovih banaka potiče od interesa klijenata – privrednih subjekata da sve bankarske usluge obavljaju kod jedne banke.

[43] http://www.vibilia.rs/srpski/izvestaj/0502/investicione-banke_emag32_161105.pdf, datum preuzimanja: 31.05.2013. godine
[44] Raković, Milena: *Javne finansije*, Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš”, Prijedor, 2008., str. 160-161
[45] Walter, Ingo; Smith, Roy C.: *Investment Banking in Europe*,Basil Blackwell Ltd., Oxford, 1990., str. 39

Obzirom na univerzalan karakter kod ovih banaka su u prvom planu pitanja stručnosti u obavljanju svih vrsta poslova i racionalnosti organizacije i funkcionisanja.“[46] Zbog toga su ovo nespecijalizovane banke, putem kojih se ovladalo i sa nebankarskim sektorom usluga.

Slika 3 - Odnos između učesnika na finansijskom tržištu

Izvor: Lakić, Milica: *Bankarstvo,* Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš“, Prijedor, 2008., str. 28

Na slici je prikazan između učesnika na finansijskom tržištu: univerzalne banke, finansijskih kompanija i komercijalnih banaka. Ostali učesnici imaju specifičan obim poslova kojima se bave, a samo se univerzalna banka bavi svim poslovima.

Njihova osnovna karakteristika je dominacija depozitnih izvora i kratkoročnih kredita, pri čemu kreiranjem vlastitih HOV, obezbjeđuju dugoročne izvore kapitala i dobijaju mogućnost plasiranja dugoročnih kredita.

Važno je istaći da su univerzalne banke zbog bliskih veza sa privredom i uloge u osiguranju i distribuciji HOV podložne velikim rizicima. Ipak, bankrot više njih ne može destabilizovati finansijski sistem države, jer je održavanje novčane mase pod kontrolom centralne banke.

U Evropi preovladavlađuju univerzalne banke, a to postaje trend u cijelom svijetu, upravo zbog činjenice da klijentima nude sve vrste bankarskih poslova osim emisionih.

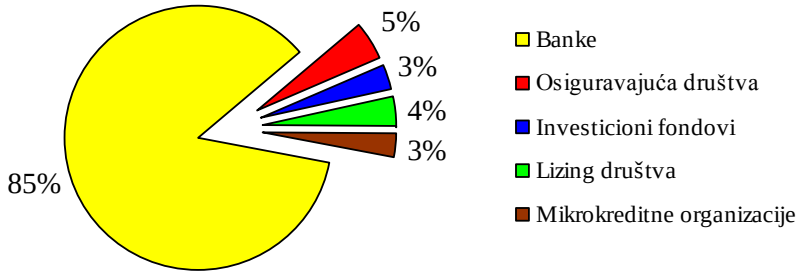
[46] Hadžić, Miroljub: *Bankarstvo,* Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 16

3. BANKE BOSNE I HERCEGOVINE

3.1 Institucionalni okvir

Stabilnost i transparentnost bankarskog sistema BiH uz primjenu institucionalnih okvira dovela je do rasta povjerenja u banke. Efikasan i siguran bankarski sistem BiH osnova je tržišne ekonomije, jer podstiče stanovništvo i privredu na štednju, pružajući im kvalitetne instrumente štednje. Istovremeno, prikupljena sredstva se, plasirana po povoljnim uslovima, koriste za otvaranje novih i / ili proširivanje postojećih poslova / preduzeća. Na taj način unapređuje investicioni, ekonomski i privredni rast BiH.

Grafikon 1 - Struktura finansijskog sektora u BiH

Izvor: Godišnji izvještaj 2012. CBBiH, str. 83

Bankarski sektor u BiH regulisan je prvenstveno: na državnom nivou Zakonom o osiguranju depozita i Zakonom o Centralnoj banci BiH (koji joj dodjeljuje koordinacijsku ulogu u bankarskoj superviziji), te entiteskim zakonima o bankama koji regulišu aktivnosti poslovnih banaka i zakonima o Agencijama za bankarstvo. Bankarski sistem Republike Srpske obuhvata banke, mikrokreditne organizacije, štedno-kreditne organizacije i druge finansijske organizacije čije se osnivanje i poslovanje uređuje posebnim zakonima u kojima je propisano da Agencija izdaje dozvole ili odobrenja za rad, nadzire poslovanje i vrši druge poslove u vezi s njima.[47] U bankarskom sistemu Federacije BiH Agencija za bankarstvo Federacije BiH nadzire poslovanje banaka, mikrokreditnih organizacija i lizing društva.[48] Analiza strukture finansijskog sektora BiH pokazuje dominanaciju bankarskog sektora (84%), i zanemarivo učešće ostalih finansijskih institucija (16%).

3.2 Centralna banka Bosne i Hercegovine

3.2.1 Osnivanje, funkcionisanje i organizaciona struktura CBBiH

Glavnu ulogu u bankarskom sistemu Bosne i Hercegovine ima Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBiH), osnovana 20.06.1997. godine Zakonom o Centralnoj banci koga je usvojila

[47] Član 1 Zakona o Agenciji za bankarstvo Republike Srpske - prečišćeni tekst, Službeni glasnik Republike Srpske broj 10/98, 16/00, 18/01, 71/02, 18/03, 39/03 i 23/06

[48] Član 4 Zakona o Agenciji za bankarstvo Federacije BiH – neprečišćeni tekst, Službene novine Federcije BiH, br. 9/96, 27/98, 20/00 - visoki predstavnik (45/00 - potvrda Parlament), 58/02 - visoki predstavnik, 13/03 - visoki predstavnik, (19/03 - potvrda Parlament), 47/06 - visoki predstavnik, 59/06, 48/08, 34/12 i 77/12)

Parlamentarna skupština BiH, u skladu sa Opštim okvirnim sporazumom za mir u BiH. Počela je sa radom 11.08.1997. godine.[49] Njeno osnivanje i funkcionisanje pravno je definisano kao:

„Centralna banka Bosne i Hercegovine jedina je ustanova za izdavanje novca i monetarnu politiku u cijeloj Bosni i Hercegovini. 1- Nadležnost Centralne banke utvrđuje Parlamentarna skupština. Međutim, tokom prvih šest godina nakon stupanja ovoga Ustava na snagu ona ne smije odobravati kredite emisijom novca, već u tom pogledu funkcionira kao odbor za distribuciju novca; nakon toga roka Parlamentarna je skupština može ovlastiti i za prvi zadatak. 2 - Prvi Upravni odbor Centralne banke sastoji se od guvernera, kojega imenuje Međunarodni monetarni fond nakon konsultacija s Predsjedništvom, i tri člana koje imenuje Predsjedništvo, od kojih dva iz Federacije (jedan Bošnjak, jedan Hrvat, koji dijele jedan glas) i jedan iz Republike Srpske, svi sa šestogodišnjim mandatom. Guverner, koji neće biti državljanin Bosne i Hercegovine niti neke od susjednih država, može svojim glasom davati prevagu u odlukama Upravnog odbora. 3 - Nakon prvog mandata, Upravni odbor Centralne banke Bosne i Hercegovine sastojat će se od pet osoba koje imenuje Predsjedništvo na šest godina. Taj Odbor će iz svojih redova izabrati guvernera na šest godina."[50]

Prvih šest godina od 1997.-e do 2003.-e, Upravni odbor (UO) imao je 4 člana: guvernera, koji je bio i predsjedavajući, i 3 člana iz redova konstitutivnih naroda. Prvi guverner je bio Peter Nicholla. Najviši organ CBBiH sada čini guverner i tri viceguvernera, koje je imenovao guverner uz odobrenje UO. Njihov zadatak je operativno rukovođenje poslovanjem Centralne banke, pa je svaki viceguverner je neposredno odgovoran za rad jednog njenog sektora. Za kontrolu rizika u CBBiH, guverner, uz odobrenje UO CBBiH, imenuje glavnog internog revizora i zamjenike glavnog internog revizora.

Centralna banka ima: centralni ured u Sarajevu, glavne jedinice u Sarajevu, Banja Luci i Mostaru i filijale u Brčkom i na Palama.[51]

3.2.2 Misija, vizija i ciljevi CBBiH

„MISIJA - Misija CBBiH je održavanje monetarne i finansijske stabilnosti u BiH, zasnovana na dosljednom provođenju Zakona o CBBiH i izdavanju domaće valute prema aranžmanu currency board, uz efikasno obavljanje poslova koji su povjereni CBBiH u nadležnost, s ciljem dostizanja najvišeg nivoa nezavisnosti, integriteta, kompetentnosti, efikasnosti i transparentnosti.

VIZIJA - Kao nezavisna centralna bankarska institucija u BiH, CBBiH kvalitetom svojih usluga, efikasnosti upravljačkog procesa i kompetentnošću svoga osoblja, treba biti prepoznatljiva aktivna institucija suštinskog značaja za finansijsku i ekonomsku stabilnost razvoja BiH." [52]

[49] http://bs.wikipedia.org/wiki/Centralna_banka_Bosne_i_Hercegovine, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine
[50] Dejtonski mirovni sporazum, aneks 4, član 7
[51] http://www.cbbh.ba/index.php?id=13&lang=bs, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine
[52] Strateški plan CBBIH 2011-2017, str. 4

„PRIMARNI CILJ - CBBiH ima aktivnu ulogu u razvoju i implementaciji politike stabilnosti i održivog ekonomskog rasta BiH, kroz osiguranje stabilnosti domaće valute i ukupne finansijske i ekonomske stabilnosti u zemlji.“[53] Njeni zadaci su: obezbjeđenje i održavanje stabilnosti nacionalne valute; definisanje, usvajanje, provođenje i kontrolisanje monetarne politike; držanje i upravljanje deviznim rezervama; potpomaganje i održavanje odgovarajućih platnih i obračunskih sistema; koordinacija rada bankarskih agencija; primanje depozita BiH i komercijalnih banaka; stavljanje i povlačenje iz opticaja domaćeg novca. [54]

CBBiH vrši kontrolu boniteta i zakonitosti poslovanja banke: posredno - kontrolom izveštaja i druge dokumentacije koju banka dostavlja, podataka o njenom poslovanju kojima CBBiH raspolaže, i neposredno - uvidom u poslovne knjige banke i neposrednu - vrše zaposleni CBBiH ili ovlašćeno lice. [55]

3.2.3 Monetarna politika CBBiH

Glavni ciljevi monetarne politike CBBiH: održavanje ekonomske likvidnosti, monetarne ravnoteže i stabilnosti domaćeg novca i njegovog deviznog kursa, postižu se poštovanjem „currency board“ aranžmana. 1 - Fiksiranjem deviznog kursa za nominalnu varijablu (sidro) za koju su vezana inflaciona očekivanja javnosti, u paritetu 1 KM= 0,51129 EURO, obezbjeđuje se stabilnost cijena u ekonomiji. 2 - Zagarantovana je puna konvertibilnost nacionalne valute u rezervnu valutu – euro i obrnuto, a time, posredno, i u ostale strane valute. 3 - Neto devizne rezerve u svakom trenutku moraju u potpunosti da pokriju njene monetarne obaveze u KM.

Prednosti primjene „currency board” aranžmana - Prema nekim istraživanjima vidi se da je nakon njegovog uvođenja u BiH: došlo je do naglog smanjenja inflacije, ali ne i do smanjenja deficita platnog bilansa, koji je i dalje na visokom nivou i relativno stabilizovanog rasta bruto proizvoda.[56]

Nedostaci primjene „currency board” aranžmana (valutnog odbora) - Uprkos činjenicama koje pokazuju da dosadašnji sistem valutnog odbora ima niz prednosti, on sam po sebi nije trajno rješenje, posebno zbog toga što ne stimuliše dugoročan rast i zapošljavanje. Pored toga, stalno izražena apresijacija domaće valute zaoštrava pitanje koliko dugo se ekonomska stabilnost može održati u uslovima koji su svojstveni valutnom odboru. Posledice funkcionisanja valutnog odbora u BiH su: duže zadržavanje deficita tekućeg računa, izrazite socijalne razlike i žrtvovanje životnog standarda.[57]

[53] Strateški plan CBBIH 2011-2017, str. 6
[54] Plakalović, Novo: *Monetarna ekonomija (teorija, institucije i politika*), Zavod za izdavanje udžbenika, Srpsko Sarajevo, 2004.
[55] Zakon o Centralnoj banci BiH, Službeni list BiH, broj 12/97.
[56] Vilendečić, Simeun: *Napuštanje sistema valutnog odbora u tranzicionim ekonomijama,* Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Sarajevo, 2004., str. 51
[57] Vilendečić, Simeun: *Monetarna politika, devizni kurs i monetarna unija,* Besjeda, Banja Luka, 2008., str. 267

3.2.3.1 Instrumenti monetarne politike CBBiH

„Zakonom je definisano da se CBBiH ne uključuje ni u kakve operacije na tržištu novca i kapitala i da ne može odobravati kredite bilo kom sektoru, uključujući bankarski i vladin sektor. Praktično, CBBiH od svih instrumenata monetarne politike koristi samo stopu obaveznih rezervi.“[58] Emitovanjem primarnog novca, CBBiH obezbeđuje depozitna sredstva i sredstva likvidnosti bankama, čime determiniše kamatne stope i vrši dominantni uticaj na novčano tržište. Promene u kamatnim stopama utiču na potrošnju, štednju i investicione odluke domaćinstava i firmi. Više kamatne stope smanjuju interes domaćinstava i preduzeća da uzimaju zajmove u cilju potrošnje i investicija, a povećavaju motive za štednju pošto se njihova štednja u tom slučaju povećava. U suprotnom slučaju, što je niži nivo kamatnih stopa veći broj domaćinstava i preduzeća pozajmljuju novac za kupovinu roba i usluga. To sa svoje strane povećava agregatnu tražnju, a time i proizvodnju i investicije. [59]

3.2.3.1.1 Stopa obaveznih rezervi CBBiH

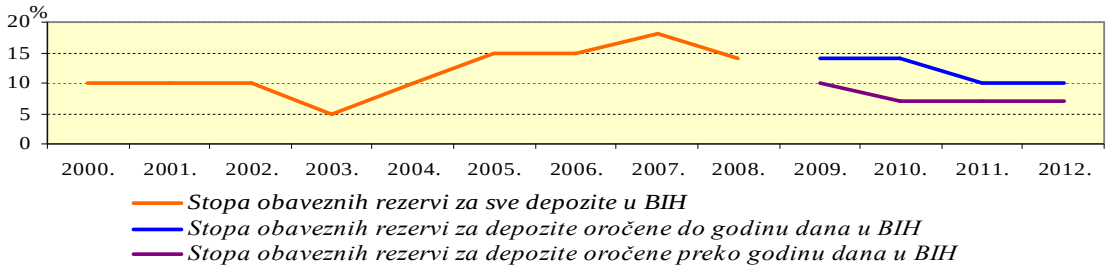
Povećanjem ili smanjenjem stope obavezne rezerve smanjuje se ili povećava kreditni potencijal poslovnih banaka. Propisom UO CBBiH, sve poslovne banke moraju imati obavezne rezerve, koje se održavaju držanjem gotovine ili novčanih depozita kod Centralne banke i obračunavaju kao prosječne dnevne obavezne rezerve u desetodnevnom periodu. Ako banka u dva uzastopna perioda ne održava obavezne rezerve, CBBiH prestaje obavljati njene transakcije, o čemu je obavještava i daje rok za nadoknadu manjka tokom sedmice. Ako i u trećem periodu banka ne preuzme nikakav korak, CBBiH obavještava nadležne bankarske institucije kako bi one započele postupak zatvaranja banke. Tako CBBiH putem obavezne rezerve i kaznenom kamatnom stopom (kada banka ne drži propisane obavezene rezerve) signalizira u kom pravcu želi da se kreću kamatne stope poslovnih banaka.

Kada je 1997. godine CBBiH počela sa radom, stopa obaveznih rezerva bila je 10% i odnosila se samo na depozite u KM. Od 1.6.2003. godine smanjuje se stopa obavezne rezerve na 5% na iznos depozita i pozajmljenih sredstava, bez obzira u kojoj su valuti sredstva izražena.[60] Smanjujući ekspanziju kredita CBBiH imobiliše određeni obim likvidnih sredstava banaka, povećanjem stope u 2 faze: od 1.9.2004. godine na 7,5% i 1.12.2004. godine na 10%. Guverner CBBiH Peter Nicholl je rekao da je „osnovni razlog za povećanje stope obavezne rezerve smanjenje trenutno veoma visokog nivoa viška likvidnosti komercijalno-bankarskog sistema, izazvanog snažnim porastom njihovih depozita.“[61] Ekspanzija kredita izazivala je negativne ekonomske efekte, povećanje uvoza i povećanje deficita BiH, pa se krajem 2005.-e stopa dalje povećava na 15%. Globalna finansijska kriza, rezultat hipotekarne krize

[58] Stanić, Milenko: *Osnove ekonomije*, Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš“, Prijedor, 2006., str. 133
[59] Furtula, Srđan: „Referentna kamatna stopa Narodne Banke Srbije kao instrument regulisanja inflacije“, *Bankarstvo* broj 11/12 2008, 2008: str. 69-70
[60] Krajem februara 2003. godine, nakon konsultacija sa Međunarodnim monetarnim fondom, Upravno vijeće CBBiH donosi odluku o uključenju deviznih depozita poslovnih banaka u obavezne rezerve. Odluka stupa na snagu od 1.juna 2003. godine.
[61] http://cbbh.ba/files/mjesecne_novine/2004/august2004_bs.pdf, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine

u SAD u ljeto 2007. godine, utiče na ekonomska kretanja. Prateći situaciju u svijetu CBBiH dalje povećava stopu obavezne rezerve na 18% 2008.-e.

Grafikon 2 - Stopa obavezne rezerve CBBiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o stopi obavezne rezerve u BiH za period od 2000. godine do 2012. godine

Tokom 2008. godine poslovne banke su pod pritiskom tržišta usljed podizanja depozita. Da bi im olakšala poslovanje CBBiH smanjuje stopu na 14%[62], što povećava njihovu likvidnost. Radi daljeg stimulisanja poslovnih banaka, 1.1.2009. godine, donosi se odluka o diferenciranoj stopi obaveznih rezervi na depozite oročene na period: do godinu dana - 14% i duže od godine - 10%[63], koja se 1.5.2009. godine dalje smanjuje na 7%. Želeći osloboditi nova sredstva koja mogu biti iskorištena za finansiranje realnog dijela sektora, u februaru 2011. godine, smanjuje se diferencirana stopa obavezne rezerve na depozite oročene do jedne godine sa 14% na 10%. U 2012. godini nije bilo promjena.

3.2.4 Publikacije CBBiH

U skladu s članom 64. Zakona o CBBiH[64] propisano je CBBiH da u roku od tri mjeseca nakon završetka finansijske godine Parlamentarnoj skupštini BiH podnese: Finansijski izvod - ovjeren od revizora, Finansijski izvještaj - o svom poslovanju tokom godine i Godišnji izvještaj - o stanju privrede. Osim ovih dokumenata, CBBiH daje informacije o stanju bankarskog sektora kroz niz različitih periodičnih publikacija: Tromjesečnih biltena, Izvještaja o finansijskoj stabilnosti i Novina CBBiH. Jedan od zadataka službe odnosa sa javnošću je da putem saopštenja za javnost, govora, prezentacija, audio zapisa, knjiga i promotivnih materijala o KM predstavlja informacije širokoj javnosti.

3.3 Poslovno bankarstvo BiH

3.3.1 Struktura bankarskog sektora BiH

Analiza strukture domaćeg bankarskog sektora u periodu od 2000.-2012.godine pokazala smanjenje broja banaka. Na dan 31.12.2000. godine 57 banaka u BiH imalo je dozvolu za bankarsko poslovanje. Naredne godine prate spajanje i ukidanje nekih banaka, usljed povećanja minimalnog

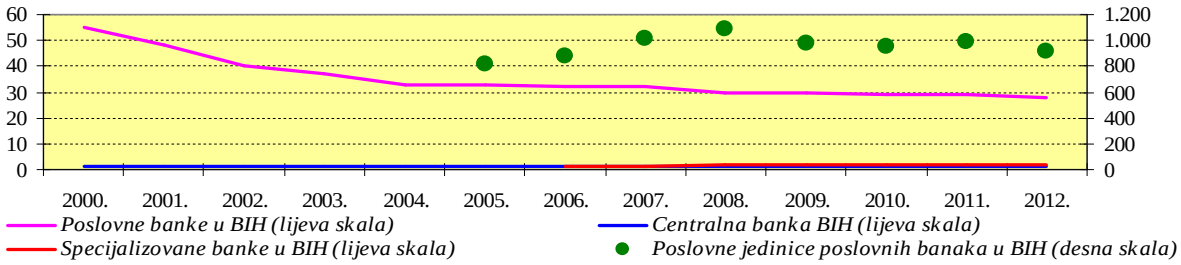
[62] http://www.capital.ba/stopa-obavezne-rezerve-za-komercijalne-banke-smanjene-za-4-odsto/, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine

[63] http://www.capital.ba/od-1-januara-diferencirana-stopa-obavezne-rezerve/, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine

[64] Zakon o CBBIH - „Službeni list Bosne i Hercegovine" broj I/97

osnivačkog kapitala (sa 10 miliona 2000.-e na 15 miliona KM 2002. godine), te uvođenja novih zakona o obračunu kapitala banaka i njihovoj likvidnosti. Rast interesa stranih investitora za BiH uslijedio je tek 2003. godine, nakon usvajanja Zakona o politici direktnih stranih ulaganja u BiH[65]. Navedeno, uz pogoršanje ekonomske situacije u svijetu, donosi negativne eksterne uticaje, te smanjuje broj poslovnih banaka. U bankarskom sektoru BiH 31.12.2012. godine postoje: Centralna banka BiH, 2 granske banke specijalizovane za razvoj investicija: Investiciono razvojna banka Republike Srpske[66] i Razvojna banka Federacije BIH[67] i 28 poslovnih banka: 18 sa sjedištem u Federaciji BiH[68] i 10 u RS[69].

Grafikon 3 – Struktura bankarskog sektora BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o strukturi bankarskog sektora BiH [70]

Želja za što kvalitetnijim pružanjem bankarskih usluga i povećanjem profita, podsticala je banke na širenje mreže poslovnih jedinica[71] na teritoriju cijele BiH, pa su poslovne banke iz jednog entiteta počele otvarati poslovne jedinice u drugom entitetu. Krajem 2005. godine bilo je ukupno 819 poslovnih jedinica poslovnih banaka na teritoriji cijele BiH, a 2008. godine 1.091. Finansijska kriza i pogoršanje ekonomske situacije, uz težnju da se racionalizacijom broja poslovnih jedinica naprave uštede, dovodi do 914 poslovnih jedinica poslovnih banaka (31.12.2012. godine) u cijeloj BiH.

3.3.1.1 Elektronsko bankarstvo i kartično poslovanje u BiH

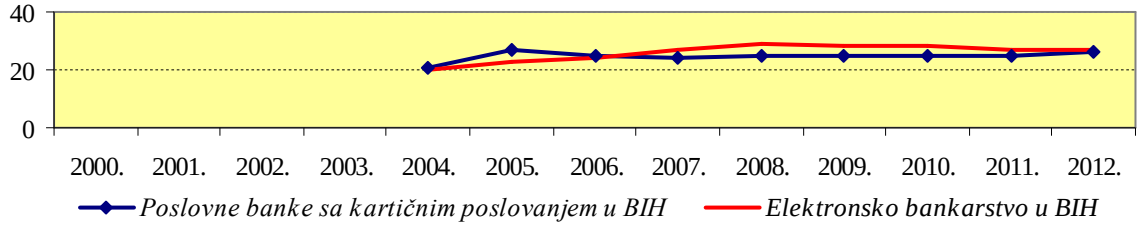
Analiza poslovnih banaka u periodu od 2000. godine do 2012. godine pokazala je da one prihvataju „nove" tehnologije uvodeći elektronsko bankarstvo (e-banking) i kartično poslovanje.

Putem elektronskog bankarstva sredstva se prenose na velike udaljenosti, bez tradicionalne pripreme naloga i prateće dokumentacije. Ona se prenose transferom elektronskih poruka i računskom obradom poruka između banaka, čim se eliminiše klasična tehnologija i papirna dokumentacija i istovremeno povećava broj transakcija i smanjuju troškovi banaka.[72] Naravno, poslovne banke u BiH su

[65] „Službeni glasnik BiH" "br. 13/03
[66] http://www.irbrs.org/azuro3/a3/?id=8, datum preuzimanja: 15.5.2013. godine
[67] http://www.rbfbih.ba/razvojna/bs/txt.php?id=255, datum preuzimanja: 15.5.2013. godine
[68] http://www.fba.ba/images/Publikacije_Banke/INFORAMCIJA_BANKARSKI_SISTEM_31_12_2012_bos.pdf, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine
[69] http://www.abrs.ba/publikacije/Izvjestaj_o_stanju_bankarskog_sistema_RS_31122012.pdf, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine
[70] Obrađeno na osnovu podataka o broju: banaka iz Godišnjih izvještaja CBBIH, poslovnih jedinica iz Informacija o bankarskom sistemu Federacije BiH i Izvještaja o stanju u bankarskom sistemu RS za period 2000.-2012. godine
[71] Poslovne jedinice poslovnih banaka obuhvataju: podružnice, agencije i šaltere.
[72] Lakić, Milica: *Bankarstvo*, Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008., str.186

ovo iskoristile, pa ga krajem 2004. godine primjenjuje 20 od ukupno 33, a krajem 2012. godine 27 od 28 banaka u BiH. Treba istaći da e-banking u BiH podrazumjeva elektronski platni promet.

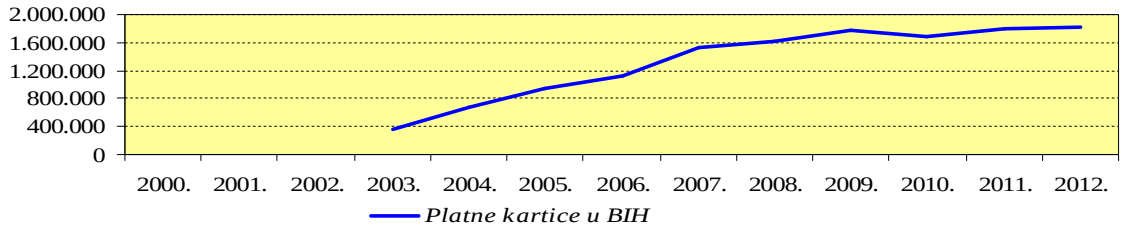
Grafikon 4 – e-banking i kartično poslovanje u BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka primjeni e-bankinga i poslovnih banaka koje se bave kartičnim poslovanjem u BiH [73]

Prilagođavanje poslovnih banaka u BiH zahtjevima i potrebama klijenata dovelo je do uvođenja kartičnog poslovanja i ekspanzije platnih kartica, kao instrumenata plaćanja. ATM[74] i POS[75] terminali postavljeni su na prometna mjesta, što osigurava kvalitetne usluge u mjestima i vremenu koje odgovara građanima. Posljedica toga je unaprijeđenje i olakšanje bezgotovinskog platnog prometa, jer: građani ne moraju nositi sa sobom gotovinu i mogu koristiti kratkoročene kredite, trgovine povećavaju svoj promet, a poslovne banke smanjuju troškove uz povećanje profitabilnosti. Od ukupno 33 poslovne banke (31.12.2004. godine) kartičnim poslovanjem bavila se samo 21, a krajem 2012. godine 93% (26).

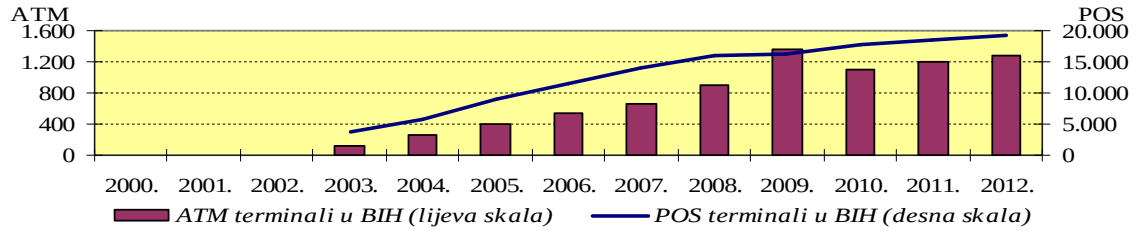
Grafikon 5 - Platne kartice u BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o broju platnih kartica u BiH[76]

U istom periodu broj izdatih platnih kartica svih vrsta konstantno je rastao, pa je od 348.404 platne kartice (31.12.2003. godine) narastao na 1.830.299 kartice (31.12.2012. godine). To je porast od 94% u odnosu na 2012. godine.

Grafikon 6 - ATM i POS terminali u BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o broju ATM i POS terminala u BiH[77]

[73] Obrađeno na osnovu podataka iz Saopštenja za javnost CBBIH od 7.3.2007., 18.3.2008., 2.4.2009, 16.3.2011., 21.3.2012. i 29.3.2013. godine i Novina CBBIH februar/2005 i mart/2006

[74] ATM (Automatic Teller Machine, automatski šalter) - bankomat predstavlja elektronski šalter banke koji korisnicima platnih kartica omogućava da u svakom momentu dođu do svog novca bez čekanja u redovima.

[75] POS (Point Of Sale, mjesto prodaje) - je uređaj koji se koristi za plaćanje roba i usluga elektronskim putem na svim prodajnim mjestima (trgovine, hoteli, restorani itd.) u zemlji i inostranstvu na kojima je izložen znak platne kartice.

[76] Obrađeno na osnovu podataka iz Saopštenja za javnost CBBIH od 7.3.2007., 18.3.2008., 2.4.2009, 16.3.2011., 21.3.2012. i 29.3.2013. godine i Novina CBBIH februar/2005 i mart/2006

Širenjem distribucione mreže rasterećena je poslovna mreža banaka i povećana njihova profitabilnost. Broj ATM terminala je sa početnih 118 (2003.-e) narastao na 1.284 (31.12.2012. godine), što je građanima omogućilo podizanje gotovine 24 časa dnevno. Primjetno je smanjenje manipulacije gotovim novcem na šalterima poslovnih banaka, zahvaljujući njihovom stalnom nastojanju da povećaju distribucionu mrežu. Istovremeno je broj POS terminala povećan za 115% krajem 2012. godine, tj. sa početnih 3.650 (31.12.2003. godine) na 19.320 POS, time unapređujući bezgotovinski platni promet.

3.3.2 Ljudski resursi u poslovnim bankama u BiH

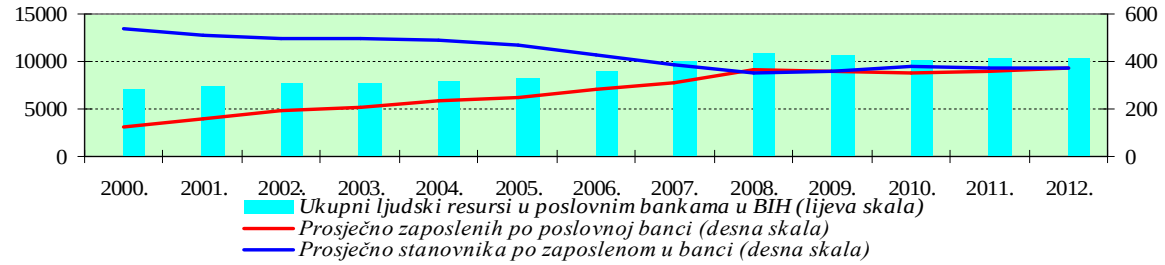
Analiza ljudskih resursa u poslovnim bankama u BiH, provedena u periodu od 1.1.2000. godine do 31.12.2012. godine, pokazala je rastući trend broja zaposlenih. Na dan 31.12.2000. godine u 55 poslovnih banaka u BiH ima 6.986 zaposlenih, tj. prosječno 127 zaposlenih po poslovnoj banci. Suprotno očekivanju, reforme i konsolidacija bankarskog sektora BiH do 2008. godine ne smanjuju broj zaposlenih, te ona završava sa 10.922 ukupno zaposlenih u poslovnim bankama i 364 prosječno zaposlena po banci. U periodu od 2009.-e do 2012.-e (sem 2011.godine) dolazi do njihovog smanjenja u poslovnim bankama BIH, kao posljedice racionalizacije poslovanja i globalne ekonomske krize. Tako da je ukupno 10.336 zaposlenih i prosječno 369 zaposlenih u poslovnim bankama 31.12.2012. godine. To je rast ukupnog broja zaposlenih za 48% i 191% prosječno zaposlenih u poslovnim bankama u odnosu na 2000. godinu.

Tabela 1 - Ljudski resursi u poslovnim bankama u BiH

Godina	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupno zaposleni	6.986	7.467	7.704	7.763	7.845	8.241	9.021	9.984	10.922	10.725	10.103	10.362	10.336
Zaposleni po banci	127	156	193	210	238	250	282	312	364	358	348	357	369
Stanovnika ukupno (u 000)[78]	3.773	3.790	3.813	3.830	3.837	3.843	3.843	3.844	3.844	3.844	3.844	3.843	3.839
Stanovnika po zaposlenom u banci	540	508	495	493	489	466	426	385	352	358	380	371	371

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ljudskim resursima u bankama u BiH[79]

Grafikon 7 - Ljudski resursi, prosječno zaposleni i stanovnika po zaposlenom u banci u BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ljudskim resursima u bankama u BiH

[77] Obrađeno na osnovu podataka iz Saopštenja za javnost CBBIH od 7.3.2007., 18.3.2008., 2.4.2009, 16.3.2011., 21.3.2012. i 29.3.2013. godine i Novina CBBIH februar/2005 i mart/2006

[78] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00027&plugin=1, datum preuzimanja: 15.5.2013. godine

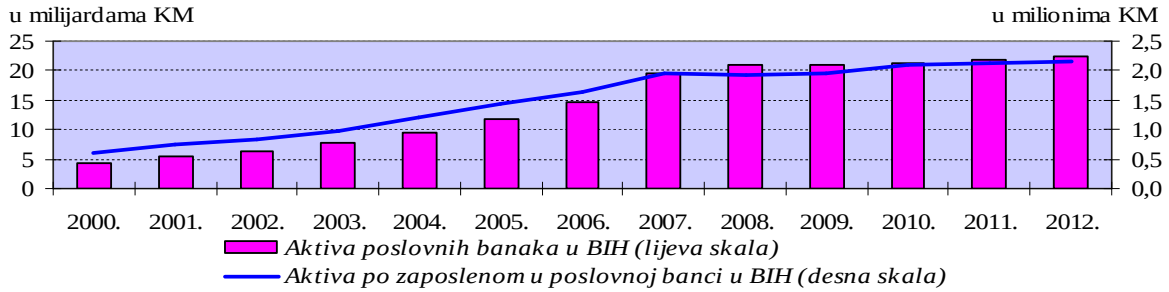
[79] Obrađeno na osnovu podataka iz Informacija o bankarskom sistemu Federacije BiH i Izvještaja o stanju u bankarskom sistemu RS za period od 2000. godine do 2012. godine

Analiza produktivnosti poslovnih banaka, mjerena kroz odnos broja stanovnika i zaposlenih u poslovnim bankama, od 2000.-e do 2012. godine, sem u 2009. i 2010. godini, pokazala je opadajući trend njihove produktivnosti. Tako je sa 540 stanovnika po poslovnoj banci u BiH, u 2000.-oj, smanjeno na 371 stanovnika (2012. godine), što je smanjenje od čak 31% u odnosu na kraj 2000. godine.

3.3.3 Aktiva poslovnih banaka u BiH

Analizom aktive poslovnih banaka u periodu od 1.1.2000. godine do 31.12.2012. godine utvrđen je njen kontinuirani rast, sem 2009.-e. Ukupna aktiva poslovnih banaka u BiH krajem 2000. godine iznosila je 4,27 milijarde KM, da bi 31.12.2012. godine dostigla 22,33 milijarde KM.

Grafikon 8 - Aktiva poslovnih banaka i prosječna aktiva po zaposlenom po banci u BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o aktivi bankarskog sektora BiH[80] i ljudskim resursima u poslovnim bankama u BiH

Jedan od najvažnijih indikatora uspješnosti poslovne banke i ukupnog bankarskog sektora je efikasnost zaposlenih. Ona se dobija iz odnosa ukupnog broja zaposlenih u poslovnim bankama i ukupne aktive poslovnih banaka. Veći broj znači veću efikasnost poslovanja banke, odnosno bankarskog sektora. Aktiva po zaposlenom u poslovnoj banci u BiH na kraju 2000. godine bila je 0,61 milion KM. Tokom dvanaestogodišnjeg analiziranog perioda, ona je rasla. To pokazuje da se popravlja organizacija poslovanja poslovnih banaka i da je konsolidacija bankarskog sektora BiH uspješno provedena. Jedino odstupanje bilo je u 2008. godini kao posljedica globalne ekonomske krize. Na dan 31.12.20012. godine, aktiva po zaposlenom u poslovnoj banci u BiH je 2,16 miliona KM, što je povećanje od 254% u odnosu na 2000. godinu. U BiH je prihvaćen standard o prosječnoj aktivi po zaposlenom u poslovnoj banci (1 milion KM po zaposlenom).

3.3.4 Depozitni potencijal poslovnih banaka u BiH

3.3.4.1 Visina osiguranih depozita poslovnih banaka u BiH

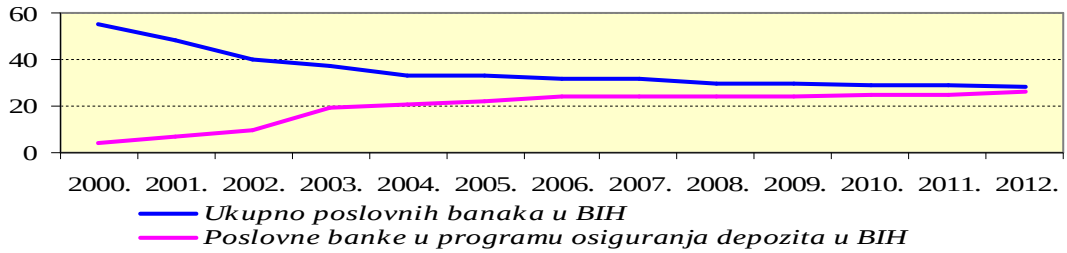
Primaran izvor finansiranja bankarskog sektora su depoziti. Zbog toga su direktno zavisni obim poslovanja, planiranje i vođenje poslovne politike banke sa nivoom, strukturom i ročnošću njenih

[80] http://cbbh.ba/mon.php?id=33&sub=mon&lang=bs&table=konsolidovani_bilans_komercijalnih_banaka_bihh&show_all, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine

depozita. Uz tehničku i finansijsku pomoć Međunarodne zajednice razvijen je koncept osiguranja depozita, zasnovan na međunarodnom iskustvu i standardima, ali prilagođen specifičnim potrebama.

Zakon o osiguranju depozita BiH reguliše osnivanje, status, djelatnost, upravljanje i rukovođenje, ovlaštenja, obaveze i finansiranje Agencije za osiguranje depozita BiH (AODBiH). Njegov cilj je da osigura, u okviru ograničenja određenih ovim zakonom, zaštitu depozita fizičkih osoba u bankama koje su dobile dozvolu za rad od entitetskih Agencija za bankarstvo.[81] Krajem 2000. godine program osiguranja depozita provođen je samo u Federaciji BiH, a tek se 1.04.2003. godine u njega uključuje prva banka iz RS. Primjena zakona postala je obavezna u augustu 2003. godine. Kriteriji za članstvo u programu osiguranja generalno su isti kao i prudencijalni omjeri koje zahtijevaju Agencije za bankarstvo. Na kraju 2012. godine, 26 poslovnih banaka u BiH članice su programa osiguranja, čime je ostvareno gotovo potpuno pokriće svih depozita.

Grafikon 9 – Poslovne banke u BiH u programu osiguranja depozita

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o broju poslovnih banaka u BiH u programu osiguranja depozita

Da bi se zaštitili klijenti banaka, jedan od osnovnih zadataka Agencije za osiguranje depozita BiH je osiguranje „prikladnih depozita“ fizičkih osoba u bankama članicama u skladu sa Zakonom o osiguranju depozita u bankama Bosne i Hercegovine.[82] „„Prikladan depozit” u smislu ovog zakona je ukupan iznos svih sredstava koji rezultiraju iz depozita, štednih računa ili certifikata banke koje je deponent deponovao u banci članici umanjeno za isključenja iz člana 5. ovog zakona([83]). Prikladni depoziti čine osnovicu za obračun premije osiguranja.“[84] To znači da će ako poslovna banka uključena u osiguranja depozita bankrotira (postane nesolventna), svi depozitari biti isplaćeni od strane AODBiH

[81] Član 1 Zakona o osiguranju depozita (prečišćen tekst Zakona objavljenog u „Sl. glasniku BiH", br. 20/02, 18/05, 100/08 i 75/09 - nezvanična verzija)

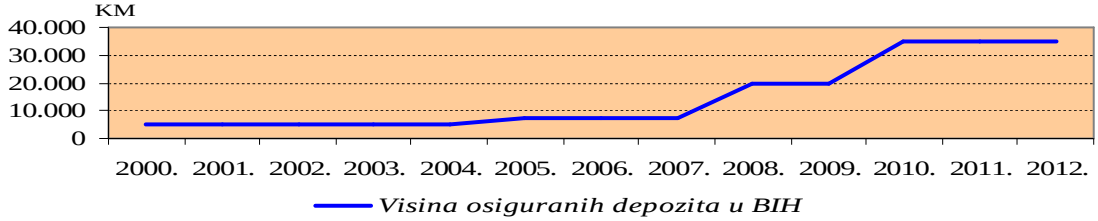
[82] http://www.aod.ba/, datum preuzimanja: 17.8.2013. godine

[83] Prikladni depoziti ne uključuju depozite: 1- za koje je odlukom suda utvrđeno da su stečeni protuzakonitim radnjama, i koji nisu predmet dalje žalbe; 2- koji se drže na računima čiji naziv nije transparentan u smislu vlasništva ili nenominovani depoziti; 3- koji se čuvaju u sefovima banaka; 4- koji se čuvaju u aranžmanu pohranjivanja s bankom; 5- drugih domaćih i stranih: banaka koje drže u svoje ime i za svoj račun, vladinih organa, osiguravajućih društava, organa za kolektivna ulaganja, penzionih fondova koji se ne smatraju vladinim organima; 6- članova nadzornog odbora banke članice, direktora, menadžera, članova odbora za reviziju, vlasnika najmanje 5% kapitala banke članice, osoba odgovornih za provođenje zakonske revizije računovodstvene dokumentacije banke članice i deponenata sličnog statusa u drugim kompanijama iste grupe kao i banka članica; 7- članova uže porodice, do trećeg stepena vertikalne i bočne linije, osoba navedenih u tački 6. i trećih osoba koje posluju u ime osoba iz tačke 6.; 8- kompanija iste grupe kao i banka članica; 9- koje je deponent stekao od iste banke članice prema stopama i/ili drugim finansijskim ustupcima koji su mogli doprinijeti ugrožavanju finansijskog stanja banke članice; 10- preduzeća koja mogu biti isključena iz pokrića osiguranja nekim posebnim zakonom ili vladinim uputstvom; 11- dugovni vrijednosni papiri koje je izdala banka članica i sve druge obaveze banke članice koje proizilaze iz takvih akceptnih naloga i mjenica.

[84] Član 2 Zakona o osiguranju depozita (prečišćen tekst Zakona objavljenog u "Sl. glasniku BiH", br. 20/02, 18/05, 100/08 i 75/09 - nezvanična verzija)

do garantovanog iznosa. Garancija pokriva sve pojedinačne zahtjeve, bez obzira na valutu i ročnost (štedne, oročene, tekuće račune ili druge vrste depozita). Kada banka bankrotira, depozitari putem javnog saopštenja dobijaju informaciju kada i gdje mogu dobiti svoje depozite.

Grafikon 10 – Osigurani depoziti u poslovnim bankama u BiH

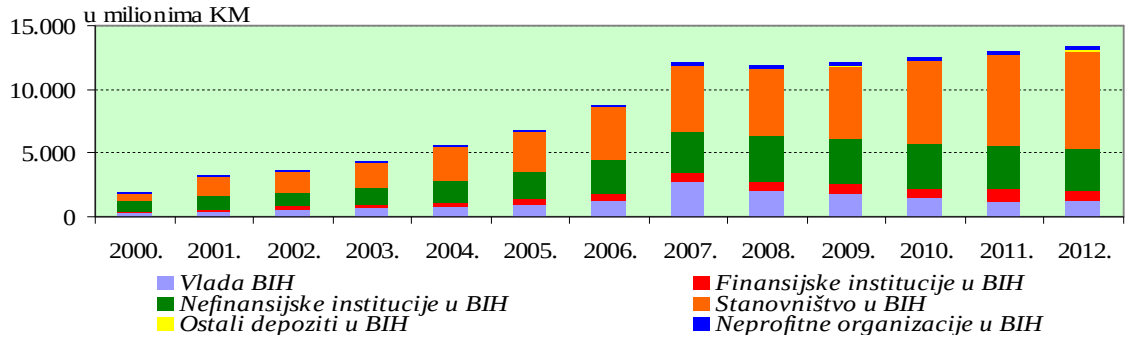
Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o visini osiguranih depozita u poslovnim bankama u BiH[85]

Tokom 2000. godine maksimalni limit osiguranih depozita fizičkih lica bio je 5.000 KM. Na tom nivou ostaje do 12.4.2005. godine kada se povećava na 7.500 KM. Kao odgovor na nadolazeću finansijsku krizu, 24.12.2008. godine izvršena je promjena zakona kojom se povećava iznos osiguranog depozita za fizička lica na 20.000 KM. Jedan od najbitnijih faktora vraćanja povjerenja građana i stavljanja slobodnih novčanih sredstava u poslovne banke u BiH, članice AODBiH, je povećanje limita osiguranog depozita na 35.000 KM po deponentu po banci članici, tokom 2010.-e.

3.3.4.2 Sektorska struktura depozita poslovnih banaka u BiH

Ukupni depoziti svih institucionalnih sektora u BiH su u analiziranom periodu, sa izuzetkom 2008. godine, kontinuirano rasli. Tako su sa 1,95 milijarde KM (31.12.2000. godine) uvećani na 13,33 milijarde KM (31.12.2012. godine), što predstavlja rast od čak 582% u odnosu na početak analiziranog dvanaestogodišnjeg perioda.

Grafikon 11 – Depoziti instiucionalnih sektora u poslovnim bankama u BIH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o sektorskoj strukturi depozita u poslovnim bankama u BiH[86]

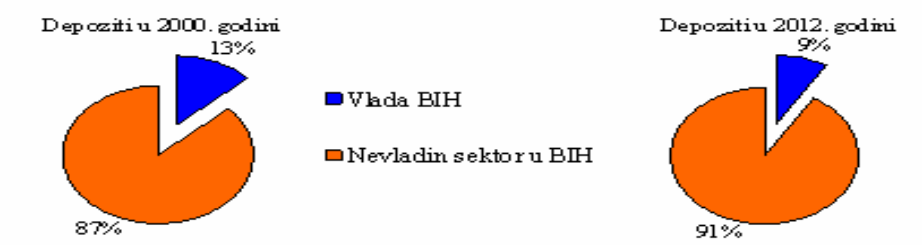
Sektor Vlade BiH obuhvata sve zajedničke institucije BiH, Vlade entiteta, kantona i opština. Depoziti Vlade BiH krajem 2000. godine iznosili su 245,6 miliona KM (13% ukupnih depozita). Sve do

[85] Obrađeno na osnovu podataka iz Službenog glasnika BiH br. 20/02, 18/05, 100/08 i 75/09 i Saopštenja za javnost AODBIH od 1.4.2010.

[86] http://cbbh.ba/mon.php?id=33&sub=mon&lang=bs&table=sektorska_struktura_depozita_kod_komercijalnih_banaka_bih&show_all, datum preuzimanja: 20.8.2013. godine

2007. godine oni se povećavaju i tada njihovo učešće dostiže svoj maksimum (23%). Rastu depozita Vlade BiH doprinijela je, u velikoj mjeri, privatizacija državnih preduzeća. Finansijska kriza u narednim godinama utiče na njihovo smanjenje, pa uz povećanje javne potrošnje krajem 2012. godine sa 1.182,4 miliona KM čine 9% ukupnih depozita.

Grafikon 12 – Učešće depozita Vlade BiH u ukupnim depozitima

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o učešću depozita Vlade u ukupnim depozitima u BiH

Depoziti nevladinog sektora u BiH od 2000. godine do 2012. godine imali su rastući trend, zbog čega je njihovo učešće u ukupnim depozitima povećano za 4 procentna poena na 91%. Ključni faktor bio je rast depozita stanovništva BiH, koji su krajem 2000. godine činili drugi po veličini sektor sa 27% ukupnih depozita i 522,5 miliona KM. Rast povjerenja u bankarski sektor BiH podstakao je njihov dalji rast. Krajem 2012. godine depoziti stanovništva dominaniraju sa 7,65 milijarde KM (57% ukupnih depozita).

Depoziti finansijskih institucija (fondova socijalne zaštite i ostalih finansijskih institucija) u BiH, su sa 98,1 miliona KM krajem 2000. godine povećani na 896,8 miliona KM u 2012.-e. To je povećanje od 814% u odnosu na početak analize, uz povećanje učešća za 2 procentna poena , tj. na 7%.

Depoziti domaćih nefinansijskih preduzeća tokom 2000. godine imali su dominantnu ulogu i činili 44% ukupnih depozita, sa 857,8 miliona KM. U narednom periodu svoje dominantno učešće prepuštaju sektoru stanovništva, pa su krajem 2012.-e bili drugi sektor po veličini depozita. Smanjenjo je učešće za 19 procentnih poena u ukupnim depozitima, iako su posmatrano po visini depozita dostigli 3,28 milijarde KM, tj. za 282% veći u odnosu na 2000. godinu. To je posljedica smanjenja sive ekonomije i uvođenja PDV[87], čim su procesi naplate i plaćanja fizičkih i pravnih lica postali transparentniji.

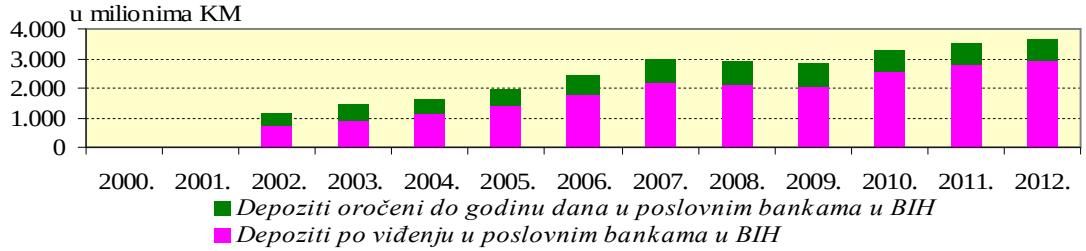
Sektor ostalih depozita u BiH u 2000. godini imao je 5% učešća u ukupnim depozitima, kao i finansijske institucije. Dok se učešće finansijskih institucija vremenom povećavalo, njihovo učešće se smanjivalo. Sa početnih 96,7 miliona KM (31.12.2000. godine) smanjeni su na 40,1 milion KM krajem 2012. godine, pa čine samo 0,3% ukupnih depozita. Depoziti neprofitnih organizacija u BiH su sa 133,1 miliona KM u 2000. godini povećali za 106% i krajem decembra 2012. godine iznose 273,7 miliona KM. Ipak, njihovo učešće je sa 7% ukupnih depozita u 2000. godini, smanjeno za 5 procetnih poena, pa krajem 2012. godine čine samo 2% ukupnih depozita u BiH.

[87] PDV - porez na dodatu vrijednost u BiH počeo se primjenjivati od 1.1.2006. godine i to sa samo jednom jedinstvenom stopom od 17%.

3.3.4.3 Depoziti stanovništva po ročnosti poslovnih banaka u BiH

U ročnoj strukturi depozita stanovništva BiH postoje kratkoročni i dugoročni depoziti. Kratkoročni depoziti obuhvataju depozite po viđenju i oročene depozite sa rokom oročenja do godinu dana. Analiza pokazuje da su depoziti po viđenju porasli sa 719,88 miliona KM (31.12.2000. godine) na 2.90 milijarde KM (31.12.2012. godine), a depoziti sa rokom oročenja do godinu dana sa 454,75 miliona KM (31.12.2000. godine) na 758,52 miliona KM (31.12.2012. godine). To je porast depozita po viđenju od 303% i depozita sa rokom oročenja do godinu dana za 67% u odnosu na početak analize.

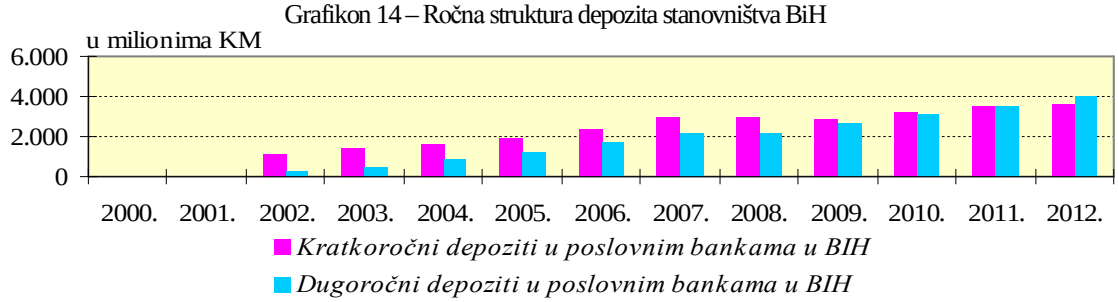
Grafikon 13 – Struktura kratkoročnih depozita stanovništva BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o strukturi kratkoročnih depozita u poslovnim bankama u BiH[88]

Analiza pokazuje da su krajem 2002. godine kratkoročni depoziti stanovništva BiH činili 81% ukupnih depozita, a 19% dugoročni depoziti. Tokom vremena učešće dugoročnih depozita se povećavalo, pa 31.12.2012. godine čine 52% ukupnih depozita, a kratkoročni depoziti 48%. To pokazuje da je rast dugoročnih depozita pozitivan trend, jer ročna struktura izvora utiče na ročnu strukturu plasmana banaka, a ona se pomjera ka dugoročnim izvorima finansiranja.

Grafikon 14 – Ročna struktura depozita stanovništva BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi depozita stanovništva u poslovnim bankama u BiH[89]

Krajem 2002. godine kratkoročni depoziti stanovništva BiH iznosili su 1,17 milijarde KM. Analiza je pokazala rastući trend depozita do kraja 2012. godine, sa izuzetkom 2008.godine. Tako su kratkoročni depoziti 31.12.2012. godine 3,66 milijarde KM, odnosno veći za 2,49 milijarde KM ili 212% u odnosu na 2002. godinu. Dugoročni depoziti stanovništva BIH krajem 2002. godine bili su 273,25 miliona KM i od tada neprestano rastu, pa su 31.12.2012. godine 3,99 milijarde KM. To znači da su oni krajem 2012. godine uvećani za 1.462% u odnosu na 2002. godinu.

[88] http://cbbh.ba/mon.php?id=33&sub=mon&lang=bs&table=depoziti_stanovnistva_po_rocnosti&show_all, datum preuzimanja: 8.8.2013. godine

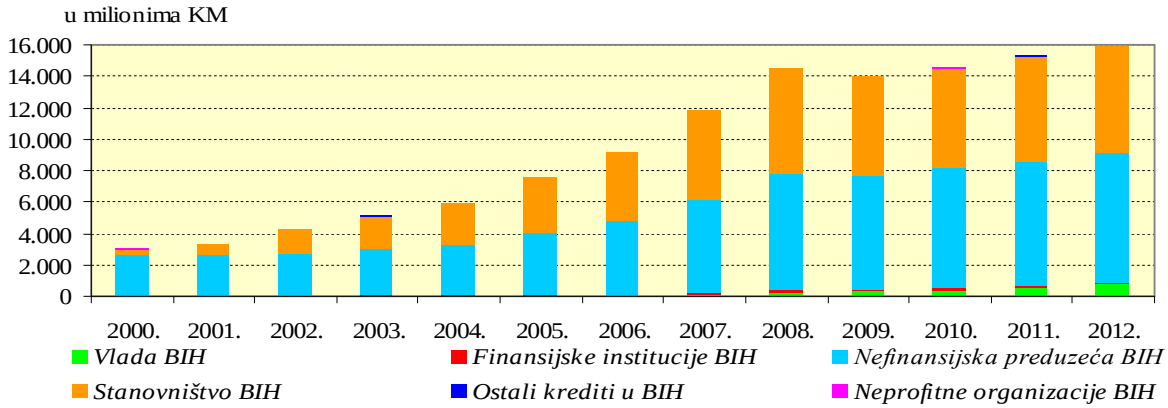
[89] http://cbbh.ba/mon.php?id=33&sub=mon&lang=bs&table=depoziti_stanovnistva_po_rocnosti&show_all, datum preuzimanja: 8.8.2013. godine

3.3.5 Kreditni potencijal poslovnih banaka u BiH

3.3.5.1 Sektorska struktura kredita poslovnih banaka u BiH

Sastav kreditnog portfolia, odnosno kreditni potencijal banke jedan je od najvažnijih indikatora stabilnosti i uspješnosti poslovanja poslovne banke i bankarskog sektora u cjelini. Plasirani krediti poslovnih banaka u BiH, krajem 2000. godine, iznosili su 3,01 milijarde KM. Period od 2000. godine do 2012. godine, sa izuzetkom 2009. godine, karakterisao je njihov konstantan rast. Tako na kraju analiziranog perioda, kreditni portfolio poslovnih banaka u BiH iznosi 15,94 milijarde KM, što predstavlja povećanje od 428% u odnosu na 2000. godinu.

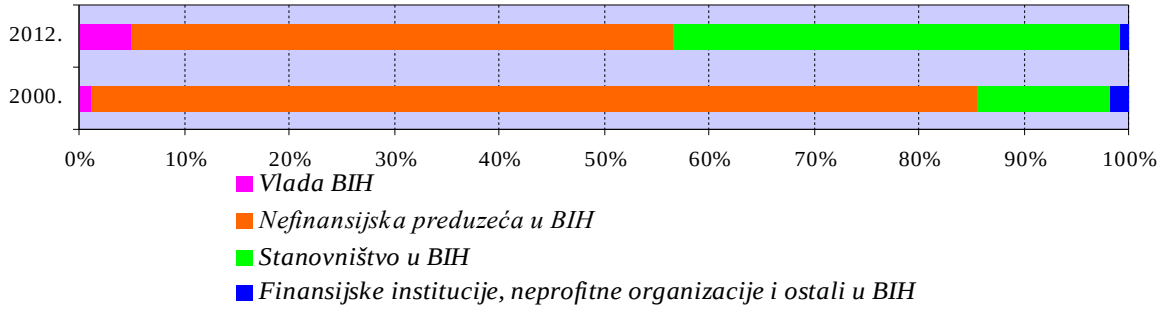
Grafikon 15 – Sektorska struktura kredita u poslovnim bankama u BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o sektorskoj strukturi kredita u poslovnim bankama u BiH[90]

Krediti sektoru Vlade (institucijama BiH, Vladama entiteta, kantona i opština) krajem 2000. godine iznosili su 33,6 miliona KM i čine 1,11% ukupnih kredita poslovnih banaka. Sa izuzetkom 2001. godine, oni konstantno rastu, pa krajem 2012. godine čine 5% ukupnih kredita i iznose 788,7 miliona KM. Sektor finansijskih institucija (fondova socijalne zaštite i ostalih finansijskih institucija) ima zanemarivo učešće u strukturi ukupnih kredita. Iako je sa 11,1 miliona KM (2000. godine) porastao na 98,7 miliona KM krajem 2012. godine, njegovo učešće u ukupnim kreditima se sa 0,37% povećalo za 25 baznih poena na 0,62%.

Grafikon 16 – Sektorska struktura kredita poslovnih banaka u BiH u 2000. godini i 2012. godini

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o sektorskoj strukturi kredita u poslovnim bankama u BiH

[90] http://cbbh.ba/mon.php?id=33&sub=mon&lang=bs&table=sektorska_struktura_kreditaa_komercijalnih_banaka_bih&show_all, datum preuzimanja: 17.8.2013. godine

Krajem 2000. godine dominantnu ulogu u ukupnim plasiranim kreditima sa 84,45% učešća i 2,55 milijarde KM, imali su krediti nefinansijskih preduzeća (NP) u BIH. Od tada oni rastu, te 2009. godine, sa 7,28 milijarde KM, čine 52% kreditnog portfolia poslovnih banaka. Tada se usljed globalne ekonomske krize potrošnja svih sektora počinje smanjivati, izazivajući smanjenje obima aktivnosti domaćih preduzeća, usljed rasta kamatnih stopa i zaoštravanja uslova za dobijanje kredita.. Restriktivna poslovna politika poslovnih banaka BiH usporava rast aktivnosti NP, pa su krajem 2012.-e krediti NP 8,22 milijarde KM, tj. 13% veći u odnosu na 2009. godinu i čine 52% ukupnih kredita.

Krediti stanovništvu BiH krajem 2000. godine čine 12,7% ukupno kredita (384,2 miliona KM) u domaćim poslovnim bankama. Naredne godine karakterisala je rapidna kreditna ekspanzija svih sektora, kao posljedica povećanja depozita i jačanja povjerenja u bankarski sektor. Uzimajući ovo u obzir, krajem 2008.-e oni čine 46% ukupnih kredita sa 6,697 milijarde KM. Smanjenje naredne godine rezultat je smanjenja potrošnje i aktivnosti domaćih preduzeća., rasta nezaposlenosti i kamatnih stopa, ali i zaoštravanja kreditnih uslova. To dovodi do situacije da su krajem 2009.-e krediti stanovništva smanjeni za 389,5 miliona KM na 6,30 milijarde KM, što je pad od 6% u odnosu na prethodnu godinu. Nakon toga, počinje inteziviranje kreditnih aktivnosti poslovnih banaka, ali dosta usporenije nego prije 2009.-e. Krajem 2012.-e učešće kredita stanovništvu u ukupnim kreditima je 43% i sa 6,79 milijarde KM je drugi sektor po visini plasiranih kredita.

Krediti neprofitnim organizacijama u BiH iznosili su 36,5 miliona KM u 2000. godini, sa 1,21% učešća u ukupnim kreditima. U analiziranom dvanaestogodišnjem periodu njihovo učešće se smanjuje i krajem 2012. godine iznose 23 miliona KM (0,14% ukupnih kredita). To je smanjenje od 107 baznih poena u odnosu na početak analize. Sektor ostalih kredita može se u potpunosti zanemariti. Iako su sa 3,6 miliona KM, u 2000. godini, narasli na 14,1 milion KM u 2012. godini, njihovo učešće u ukupnim kreditima je sa 0,12% smanjeno za 3 bazna poena na 0,09% .

3.3.5.2 Struktura kredita stanovništva poslovnih banaka u BiH

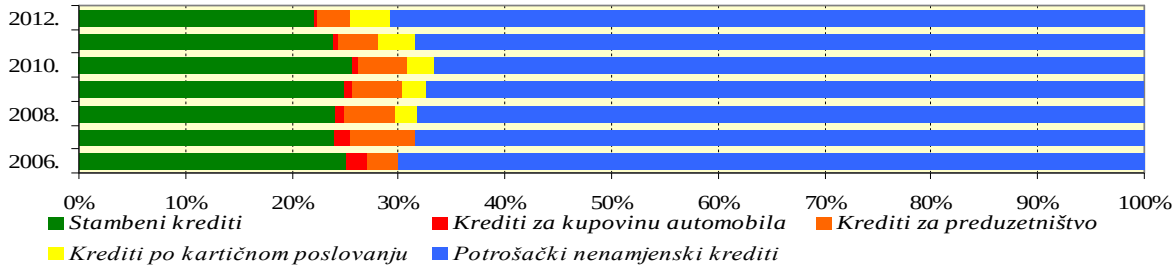
Analiza strukture kredita poslovnih banaka plasiranih stanovništvu u BiH urađena je na osnovu uzorka određenog broja poslovnih banaka sa najvećom aktivom i najvećim iznosom kredita stanovništvu u periodu od 31.12.2006. godine do 31.12.2012. godine.[91] Inteziviranjem kreditiranja stanovništva poslovne banke u BiH povećale su diverzifikaciju svojih kreditnih portfolia.

U 2006. godini 25% kredita stanovništva BiH uloženo je u stanogradnju kroz: izgradnju i kupovinu novih stambenih objekata, te kupovinu i popravku postojećih stambenih objekata. Istovremeno su čak 70% kredita - nenamjenski potrošački krediti, čiji je jedan dio uložen u različite kapitalne investicije. Osim ovoga, 2% kredita stanovništva BiH utrošeno je za kupovinu automobila, a samo 3% za pokretanje vlastitog posla. Narednih godina dolazi do promjena u strukturi njihovih kredita.

[91] Uzorak obuhvata u periodu od: 2006.-e do decembra 2008.-e 5, od decembra 2008.-e do septembra 2011.-e 7 i od septembra 2011.-e 10 poslovnih banaka. Podaci za period od 2000. godine do 2006. godine nisu dostupni.

Ekspanzija stambenih kredita podstaknuta rastom dohotka stanovništva[92] i cijena nekretnina, dovela je do povećanja njihovog učešća na 24,5% (31.12.2009. godine). Ostatak je iskorišten u vidu kredita za kupovinu automobila – ispod 1%, kartično poslovanje – 2,4% i preduzetništvo – 4,7%.

Grafikon 17 – Namjenska struktura kredita stanovništva BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o o namjenskoj strukturi kredita stanovništva BiH[93]

Karakteristika naredne tri godine je dalji rast nemamjenskih potrošačkih kredita usljed snažnog rasta privatne potrošnje, pa krajem 2012.-e oni imaju najveće učešće sa 70,7% ukupnih kredita stanovništva BiH. Stambeni krediti se smanjuju usljed ekonomske krize i 31.12.2012. godine čine samo 22% ukupnih kredita, što je smanjenje za 3 procentna poena u odnosu na 2006.-u. Učešće kredita za preduzetništvo jednako je učešću u 2006. godini. Kao posebna kategorija, krediti za kartično poslovanje se izdvajaju u 2008.-oj i od tada neprestano rastu, pa krajem analiziranog perioda čine 3,9% plasiranih kredita stanovništvu.

3.3.5.3 Ročna struktura kredita poslovnih banaka u BiH

3.3.5.3.1 Ročna struktura ukupnih kredita u BiH

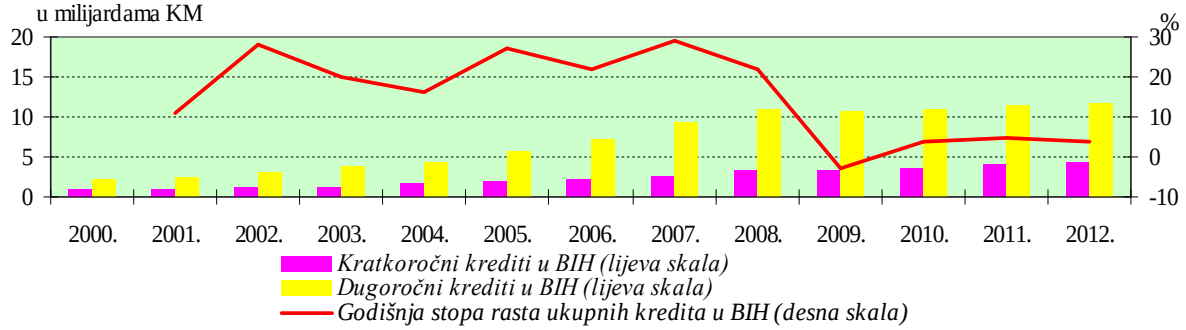
U ročnoj strukturi kreditnog portfolia (u domaćoj valuti) svih institucionalnih sektora u BiH dominantnu ulogu imaju dugoročni krediti. U 2000. godini dugoročni krediti iznosili su 2,14 milijarde KM i imali 71% učešća u ukupnim kreditima. Jačanje bankarskog sektora, usljed povećanja depozita i povoljnih uslova kreditiranja, dovodi do ekspanzije kredita svih institucionalnih sektora u BiH. Tako krajem 2012. godine dugoročni krediti iznose 11,68 milijarde KM, što je povećanje od 446% u odnosu na 2000. godinu.

Kratkoročni krediti svim sektorima u 2000. godini iznose 0,88 milijarde KM i čine 29% ukupnih kredita. Kreditna ekspanzija uticala je i na njih, ali u manjoj mjeri nego kod dugoročnih kredita, pa krajem 2008. godine iznose 3,44 milijarde KM. Ekonomska kriza utiče na potrošnju, pa je u 2009.-oj odobreno 39,3 miliona KM manje kratkoročnih kredita nego u prethodnoj godini. Naredne 3 godine njihov rast je nastavljen, ali sporije nego prije krize, pa krajem 2012.-e oni iznose 4,26 milijarde KM i imaju 27% učešća, što je 2 procentna poena manje nego početkom analiziranog perioda.

[92] Prosječne neto plate zaposlenih u BiH u 2000. godini iznosile su 372 KM, da bi do 2009. godine narasle na 790 KM, dostupno http://www.bhas.ba/saopstenja/NPL_2000_2010_bh.pdf, datum preuzimanja: 8.7.2013. godine

[93] http://cbbh.ba/mon.php?id=33&sub=mon&lang=bs&table=krediti_stanovni%C5%A1tvu_po_namjeni_na_bazi_uzorka_banaka_sa_najve%C4%87om_aktivom&show_all, datum preuzimanja: 15.7.2013. godine

Grafikon 18 – Ročna struktura ukupnih kredita u poslovnim bankama u BiH

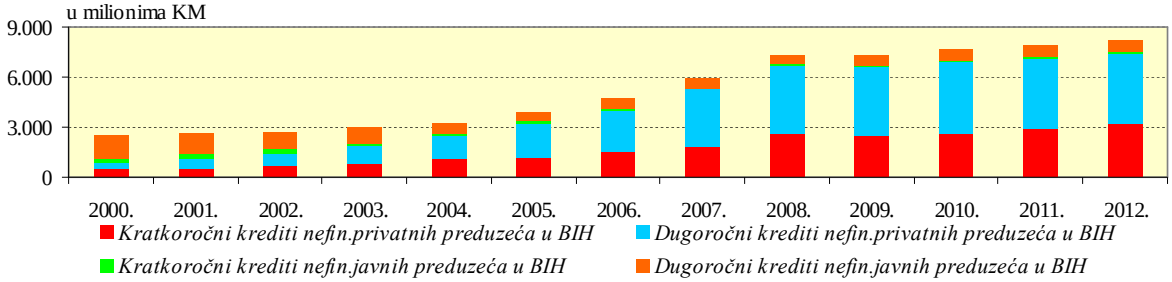
Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi kredita u poslovnim bankama u BiH[94]

Godišnja stopa rasta kredita je tokom analiziranog perioda varirala. U 2001. godini godišnja stopa rasta kredita bila je 11%, nakon ekspanzije kredita u narednim godinama ona dostiže 29% (2007. godine), što je za 18 procentnih poena više nego na početku perioda. Ekonomska kriza dovodi do usporavanja rasta kreditnih aktivnosti, te pada godišnja stopa rasta kredita. Ona je krajem 2009.-e niža za 32 procentna poena u odnosu na 2007. godinu. Usljed negativnog uticaja globalne ekonomske krize na privredu BiH, kreditne aktivnosti poslovnih banaka u BiH su i dalje usporene, ali obim plasiranih kredita polako raste. Krajem 2012.-e godišnja stopa rasta kredita (4%) veća je za 7 procentnih poena u odnosu na 2009. godinu. Rast kredita je uslovljen rastom kredita NP i stanovništva.

3.3.5.3.2 Ročna struktura kredita nefinansijskih privatnih preduzeća u BiH

Uloge javnih i privatnih NP promjenjene su u analiziranom dvanaestogodišnjem periodu. Tokom 2000. godine krediti javnih preduzeća BiH činili su čak 66% kredita nefinansijskih preduzeća (10% kratkoročnih i 56% dugoročni). Međutim, proces privatizacije javnih preduzeća doveo je smanjenja do njiihove uloge, pa krajem 2012. godine oni čine samo 10% ukupnih kredita NP.

Grafikon 19 – Ročna struktura kredita nefinansijskih preduzeća u BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi kredita nefinansijskih preduzeća u BiH[95]

Krajem 2000. godine kratkoročni krediti nefinansijskih privatnih preduzeća (NPP) u BiH iznosili su 469,5 miliona KM i čine 66% kratkoročnih (javnih i privatnih) kredita NP u BiH. Poslovne banke su početkom analiziranog perioda bile manje spremne kreditirati preduzeća, što je logična

[94] http://cbbh.ba/index.php?id=33&lang=bs&sub=mon&table=analiticki_pregled_kreditaa_komercijalnih_banaka_bih, datum preuzimanja: 15.7.2013. godine

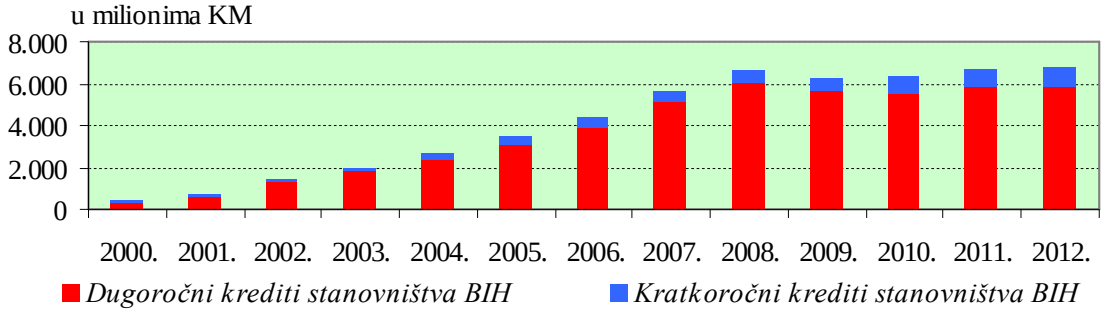
[95] Obrađeno na osnovu podataka iz Godišnjih izvještaja CBBIH za period od 2000. godine do 2012. godine

posljedica: loše kreditne kulture preduzeća, neadekvatnog pravnog okvira za registraciju zaloga, naplate kolaterala, sporih sudskih postupaka, nepouzdanih informacija o preduzećima i sporog procesa privatizacije. Većina kratkoročnih kredita bila je usmjerena na zaduživanja za obrtni kapital i trenutne nabavke. U narednim godinama nedostaci su otklonjeni, te se mijenjaju poslovne politike poslovnih banaka i 31.12.2007. godine većina kredita NPP su dugoročni kredit (65%). To znači da preduzeća ulažu sredstva u dugoročne investicije, restruktuiranje i modernizaciju. Analiza je pokazala da, sem 2011.-e, postoji rastući trend dugoročnih kredita. Tako su oni sa 405,4 miliona KM, u 2000. godini, narasli na 4,26 milijarde KM krajem 2012.-e, te čine 57% ukupnih kredita domaćih NPP. Istovremeno su rasli kratkoročni krediti, ali sporijom stopom, pa tokom 2012. godine dostižu 3,18 milijarde KM.

3.3.5.3.3 Ročna struktura kredita stanovništva BiH

Krediti stanovništvu su u bankarskoj praksi najsigurniji, jer imaju najmanji rizik. Analiza kredita stanovništvu u BiH, tokom 12 godina, pokazala je dominantno učešće dugoročnih kredita, jer stanovništvo usmjerava svoja sredstva prema različitim dugoročnim investicijama. Krajem 2000. godine 88,3 miliona (23%) kredita stanovništva su kratkoročni krediti. Prema poslovnim politikama poslovnih banaka, kreditiranje stanovništva je više diverzifikovano, lakše za povrat i manje koncentrisano, zbog čega je to sektor od koga obično kreće kreditna ekspanzija. Širok raspon kredita poslovnih banaka i povoljni uslovi kreditiranja, dovode do situacije da krajem 2008. godine dugoročni krediti sa 6,05 milijarde KM imaju apsolutno dominantno učešće (90%) u ukupnim kreditima stanovništva BiH.

Grafikon 20 – Ročna struktura kredita stanovništva BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi kredita stanovništva BiH[96]

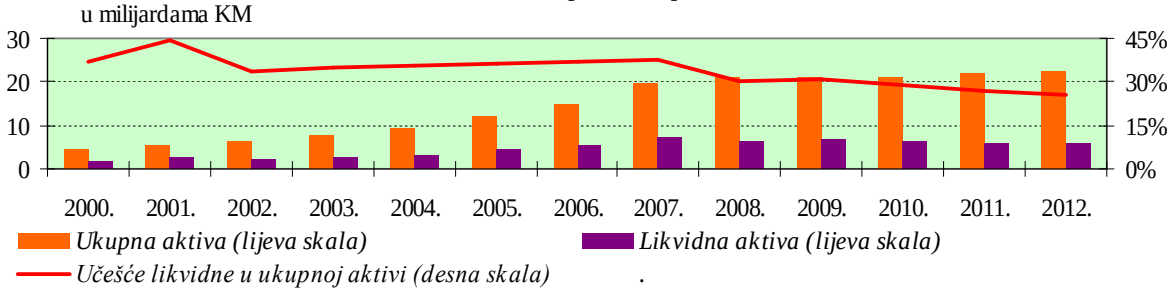
Globalna ekonomska kriza otežala uslove poslovanja, zbog čega su pooštreni kreditni uslovi domaćih poslovnih banaka. To dovodi do situacije da se stanovništvo opreznije odlučuje za dugoročne kredite, pa se njihovo učešće u ukupnim kreditima stanovništva BiH do kraja 2012. godine smanjuje na 5,88 milijarde KM. To je pad od 3% u odnosu na 2008. godinu. Istovremeno su, tokom cijelog perioda, kratkoročni krediti stanovništvu rasli, pa krajem 2012. godine iznose 910,8 miliona KM. Međutim, njihovo učešće smanjeno je na 13%, odnosno za 10 procetnih poena u odnosu na 2000. godinu.

[96] Obrađeno na osnovu podataka iz Godišnjih izvještaja CBBIH za period od 2000. godine do 2012. godine

3.3.6 Likvidnost poslovnih banaka u BiH

Likvidnost bankarskog sektora pokazuje koliko on može zadovoljiti potražnju za gotovinom. FSI[97] za likvidnost predstavlja odnos likvidne i ukupne aktive. „Osnovna likvidna sredstva, odnosno likvidna sredstva u užem smislu, sastoje se od gotovine i depozita i drugih finansijskih sredstava s rokom dospijeća manjim od tri mjeseca, ne računajući međubankarske depozite.“[98]

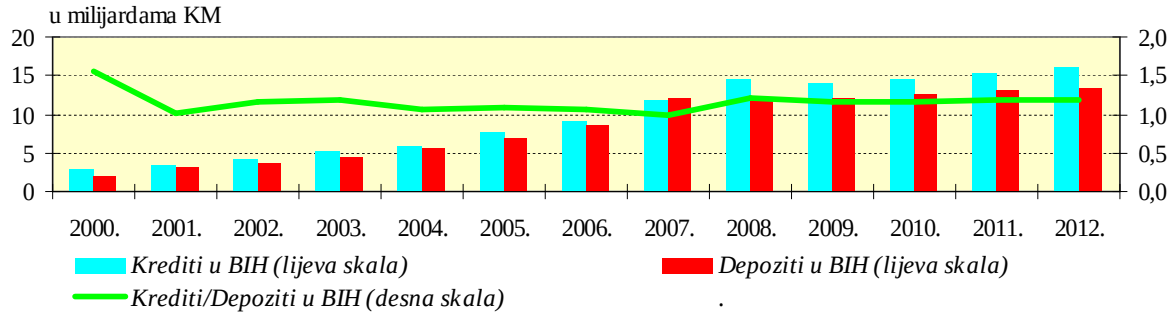
Grafikon 21 – Likvidna i ukupna aktiva poslovnih banaka u BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o likvidnoj i ukupnoj aktivi poslovnih banaka u BiH[99]

Tokom 2000. godine odnos likvidne u ukupnoj aktivi poslovnih banaka u BiH je 37,3%. U narednoj godini nastavlja se njen rast za 7,3 procetnih poena na 44,6%, što je maksimum u analiziranom periodu. Kreditna ekspanzija u 2002. godini smanjuje ovaj odnos za 10,8 procetnih poena u odnosu na prethodnu godinu. Sve do 2007. godine raste i učešće likvidne aktive u ukupnoj aktivi na 37,7% . U narednom periodu, sem 2009. godine, vidljiv je trend smanjenja učešća likvidne u ukupnoj aktivi poslovnih banaka u BiH. Krajem 2012.-e učešće likvidne u ukupnoj aktivi je 25,4%, što je smanjenje od 11,9 procetna poena u odnosu na početnu analiziranu godinu.

Grafikon 22 – Krediti i depoziti poslovnih banaka u BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o kreditima i depozitima poslovnih banaka u BiH

Drugi analizirani racio likvidnosti utvrđuje se kao odnos između prosječnog neto zajma i prosječnih depozita, tj. pokrivenost plasmana sa izvorima sredstava. Ako je racio veći od 1, to znači da se poslovna banka mora zadužiti za potrebe davanja zajmova. Krajem 2000. godine racio je 1,54. U narednim godinama, u zavisnosti od intenziteta kreditnih aktivnosti poslovnih banaka on varira. Na dan

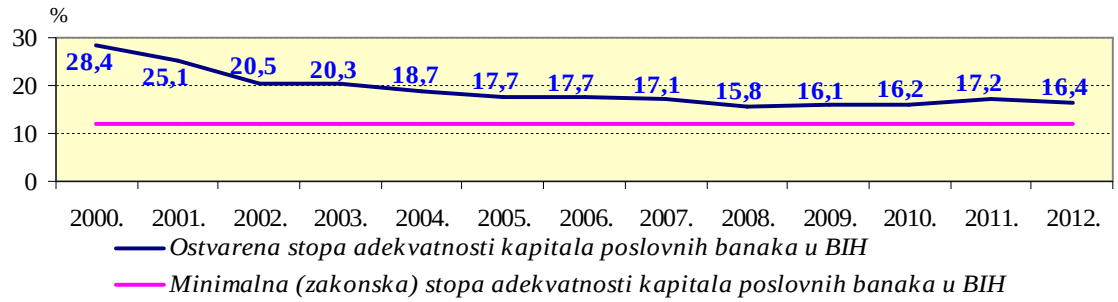
[97] FSI (Financial Soundness Indicators) indikator odražava trenutno finansijsko zdravlje finansijskih institucija jedne države.
[98] Član 19. Uputstva za kompiliranje indikatora finansijskog zdravlja CBBIH
[99] http://cbbh.ba/sfsi.php?id=618&lang=bs&table=&show_all, datum preuzimanja: 15.7.2013. godine

31.12.2012. godine, racio kredita i depozita se poboljšava u odnosu na 2000. godinu, smanjujući se na 1,20. Sa grafikona se može uočiti da su krediti veći od depozita, pa se banke moraju dodatno zaduživati na finansijskim tržištima da bi zadovoljile zahtjeve klijenata. Najvažnije je da je koeficijent likvidnosti bankarskog sektora BiH posmatran kroz učešće likvidne u ukupnoj aktivi na zadovoljavajućem nivou i da poslovne banke imaju dovoljno sredstava za pokrivanje nepredviđenih odliva sredstava.

3.3.7 Stopa adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u BiH

U okviru EEZ od 1998. godine na snazi je „stopa adekvatnosti kapitala" kao sposobnost banke da podnese rizike poslovanja, tj. njene sposobnosti da na duži rok osigura vraćanje pozajmljenih sredstava.[100] Primjena Bazelskih sporazuma donijela je nove međunarodne standarde za kapital banaka, čime su rizici poslovanja smanjeni i olakšano definisanje minimalne zakonski propisane stope kapitala banaka. „Adekvatnost kapitala se utvrđuje prema ukupnoj rizičnoj aktivi banaka."[101] Uzimajući to u obzir, neto kapital prema ukupno ponderisanom riziku odgovara metodologiji za računanje stope adekvatnosti kapitala (CAR), propisanoj Osnovnim bazelskim principima za internacionalno aktivne banke iz zemalja grupe G10, s tim što se u obračun i analizu kapitala ne uključuje uticaj rizika zemlje i rizika transfera.

Grafikon 23 - Stopa adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u BiH

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o stopi adekvatnosti banaka u BiH [102]

Centralne banke svih država EU prihvatile su preporuku baselskog Komiteta za bankarsku regulativu i nadzornu praksu da CAR bude 8%., dok je u BiH dodatno propisano da stopa ne smije biti ispod 12%. Na najvišem nivou (28,4%) bila je krajem 2000. godine i od tada se ona postepeno smanjivala, sve dok krajem 2007. godine nije stigla na 15,8%, odnosno na svoj najniži nivo. Iako niža za 11,3 procentna poena (u odnosu na 2000. godinu) još uvijek je bila za 3,8 procentnih poena veća od zakonskog minimuma. Njen pad je uzrokovan bržim rastom rizične aktive od neto kapitala, pa su u narednim godinama neke poslovne banke vršile dokapitalizaciju. CAR od 2009. godine (16,1%) počinje da raste, pa 31.12.2012. godine iznosi 16,41%, odnosno 31 bazni poen više.

[100] Lakić, Milica: *Bankarstvo,* Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „ Janjoš", Prijedor, 2008., str.112-115
[101] Lukić, Radojko: *Bankarsko računovodstvo*, 6. dopunjeno izdanje, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2006., str. 402
[102] Obrađeno na osnovu podataka iz Godišnjih izvještaja CBBIH u periodu od 2000. godine do 2012. godine

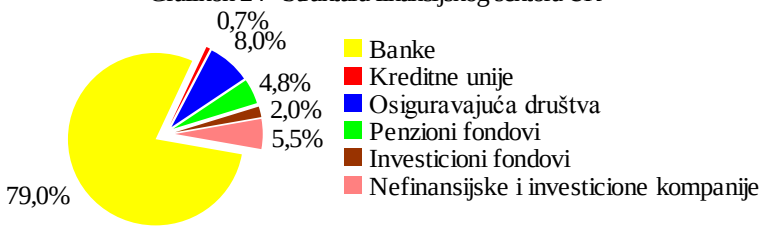
4. BANKE ČEŠKE REPUBLIKE

Mirni raspad Čehoslovačke, 31.12.1992. godine neminovno je doveo do promjena u svim segmentima države, društva i poslovanja. Prirodna posljedica raspada bilo je nastanak Češke Republike i Slovačke Republike 1.1.1993. godine. Isto tako je provedena transformacija postojećeg bankarskog sistema i Centralne banke, pa su nastali: bankarski sistemi i Centralne banke ČR i Slovačke Republike.

4.1 Institucionalni okvir

Finansijski sektor u ČR obuhvata: banke, kreditne unije, osiguravajuća društva, penzione i investicione fondove, nefinansijske i investicione kompanije. Dominantno učešće od 79% u strukturi finansijskog sektora ČR zauzima bankarski sektor, uz zanemarivo učešće ostalih finansijskih institucija.

Grafikon 24 - Struktura finansijskog sektora ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o strukturi finansijskog sektora ČR[103]

Češki bankarski sektor reguliše niz zakona usklađenih sa Ustavom ČR i zahtjevima i smjernicama EU. Zakoni i propisi u ovoj oblasti se odnose na banke, uključujući i stambena društva, filijale stranih banaka iz ne-EEZ država i, u ograničenoj mjeri, filijale stranih banaka iz EEZ država pod nadzorom u države u kojoj je sjedište. Kreditne unije i banke zajedno su „kreditne institucije". U mnogim slučajevima, a posebno u pogledu zahtjeva za opreznim poslovanjem, one podliježu istim pravilima. Kratak pregled zakona koji se odnose na finansijski sektor ČR obuhvata: zakone i neposredno obavezujuće propise EU (Zakon o bankama[104], Zakon o kreditnim unijama[105] (87/1995 Coll.) i Zakon o štednim društvima[106]) i uredbe i odredbe.[107]

Česká bankovní asociace (CBA) – Češko udruženje banaka osnovano je 1990. godine, kao dobrovoljno udruženje pravnih lica koja se bave bankarstvom i blisko povezanim poslovima[108], pristupilo je 1.06.2004. godini Evropskom savetu za platni promet (EPC[109]).

[103] http://www.cnb.cz/en/supervision_financial_market/aggregate_information_financial_sector/basic_indicators_financial_market/, datum preuzimanja: 25.7.2013. godina
[104] Act on Banks (21/1992 Coll.)
[105] Act on Credit Unions (87/1995 Coll.)
[106] Act on Building Savings (96/1993 Coll.)
[107] http://www.cnb.cz/en/supervision_financial_market/legislation/banks_credit_unions/national_legislation.html datum preuzimanja: 25.7.2013. godine
[108] https://www.czech-ba.cz/en, datum preuzimanja: 25.7.2013. godine
[109] EPC (European Payments Council) je glavno tijelo evropske bankarske industrije, zaduženo za koordinaciju i donošenje odluka vezanih za platnih promet i plaćanja. Zadatak EPC bio je da osmisli pojednostavljen, efikasan i

4.2 Centralna banka Češke Republike - Česká národní banka

4.2.1 Osnivanje, funkcionisanje i organizaciona struktura ČNB

Glavnu ulogu u bankarskom sistemu ČR ima Centralna banka Češke Republike – „Česká národní banka" (ČNB), osnovana 1.1.1993. godine, u skladu sa članom 98. Ustava ČR i Zakonom o ČNB (č.6/1993 Sb.)[110] Kao supervizor finansijskih tržišta ČR samostalno i nezavisno upravlja svom svojom imovinom. ČNB sa sjedištem u Pragu i filijalama u 7 administrativnih regiona[111]: Pragu – sjedištu Srednječeškog regiona, Ústí nad Labem – sjedištu Severnočeškog regiona, Plzeň – sjedištu Zapadnočeškog regiona, České Budějovice – sjedištu Južnočeškog regiona, Hradec Králové – sjedištu Istočnočeškog regiona, Brnu – sjedištu Južnomoravskog regiona i Ostravi – sjedištu Severnomoravskog regiona.

Bankarski odbor je sa: guvernerom, 2 vice-guvernera i 4 člana odbora vladajuće tijelo ČNB. Prvi guverner bio je Josef Tošovský.[112] Bankarski odbor sada čini: guverner - Miroslav Singer (od 1.7.2010.-e), viceguverneri - Mojmír Hampl (od 1.12.2012.-e) i Vladimír Tomšík (od 1.12.2012.-e) i članovi odbora - Kamil Janáček (od 1.7.2010.-e), Lubomír Lízal (od 13.2.2011.-e), Pavel Řežábek (od 13.2.2011.-e) i Eva Zamrazilová (od 1.3.2008.-e).[113] Sve članove odbora imenuje predsjednik ČR na period od 6 godina. Bankarski odbor definiše i provodi monetarnu politiku države, kao koje instrumente pri tome primjenjuje. Guverner predstavlja ČNB u javnosti i podnosi izvještaje o njenom radu.

4.2.2 Misija, vizija i ciljevi ČNB

ČNB je supervizor svih finansijskih tržišta ČR i njena misija i vizija su: održavanje stabilnosti cijena i finansijskog sistema, održavanje neometane cirkulacije novca i plaćanja, kao i podrška uravnoteženom i neometanom razvoju češkog finansijskog tržišta.

Kontinuirani doprinos ČNB, usmjeren je ka podsticanju ekonomskog rasta, stvaranjem ekonomije sa niskom stopom inflacije i održavanjem stabilnosti cijena. U skladu sa svojim primarnim ciljem ČNB: određuje monetarnu politiku ČR; izdaje novčanice i kovanice; upravlja tokovima novca, platnim sistemom i poravnanjima između poslovnih banaka; vrši superviziju bankarskog sektora, tržišta kapitala, osiguranja, penzionih fondova, kreditnih unija, elektronskog tržišta novca i deviznog tržišta;

neometani sistem plaćanja unutar evro-zone kroz projekt SEPA (Single Euro Payment Area). Njegovi članovi su banke, bankarske grupacije i institucije platnog prometa. http://www.europeanpaymentscouncil.eu/index.cfm, datum preuzimanja: 25.7.2013. godine

[110] http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_n%C3%A1rodn%C3%AD_banka, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine

[111] Prema podjeli iz 1960. godini Čehoslovačka (zajedno sa Slovačkom) imala je 7 administrativnih regiona i osmi posebni region – glavni grad Prag. Ta podjela ostala je na snazi i po raspadu države, a tek je 2000. godine napravljena nova podjela na 13 regiona i glavnim gradom kao posebnim regionom.

[112] Česká národní banka: *Osmdesát let Centrální banky*

[113] http://www.cnb.cz/en/about_cnb/bank_board/bank_board_members/index.html, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine

pruža bankarske usluge državi i javnom sektoru; održava račune organizacija povezanih sa državnim budžetom, uključujući prihode carinskih organa, češkog socijalnog osiguranja, radnih kancelarija, subvencionisanih organizacija, državnih fondova i računa vezanih za budžete i fondove EU, te pod nadzorom Ministarstva finansija, obavlja sve poslove vezane za državne HOV.

Češka kruna (Kč, oznaka po ISO standardu - CZK) zvanična valuta ČR uvedena je 8.2.1993. godine.[114] Zajedničko djelovanje monetarne politike ČNB i makroprudencijalne politike Vlade, doprinosi održavanju povjerenja u domaću valutu i održavanju stabilnosti makroekonomskog okruženja. Osim toga, ČNB nadziranjem poslovanja finansijskog tržišta ČR, izdavanjem prudencijalnih pravila i pravila ponašanja prema klijentima, vodi računa o stabilnosti i razvoju finansijskog sistema i zaštiti klijenata.

4.2.3 Monetarna politika ČNB

Da bi kvalitetnije upravljatla finansijskim sistemom ČR, ČNB je u maju 1997. godine donijela odluku o ukidanju fiksnog kursa i uvođenju plutajućeg deviznog kursa.[115] Glavni cilj monetarne politike postiže se promjenama ključnih kamatnih stopa. Ulaskom ČR u Eurozonu, ČNB se prilagodila monetarnoj politici Evropske centralne banke (ECB).

Primarni cilj monetarne politike ECB politike – održavanje stabilnosti cijena u Eurozoni, definisan je članom 127. Ugovora o funkcionisanju Europske unije. On podrazumijeva „punu zaposlenost“ i „uravnotežen privredni rast“, jer je održavanje stabilnosti cijena ključni uslov za povećanje ekonomskog blagostanja i potencijal rasta ekonomije EU.[116] Taj cilj ECB namjerava postići održavanjem stope inflacije na 2% u srednjoročnom razdoblju.[117] Poput većine centralnih banaka i politika ČNB usmjerena je na održavanje stabilnosti potrošačkih cijena kroz njihov umjereni rast. Pri tom je potrebno, uzimajući u obzir statistička odstupanja u mjerenju inflacije, ostaviti dovoljno prostora za male promjene u relativnim cijenama koje se stalno pojavljuju u svakoj privredi s efikasnim sistemom cijena. Cilj ČNB od januara 2006. godine, bio je stopa inflacije od 3%, a već 2007. godine postavljen je novi cilj - stopa inflacije od 2%, čim je usklađen sa ciljem ECB-a.

ČNB od svojih ciljeva o stopi inflacije može povremeno i da odstupi primjenom „klauzule bijega“. Do njene primjene dolazi kada nastanu određeni šokovi u ekonomiji, odnosno velike fluktacije u svjetskim cijenama energenata ili cijenama poljoprivrednih proizvoda, koje mogu snažno uticati na promjenu cijena energenata, sirovina ili proizvoda u državi. Zbog svega toga, Bankarski odbor ČNB odluku o promjeni svojih kamatnih stopa zasniva na aktuelnoj procjeni makroekonomskih kretanja i rizicima njihovog ispunjenja.

[114] ČNB: *Bankovnictví*
[115] Vencovský, František i Kopecký, Ladislav: *Lidé a peníze*, ČNB 1993-2013, str. 58
[116] http://www.ecb.europa.eu/mopo/intro/objective/html/index.en.html, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine
[117] http://www.ecb.int/mopo/html/index.en.html, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine

4.2.3.1 Instrumenti monetarne politike ČNB

ČNB, kao jedini emitent novčanica u ČR, ima monopol kao dobavljač monetarne baze. Na osnovu njega postavlja uslove pozajmica poslovnim bankama, čim direktno utiče na uslove pod kojima one trguju na finansijskim tržištima. U kratkom roku, promjene kamatnih stopa ČNB dovode do promjena na finansijskom tržištu, te se pokreće niz mehanizama i postupaka od strane privrednih subjekata, što direktno utiče na kretanja u ekonomskim varijablama, kao što su izlaz ili cijene.

U većini razvijenih država centralna banka upravlja likvidnošću poslovnih banaka, primjenjujući iste alate koje koriste za održavanje niske i stabilne stope inflacije. Stoga praktično upravljanje likvidnošću mora biti usklađeno sa stopom inflacije. Glavni cilj je putem politike kamatnih stopa održati razliku između ponude likvidnosti od strane Centralne banke i potražnje drugih banaka. ČNB ima prilično jedinstven stav u monetarnoj politici sa aspekta bankarskog sistema i upravljanja likvidnošću. Suprotno standardnoj praksi, češki bankarski sistem stalno funkcioniše sa viškom likvidnosti, zbog čega ČNB redovno povlači višak likvidnosti iz njega, štiteći češku krunu od jačeg uticaja stranih valuta. ČNB je zato donijela politiku ciljanja inflacije pomoću standardnih instrumenata monetarne politike.[118] Prvi guverner ČNB Josef Tošovský donio je odluku o uvođenju ciljanja inflacije. To je omogućilo održavanje visokog stepena povjerenja banaka, smanjenje dvocifrene stope inflacije ((20,85% prosječna stopa inflacije 1993. godine)[119]) i postignuta stabilnost cijena. Ujedino je ojačavanjem domaće valute uhvaćen korak sa najnaprednijim europskim privredama. Ispravnost odluke dokazana je krajem devedesetih godina prošlog vijeka, kada je u ČR nastala finansijska kriza ([120]), čiji efekti su bili ublaženi upravo primjenom ovog režima.[121].

4.2.3.3.1 Stopa obaveznih rezervi ČNB

Razvoj monetarnih instrumenata, tržišta novca i kapitala umanjio je potrebu za korištenjem i visokim nivoom obaveznih rezervi, te povećao konkurentnost čeških banaka u odnosu na strane. U ČR obavezne rezerve služe kao „jastuk“ za nesmetano funkcionisanje međubankarskog platnog sistema. Svaka poslovna banka tokom perioda održavanja (cca mjesec dana - počevši od prvog četvrtka u mjesecu, a završava srijedom prije prvog četvrtka u narednom mjesecu) drži na svojim računima prosječno minimalne rezerve jednake ili veće od obavezne rezerve definisane za dati period održavanja.

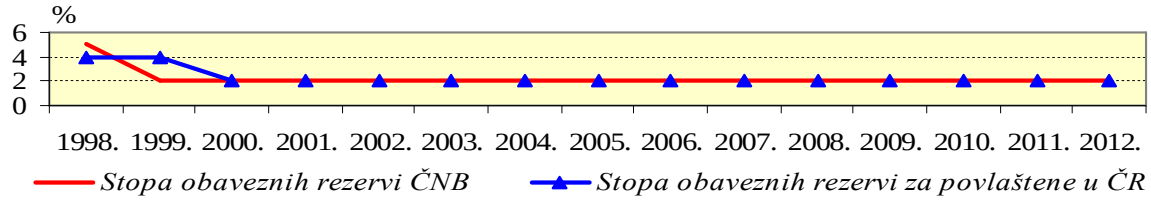
[118] Bruna, Karel: „Management of banking system liquidity in the Czech Republic", *International Business & Economics Research Journal*, Volume 10, Number 1, 2011.: pp. 23

[119] http://www.inflation.eu/inflation-rates/czech-republic/historic-inflation/cpi-inflation-czech-republic-1993.aspx, datum preuzimanja: 9.8.2013. godine

[120] Politička i finansijska kriza u ČR 1997. godine razbila je njen imidž prosperitetne postkomunističke države. Kašnjenje u restrukturiranju preduzeća uz spor razvoj (efikasnog) tržišta kapitala, doveli su do Valutne krize u maju 1997. godine. Raniji fiksirani kurs morao se „prebaciti" na plutajući kurs, jer su investitori prodavali svoje krune brže nego što ih je Vlada ČR mogla otkupiti. Drugi otežavajući faktor bio je deficit tekućeg računa, koji je dosegao gotovo 8% BDP-a. Kao odgovor na krizu, Vlada ČR i ČNB uvele su dva paketa štednje koja su trebala smanjiti državnu potrošnju za 2,5% BDP-a. Istovremeno se osniva Agencija za restrukturiranje i pokreće program revitalizacije, koji je potaknuo prodaju preduzeća stranim investitorima. Ključni prioriteti postali su usklađivanje sa EU zakonima, restrukturiranje preduzeća i privatizacija banaka i komunalija.

[121] Leopold Surga, *České bankovky a mince*, Jerome s.r.o., Prag, 2012., str. 5

Grafikon 25 - Stopa obaveznih rezervi ČNB

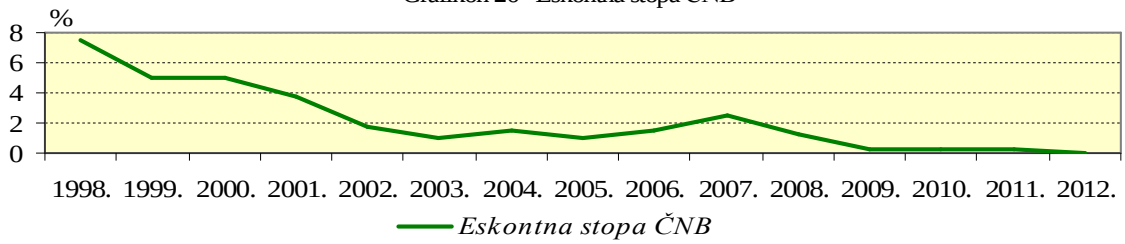
Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o stopi obaveznih rezervi ČNB [122]

Smanjenje stope obaveznih rezervi sa 5% na 2% i povlaštene (za stambene štedionice i CMRZ banku) sa 4% na 2% stupilo je na snagu 7.10.1999. godine.[123] Tim su standardi ČNB usklađeni sa standardima ECB (2%), što je smanjilo troškove i povećalo konkurentnost poslovnih banaka. Međutim, ujedino su pogoršani ekonomske uslovi u državi, pa je bilo potrebno uskladiti monetarnu politiku ČNB i ekonomsku politiku Vlade ČR. U skladu sa Zakonom o ČNB, svaka banka, stambeno društvo ili strana banka koja ima bankarsku dozvolu ili namjerava raditi u ČR, a od 1.01.2012. godine i svaka kreditna unija, moraju imati minimalne rezerve na svom računu kod ČNB-a.

4.2.3.3.2 Eskontna (diskontna) stopa ČNB

Eskontna ili diskontna stopa je ustvari kamatna stopa po kojoj centralna banka daje poslovnim bankama kredite za likvidnost. Ona pokazuje veću efikasnost u državama: u kojima je tržište više osjetljivo na promjene cijena i sa razvijenim finansijskim tržištem. U zavisnosti od stabilnosti nacionalne privrede, povećanjem ili smanjenjem eskontne stope smanjuje se ili povećava ponuda novca i kredita, tj. vodi politika skupog i jeftinog novca i kredita. Snižavanje eskontne stope u periodima depresije, radi izazivanja kreditne ekspanzije, odnosno povećanje eskontne stope u periodima inflacionih kretanja, u cilju provođenja kreditne restrikcije, ukazuju da su veze u kretanju eskontne stope centralne banke i kamatne stope na bankarske kredite vrlo uske i u jednom kauzalnom odnosu. Periodu konjukturnog prosperiteta odgovaraju rastuće zvanične eskontne stope, dok opadanje, odgovara periodu depresije.[124]

Grafikon 26 - Eskontna stopa ČNB

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o eskontnoj stopi ČNB [125]

[122] http://www.cnb.cz/en/monetary_policy/inflation_reports/2001/2001_april/boxes_annexes/zpinflace_01_april_a2.html, datum preuzimanja: 15.2.2013. godine

[123] http://www.cnb.cz/en/public/media_service/press_releases_cnb/1999/204.html, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine

[124] Ristić, Žarko; Komazec, Slobodan i Radičić, Marko: *Menadžment finansijske ekonomije*, Viša poslovna škola, Novi Sad, 2002., str. 295-299

[125] http://www.cnb.cz/en/faq/how_has_the_cnb_discount_rate_changed_over_time.html, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine

Eskontna stopa ČNB prilagođavana je promjenama u ekonomiji u svijetu i politici češke Vlade. Promjene u ČR, prelazak sa socijalističke na kapitalističku privredu, ulazak na nova tržišta Zapadne Evrope i gubljenje „starih" tržišta istočne Evrope dovode do prilagođavanja monetarne politike. Od 14.8.1998.-e, želeći privući nove investitore i smanjiti broj nezaposlenih, ČNB smanjuje eskontnu stopu, pa je krajem 2005.-e ona 1%. U narednom periodu, od 2006.-e do 2008.-e, želeći smanjiti visoku likvidnost poslovnih banaka (posljedicu ekspanzije kredita) ČNB počinje povećavati eskontnu stopu i 8.2.2008.-e ona dostiže 2,75%. Na tom nivou ostaje do 8.8.2008.-e kada se počinje postepeno smanjivati, usljed problema nastalih globalnom finansijskom krizom, sve dok nije došla na 0,25%, 7.8.2009.-e. Prateći ekonomsku situaciju u svijetu i ČR, ČNB nastavlja trend njenog smanjenja do 0,10% (1.10.2012.-e) i 0,05% (2.11.2012.-e). Cilj je bio povećanje likvidnosti poslovnih banaka, kroz plasiranje kredita po povoljnim uslovima i podsticanje novih investicija. Uspješnost ove politike vidljiva je u smanjenju stope nezaposlenosti sa 8% 31.1.2013.-e[126] na 7,5% krajem augusta 2013.-e[127].

Privreda ČR je izbjegla ozbiljne neravnoteže u nestabilnom ekonomskom okruženju. Međutim, oporavak usporavanja izvoza na EU tržišta zabilježen je tokom 2010.-e i 2011.-e.. Rast je znatno podbacio uglavnom zbog slabe domaće potrošnje i investicija. ČNB preuzela je vodeću ulogu u borbi protiv ekonomske slabosti, smanjenjem kamatne stopu na 0,05% i obavezivanjem da je i dalje zadrži.[128]

4.2.4 Publikacije ČNB

ČNB periodično predstavlja informacije o stanju i poslovanju bankarskog sektora ČR u vidu različitih publikacija: Izvještaja o finansijskoj stabilnosti – koji se objavljuje jednom godišnje, Pregleda bankarskih kreditiranja i Izvještaja o superviziji finansijskih tržišta ČR – koji se objavljuje do 30. juna za prethodnu godinu.

Najvažnije publikacije koje daju informacije o poslovanju ČNB su: Finansijski izvještaj o poslovanju ČNB – podnosi se poslanicima Češkog parlamenta do 3 mjeseca nakon isteka kalendarske godine, Godišnji izvještaji ČNB – koji se objavljuju na Internetu i Desetodnevni bilansi stanja ČNB.

ČNB, takođe, vrši različita ekonomska istraživanja usmjerena na područja: monetarne politike, makroekonomskog modeliranja, finansijske stabilnosti, realnog sektora i fiskalne politike. Istraživački radovi se objavljuju u: Radnim dokumentima ČNB, ČNB istraživanja i istraživačka politika i ČNB biltenu ekonomskih istraživanja, te na različitim domaćim i međunarodnim konferencijama, seminarima i radionicama. Znanja stečena kroz koordinaciju i provođenje ekonomskih istraživanja koriste se za izradu mišljenja o situaciji, te pripremaju za Bankarski odbor, interne izvještaje i saopštenja za medije.

[126] http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/engaktualniinformace#unempl, datum preuzimanja: 15.2.2013. godine
[127] http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/engaktualniinformace#unempl, datum preuzimanja: 15.8.2013. godine
[128] IMF Executive Board Concludes 2013 Article IV Consultation with the Czech Republic, Press Release No. 13/288, August 2, 2013., http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2013/pr13288.htm, datum preuzimanja: 17.8.2013. godine

4.3 Poslovno bankarstvo ČR

4.3.1 Struktura bankarskog sektora ČR

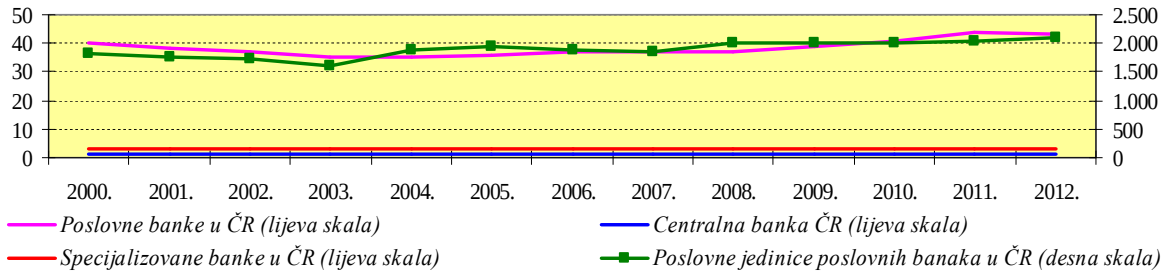
Krajem 2000. godine bankarsku licencu u ČR imalo je 40 poslovnih banaka. Racionalizacija njihovog poslovanja smanjuje ih na 35 krajem 2004. godine. Narednih godina češki bankarski sektor prati svjetske trendove, formiranjem finansijskih grupacija. Poslovne banke nude novu paletu proizvoda: investiciono bankarstvo, investicione fondove, osiguravajuća društva, penzione fondove, faktoring društva, stambene štedionice, lizing društva i konsultanska preduzeća. Sve ovo, uz ulazak stranih banaka na češko finansijsko tržište, povećalo je broj poslovnih banaka. Bankarski sektor ČR, na dan 31.12.2012. godine, čini: centralna banka - Česká národní banka (ČNB), 43 poslovne banke i 3 specijalizovane banke – hipotekarna, razvojna i izvozna banka.

„Českomoravská hypoteční banka, a.s.“, osnovana 10.01.1991. godine, u septembru 1995.-e postaje specijalizovana banka za hipotekarne kredite u ČR. Preimenovana je 1.1.2006. godine u „Hypoteční banka, a.s.”(HB).[129]

„Českomoravská záruční a rozvojová banka, a. s.“ (ČMZRB), osnovana u januaru 1992. godine, usmjerena je na obezbjeđivanje podrške malim i srednjim preduzećima u okviru programa pomoći pokrenutog od strane Vlade ČR. Tokom 1997. godine počela je finansiranje stambene izgradnje, a od 2000. godine usmjerava svoja sredstva ka infrastrukturnim projektima.[130]

„Česká exportní banka, a.s.“ (ČEB), osnovana je 1995. godine, sa misijom pružanja državne pomoći izvozu kroz finansiranje izvoznih kredita i pružanje svih ostalih usluga vezanih za izvoz. Tim su proširene usluge domaćeg bankarskog sistema kroz finansiranje izvoznih poslova za koje su potrebna dugoročna finansijska sredstva, u kamatnim stopama i količinama koje nisu dostupne za izvoznike na domaćem bankarskom tržištu, te omogućava češkim izvoznicima konkurisanje na međunarodnim tržištima pod uslovima kakve imaju njihovi glavni strani konkurenti.[131]

Grafikon 27 - Struktura bankarskog sektora ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o strukturi bankarskog sektora ČR[132]

[129] http://www.hypotecnibanka.eu/about-the-bank/profile/, datum preuzimanja: 25.7.2013. godine
[130] http://www.cmzrb.cz/about-the-bank/profile, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine
[131] http://www.ceb.cz/content/view/35/14/, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine
[132] Obrađeno na osnovu podataka o broju poslovnih banaka i njihovih poslovnih jedinica iz Financial Market Supervision Report ČNB u periodu od 2000. godine do 2012. godine

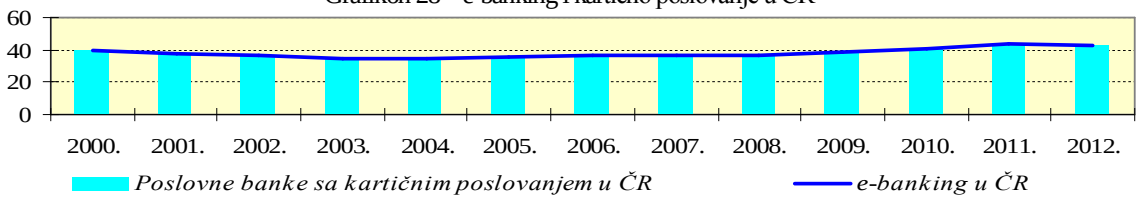
Na dan 31.12.2000. godine, poslovne banke u ČR imale su 1.809 poslovnih jedinca. Naredne 3 godine karakteriše smanjenje njihovog broja i konsolidacija bankarskog sektora, pa krajem 2003. godine ostaje 1.607 poslovnih jedinica u 35 poslovnih banaka. Nakon toga, raste njihov broj do 1.931 krajem 2005. godine. Promjene ekonomske situacije u svijetu, uz ulazak novih poslovnih banaka na finansijsko tržište ČR dovodi do daljih promjena bankarskog sektora. Tako 31.12.2012. godine mrežu poslovnih banaka čine 2.101 poslovne jedinice u 43 poslovne banke u cijeloj ČR.

4.3.1.1 Elektronsko bankarstvo i kartično poslovanje u ČR

Nakon prevladavanja Valutne krize krajem devedesetih godina prošlog vijeka, bankarski (poslovni) sektor ČR postepeno se prilagođavao novom ekonomskom i pravnom okruženju, ujedino se pripremajući za pristupanje EU 2004. godine. Oporavku je doprinelo i uvođenje „novih" tehnologija i načina poslovanja u bankarstvu.

„Nove" informaciono - komunikacione tehnologije primjenjuju se u internim procesima, optimizaciji usluga za aktivnosti klijenata i njihovoj identifikaciji. One, takođe, imaju važnu ulogu u jačanju sigurnosti bankarskih usluga, osiguravajući kontrolne funkcije i smanjenje rizika, te omogućavaju poslovnim bankama smanjenje troškova, racionalizaciju broja zaposlenih i optimizaciju poslovnih mreža. „Nove" tehnologije su zato ključne za obradu i evaluaciju bankarskih informacija i brz prijenos podataka.

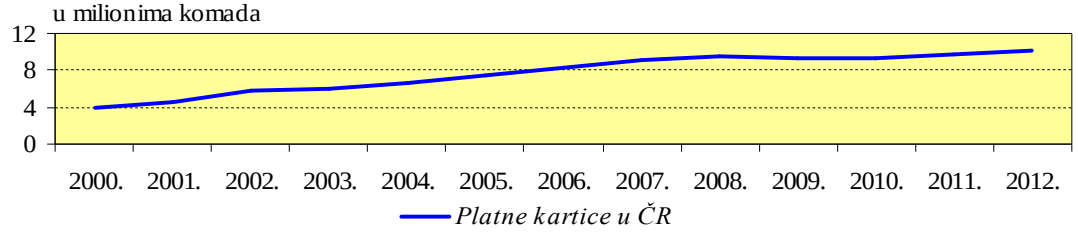
Grafikon 28 – e-banking i kartično poslovanje u ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o primjeni e-bankinga i poslovnih banaka koje se bave kartičnim poslovanjem u ČR[133]

Uvođenje i primjena IK tehnologija je u analiziranom dvanaestogodišnjem periodu postalo efikasno oružje u konkurentskoj borbi poslovnih banaka. Sve zajedno pozitivno je uticalo, pa od 2000. godine do 2012. godine sve poslovne banke u ČR primjenjuju e-banking i kartično poslovanje.

Grafikon 29 – Platne kartice u ČR

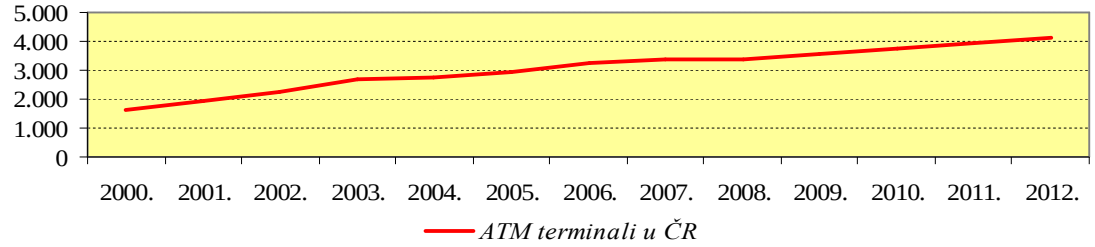

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o broju platnih kartica u ČR[134]

[133] Obrađeno na osnovu podataka o poslovnim bankama iz Financial Market Supervision Report ČNB u periodu od 2000. godine do 2012. godine.

Krajem 2000. godine u ČR bilo je 3,999 miliona platnih kartica svih vrsta i uglavnom su korištene za podizanje gotovine. Od tada, sem 2009.-e, njihov broj kontinuirano raste, pa je 31.12.2012. godine 10,16 miliona platnih kartica u ČR. Isto tako, informaciono-komunikacione tehnologije postaju sve važniji dio bankarske industrije, jer omogućavaju češkim poslovnim bankama nove kanale distribucije.

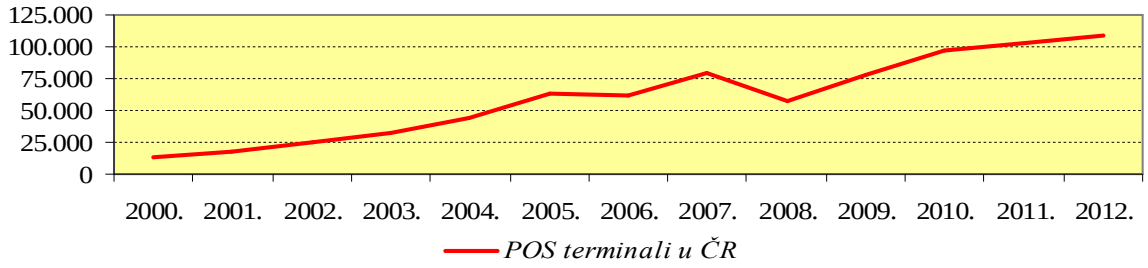
Grafikon 30 – ATM terminali u ČR

Izvor: http://sdw.ecb.europa.eu/quickview.do?SERIES_KEY=169.PSS.A.CZ.S102.I00.I100.NT.X0.20.Z0Z.Z , datum preuzimanja: 17.8.2013. godine

Krajem 2000. godine bilo je 1.602 ATM terminala u ČR, a uglavnom su služili za podizanje gotovine. Osnova za poboljšanje kvaliteta usluga su informaciono-komunikacione tehnologije koje su „stvorile"direktnu 24-satnu vezu između poslovne banke i klijenta na najprometnijim mjestima, a ne samo u toku radnog vremena poslovnih banaka. Sve ovo doprinijelo je i konstatnom širenje mreže ATM terminala, pa ih je 31.12.2012. godine ukupno 4.106 širom ČR.

Grafikon 31 – POS terminali u ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o broju POS terminala u ČR[135]

Razvijanje trgovačke mreže koja omogućava plaćanja putem platnih kartica uticao je i na porast broja POS terminala. Na početku analiziranog perioda bilo je 13.187 POS terminala, a uglavnom su ih koristile mlađe osobe za plaćanje roba i usluga. Poslovne banke odgovaraju na zahtjeve tržišta, što uz promjenu stila života svih generacija, utiče na širenje bezgotovinskog plaćanja roba i usluga. Krajem 2012. godine POS mrežu čini ukupno 108.731 terminal, raspoređen na teritoriji cijele ČR.

[134] Obrađeno na osnovu podataka o platnim karticama iz Financial Market Supervision Report ČNB u periodu od 2000. godine do 2012. godine

[135] Obrađeno na osnovu podataka o POS terminalima iz Financial Market Supervision Report ČNB u periodu od 2000. godine do 2004. godine, a za period od 2005. godine do 2012. godine: http://sdw.ecb.europa.eu/quickview.do?SERIES_KEY=169.PSS.A.CZ.S102.I00.I200.NT.X0.20.Z0Z.Z,ž, datum preuzimanja: 17.8.2013. godine

4.3.2 Ljudski resursi u poslovnim bankama u ČR

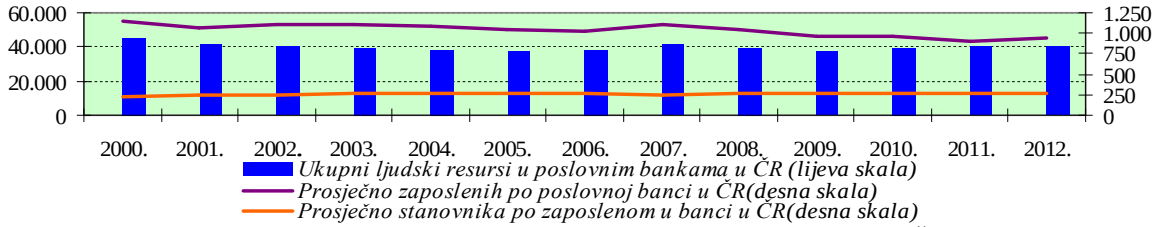
Prvi kontakt koji klijenti obavljaju sa poslovnim bankama povezan je sa njihovim zaposlenima, zbog toga je upravo ona važan element analize bankarskog poslovanja. Analiza ljudskih resursa u poslovnim bankama pokazala varijacije tokom posmatranog perioda. Ona pokazuje da je 31.12.2000. godine bilo 45.512 zaposlenih u 40 poslovnih banaka, odnosno prosječno 1.138 zaposlenih po poslovnoj banci. Narednih godina, sem 2002.,-e 2003.-e i 2007.-e, uočljiv opadajući trend, te kraj 2011. godine dočekuje prosječno 910 zaposlenih po poslovnoj banci. Odgovarajući na zahtjeve tržišta šire ponudu bankarskih usluga i jačaju ulogu „ličnog" bankara, pa 2012. godine ima 41.219 zaposlenih i prosječno 937 zaposlenih po banci. To je smanjenje ukupnog broja zaposlenih u poslovnim bankama za 11% u odnosu na 2000. godinu, ali povećanje od 1% u odnosu na 2011. godinu.

Tabela 2 - Ljudski resursi u poslovnim bankama u ČR

Godina	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupno zaposleni	45.512	40.871	40.625	39.004	38.160	37.540	38.232	41.207	39.003	37.864	39.292	40.018	40.128
Zaposlenih po banci	1.138	1.076	1.098	1.114	1.090	1.043	1.033	1.114	1.054	971	958	910	937
Stanovnika ukupno (u 000)[136]	10.272	10.206	10.206	10.203	10.211	10.221	10.251	10.287	10.381	10.468	10.507	10.487	10.505
Stanovnika po zaposlenom u banci	226	250	251	262	268	272	268	250	266	276	267	262	261

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ljudskim resursima u poslovnim bankama u ČR[137]

Grafikon 32 - Ljudski resursi, prosječno zaposleni i stanovnika po zaposlenom u banci u ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ljudskim resursima u bankarskom sektoru u ČR

Na dan 31.12.2000. godine bilo je prosječno 226 stanovnika po zaposlenom u poslovnoj banci u ČR. Zahvaljujući razvoju novih usluga i racionalizaciji njihovog poslovanja, te podsticanju fizičkih i pravnih lica na povećanje upotrebe e-bankinga, ovaj broj je rastao. Tako je krajem 2012.-e prosječno 255 stanovnika po zaposlenom u poslovnoj banci u ČR, što je porast od 15% u odnosu na 2000. godinu.

4.3.3 Aktiva poslovnih banaka u ČR

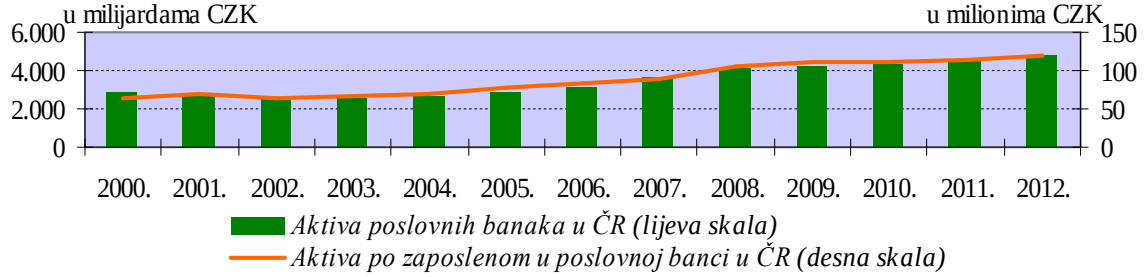
Aktiva poslovnih banaka u ČR 31.12.2000. godine bila je 2.873,5 milijardi CZK. Naredni period karakterisala je konsolidacija banaka, pa se njihova ukupna aktiva smanjila na 2.574,2 milijarde CZK (2003.-e). Ulaskom u EU 2004. godine, na finansijsko tržište ČR počinju ulaziti strane poslovne

[136] http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1, datum preuzimanja: 15.6.2013. godine

[137] Obrađeno na osnovu podataka o broju zaposlenih i poslovnih banaka u ČR, dobijenih iz Financial Market Supervision Report ČNB u periodu od 2000. godine do 2012. godine.

banke, ali se formiraju i nove bankarske grupacije, što doprinosi permanentnom rastu njegove aktive. Krajem 2012.-e ona dostiže 4.778,5 milijarde CZK.

Grafikon 33 - Aktiva poslovnih banaka i prosječna aktiva po zaposlenom po banci u ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o aktivi[138] i ljudskim resursima poslovnih banaka u ČR

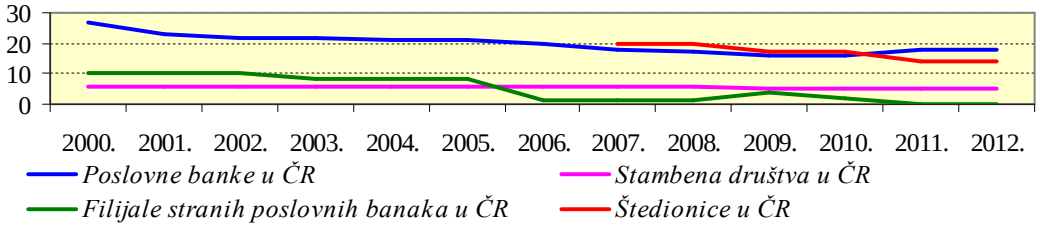
Efikasnost poslovanja čeških poslovnih banaka analizirana kroz efikasnost zaposlenih u njima. Krajem 2000. godine prosječna aktiva po zaposlenom u poslovnim bankama u ČR iznosila je je 63,1 milion CZK. Od tada se ona povećava, sem 2002.-e i 2010.-e, pa 31.12.2012. godine iznosi 118,5 milion CZK. U 2002.-oj došlo je do konsolidacije bankarskog sektora, a 2010.-e porasle su aktiva poslovnih banaka, ali i broj zaposlenih. Može se reći da je u proteklom periodu efikasnost poslovanja poslovnih banaka i bankarskog sektora ČR porasla.

4.3.4 Depozitni potencijal poslovnih banaka u ČR

4.3.4.1 Visina osiguranih depozita poslovnih banaka u ČR

Važan element češkog bankarskog sistema i češke ekonomije je „Fond pojištění vkladů" (FPV)[139] – Fond za osiguranje depozita, osnovan u skladu sa zakonima[140]. Sve banke, stambena društva i štedionice sa sjedištem u ČR zakonski su obavezne da uplaćuju doprinose u FPV[141].

Grafikon 34 - Banke u ČR u programu osiguranja depozita (članice FPV)

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o broju poslovnih banaka u ČR članica FPV[142]

[138] http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=13262&p_uka=1&p_strid=ABAB&p_od=200012&p_do=201212&p_lang=EN&p_format=1&p_decsep=%2C, datum preuzimanja: 5.8.2013. godine

[139] http://www.fpv.cz/en/, datum preuzimanja: 5.8.2013. godine

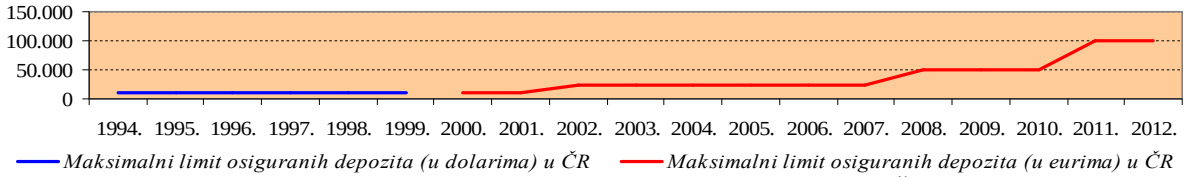
[140] Act No. 156/1994 Coll., amending and supplementing Act No. 21/1992 Coll., on Banks, as amended, supplementing Act No. 513/1991 Coll., the Commercial Code, as amended, and Act No. 328/1991 Coll., on Bankruptcy and Composition

[141] http://www.fpv.cz/en/where-is-insured.html, datum preuzimanja: 5.8.2013. godine

[142] http://www.fpv.cz/en/where-is-insured.html, datum preuzimanja: 5.8.2013. godine

Osigurani su svi depoziti (u CZK ili stranim valutama, uključujući i kamate) fizičkih i pravnih lica u poslovnim bankama, stambenim društvima i štedionicama koje posluju u ČR, na osnovu dozvole koje je izdala ČNB. Ako ČNB najavi da neka od osiguranih institucija ne može ispuniti svoje obaveze, FPV isplaćuje osiguranu visinu depozita. Depoziti klijenata banaka sa sjedištem van EU-a osigurani su u sistemu osiguranja depozita u državi u kojoj je sjedište banke. Ako bankrotira strana poslovna banka, FPV pomaže u dogovoru i organizaciji isplate osiguranih depozita klijentima u ČR.

Grafikon 35 - Osigurani depoziti u poslovnim bankama u ČR

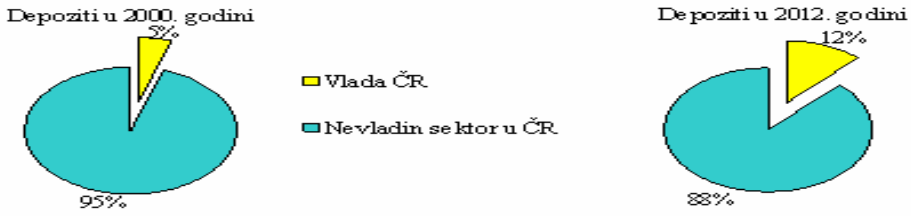
Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o visini osiguranih depozita u poslovnim bankama u ČR

Maksimalni limit osiguranog depozita se povećavao tokom vremena. Od 1994. godine maksimalni limit osiguranih depozita je 11.756 dolara.[143] U 2000. godini granica je pomjerena na 10.000 €. Tokom 2002. godine limit povećan je na 25.000 €, a osiguranje je prvi put obuhvatilo i depozite u stranim valutama. Limit je u 2008. godini povećan na 50.000 €. Pripreme za nov ubrzan sistem isplate osiguranih depozita, u skladu sa EU standardima započele su u 2009.-oj. Rezultat je povećanje limita na 100.000 € u 2011. godini, što je maksimum u EU. Osiguran je puni iznos depozita, tj. ne postoji neoporezivi dio za klijenta. Međutim, po zakonu, osiguranje može iznositi samo 100.000 € po klijentu po banci, dok je istovremeno maksimalan rok isplate skraćen na 20 radnih dana.[144]

4.3.4.2 Sektorska struktura depozita poslovnih banaka u ČR

Analiza sektorske strukture depozita poslovnih banaka ČR od 1.1.2000.-e do 31.12.2012.-e pokazala je pozitivan trend, što znači da je konstantno jačalo povjerenje fizičkih i pravnih lica u češki bankarski sektor. Depoziti češke Vlade rasli su tokom godina i povećali učešće u ukupnim depozitima sa 5% (2000. godine) za 7 procentnih poena na 12% krajem 2012. godine.

Grafikon 36 - Učešće depozita Vlade ČR u ukupnim depozitima

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o sektorskoj strukturi depozita u poslovnim bankama u ČR[145]

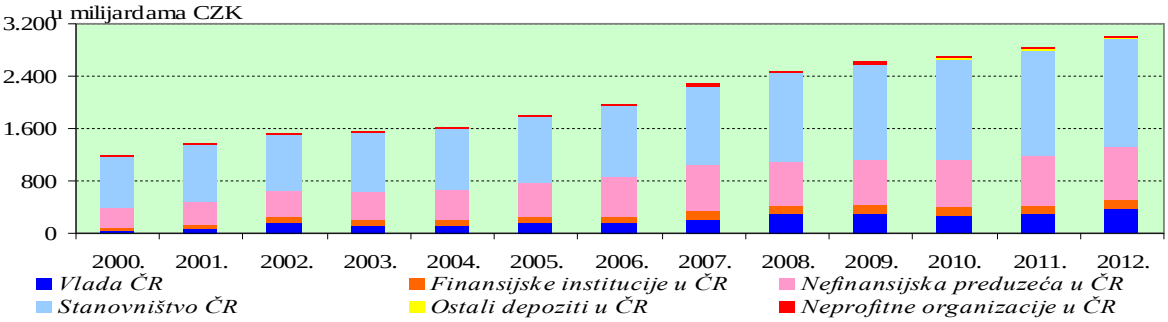
[143] Barth, James R.; Lee, Cindy and Phumiwasana, Triphon: „Deposit Insurance Schemes“, *Encyclopedia of Finance*, 2nd. edition, Springer, 2013., ISBN 978-1-4614-5359-8, pp. 210

[144] http://www.fpv.cz/en/for-the-media/milestones-in-the-history-of-the-deposit-insurance-fund.html, datum preuzimanja: 5.8.2013. godine

[145] http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=7327&p_uka=2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C7%2C8%2C9%2C10&p_strid=ABCAA&p_od=200012&p_do=201212&p_lang=EN&p_format=1&p_decsep=%2C, datum preuzimanja: 5.8.2013. godine

Depoziti svih institucionalnih sektora krajem 2012.-e bili su 3.021,5 milijarde CZK, što je povećanje od 156% u odnosu na 2000. godinu (1.180,9 milijarde CZK). Depoziti Vlade ČR sa 55,8 milijarde CZK, na kraju 2000. godine, postepeno rasli i 31.12.2012. godine iznose 373,5 milijarde CZK (12% ukupnih depozita). Izuzetak su 2003. godina kada je vršena privatizacija državnih banaka ČR i 2010. godine kada su se jače osjetile posljedice globalne finansijske krize u svijetu.

Grafikon 37 – Depoziti institucionalnih sektora u poslovnim bankama u ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o sektorskoj strukturi depozita u poslovnim bankama u ČR[146]

Nasuprot tome, depoziti nevladinog sektora, iako su rasli tokom godina, smanjili su svoje učešće u ukupnim depozitima sa 95% (2000. godine) za 7 procentnih poena na 88% krajem 2012.-e.

Dominantan nevladin sektor po visini depozita je sektor stanovništva. Tradicionalan konzervativan pristup stanovništva ČR utiče na povećanje njihovih depozita. Tokom dvanaest godina oni su konstatno rasli, sem 2002. godine, i sa početnih 786,9 milijarde CZK narasli su na 1.650,7 milijarde CZK, tj. uvećani su za 110%, u odnosu na 2000. godinu. Smanjenje u 2002. godini izazvano je pojavom novih atraktivnih životnih osiguranja i penzijskih šema, na koje je preusmjeren dio slobodnih sredstava stanovništva ČR. Učešće ovog sektora u ukupnim depozitima smanjilo se sa 67% (2000. godine) na 55% (2012. godine), usljed povećanja depozita Vlade i nefinansijskih institucija ČR.

Drugi po visini depozita je sektor nefinansijskih preduzeća ČR (nefinansijske korporacije i privatna preduzeća). To je jedini sektor čiji su depoziti tokom analiziranog perioda kontinuirano rasli. Tako je 31.12.2012. godine uvećan za 187 % (u odnosu na 2000. godinu) na 805,1 milijardu CZK i sada čini 27% ukupnih depozita u poslovnim bankama u ČR.

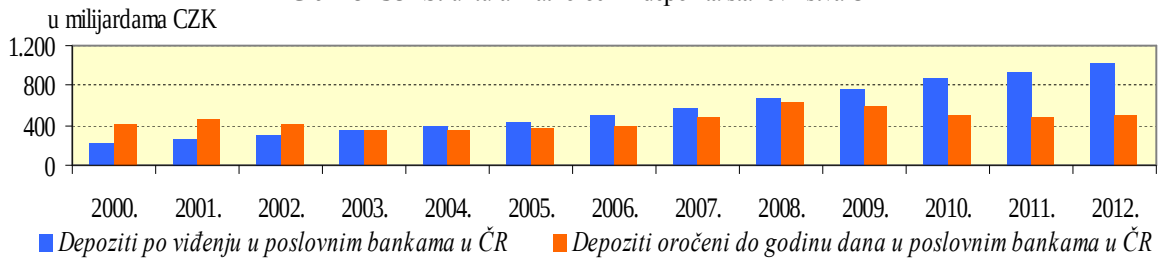
Učešće depozita finansijskih institucija ČR u poslovnim bankama ostalo je relativno nepromjenjeno, odnosno povećano je za 1 procentni poen sa 4% (2000.-e) na 5% (2012.-e). Ipak, promjena je uočljiva ako se posmatra visina depozita: sa početnih 45,4 milijarde CZK dostigli su 138,2 milijarde CZK,odnosno veći su za 205% u odnosu na 2000. godinu. Depoziti neprofitnih organizacija ČR (1%) su skoro zanemarivi, iako su sa 12,8 milijardi CZK tokom 2000. godine narasli na 23,4 milijarde CZK krajem 2012.-e. Od 2010.-e pojavio se i sektor ostalih depozita, koji čine 1% ukupnih depozita u naredne tri godine. Tako 31.12.2012. godine iznose 30,6 milijardi CZK, što je povećanje od 50% u odnosu na 2010. godinu.

[146] http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=7327&p_uka=2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C7%2C8%2C9%2C10&p_strid=ABCAA&p_od=200012&p_do=201212&p_lang=EN&p_format=1&p_decsep=%2C, datum preuzimanja: 5.8.2013. godine

4.3.4.3 Depoziti stanovništva po ročnosti poslovnih banaka u ČR

Analiza ročne strukture depozita stanovništva ČR obuhvata njihove kratkoročne i dugoročne depozite od 1.1.2000.-e do 31.12.2012.-e. Ukupni kratkoročni depoziti (po viđenju i sa rokom oročenja do godinu dana) su u posmatranom periodu rasli. Depoziti po viđenju su sa 218,4 milijarde CZK (31.12.2000. godine) narasli na 1.015,9 milijarde CZK (31.12.2012. godine), kad čine 67% kratkoročnih depozita. Istovremeno su depoziti sa rokom oročenja do godinu dana varirali, da bi 31.12. 2012. godine bili veći za 81,3 milijarde CZK ili 20% u odnosu na 2000. godinu. Ograničen pristup i niske kamatne stope na depozita oročenih do godinu dana, te neograničen pristup uz nešto manju kamatnu stopu depozita po viđenju, dovode do smanjenja učešća depozita oročenih do godinu dana u kratkoročnim depozitima sa 65%, krajem 2000. godine, na 33% krajem 2012. godine.

Grafikon 38 - Struktura kratkoročnih depozita stanovništva ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi kratkoročnih depozita stanovništva ČR[147]

Analiza prikupljenih depozita stanovništva ČR pokazala je pozitivan trend njihovog rasta, sem 2002.-e. Krajem 2000. godine kratkoročni depoziti stanovništva ČR iznosili su 631,5 milijardu CZK (76% depozita stanovništva), a dugoročni 1.958,8 milijardi CZK (24%). Usporenju rasta dugoročnih depozita do 2007. godine doprinijele su promjene u uslovima za dobijanje državnog podsticaja[148], odnosno Zakona o stambenoj štednji[149]. Globalna finansijska kriza ostavlja svoj trag na češkoj ekonomiji i dugoročni depoziti stanovništva se u 2008.-oj smanjuju na 139,8 milijarde CZK (10% ukupnih depozita stanovništva). U narednim godinama, ponovo raste povjerenje stanovništva u češko finansijsko tržište, mjere ČNB i Vlade ČR, pa dolazi do rasta depozita. Tome je sigurno doprinijelo i povećanje maksimalnog limita osiguranih depozita. U 2011. godini dugoročni depoziti čine 15% ukupnih depozita stanovništva ČR, a tokom 2012.-e došlo je do njihovog smanjenja uglavnom zbog niske kamatne stope.

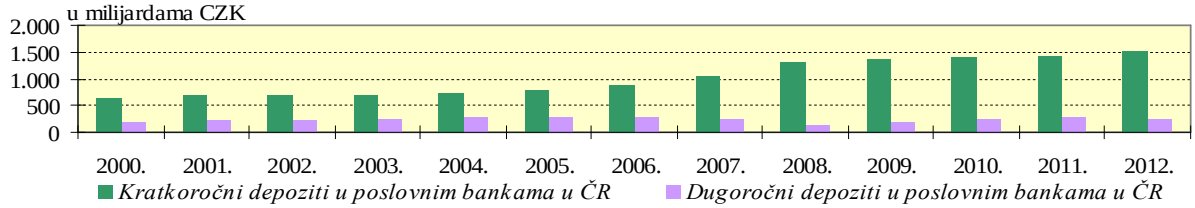
[147] http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=13283&p_uka=2%2C3%2C4&p_strid=ABCAE&p_od=200012&p_do=201212&p_lang=EN&p_format=1&p_decsep=%2C, datum preuzimanja: 5.8.2013. godine

[148] Princip stambene štednje obuhvata 2 faze: fazu štednje – izdvajanja sredstava građana na štedni račun i za određeni iznos dobija se državni podsticaj i fazu kredita – dobijanje kredita za rješavanje stambenih potreba po najpovoljnim uslovima. Do 31.12.2003.-e državni podsticaj je pružan u periodu do 5 godina, a od 1.1.2004.-e do 6 godina. Visina podsticaja zavisila je od datuma potpisivanja ugovora i datuma kada je zatražen:

- Po starom zakonu: ugovori potpisani do 31.12.2003. godine i oni koji traže državni podsticaj do kraja 2004. godine – dobijaju podsticaj u iznosu 25% godišnje štednje (maksimalno 18.000 CZK),
- Po novom zakonu: ugovori potpisani do 31.12.2003. godine i oni koji traže državni podsticaj poslije 1.1.2005. godine – dobijaju podsticaj u iznosu 15% godišnje štednje (maksimalno 20.000 CZK), a za ugovore potpisane nakon 1.1.2004. godine - podsticaj je u iznosu 15% godišnje štednje (maksimalno 20.000 CZK).

[149] http://www.acss.cz/en/buildings-savings/how-does-it-work/, datum preuzimanja: 6.8.2013. godine

Grafikon 39 – Ročna struktura depozita stanovništva ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi depozita stanovništva ČR[150]

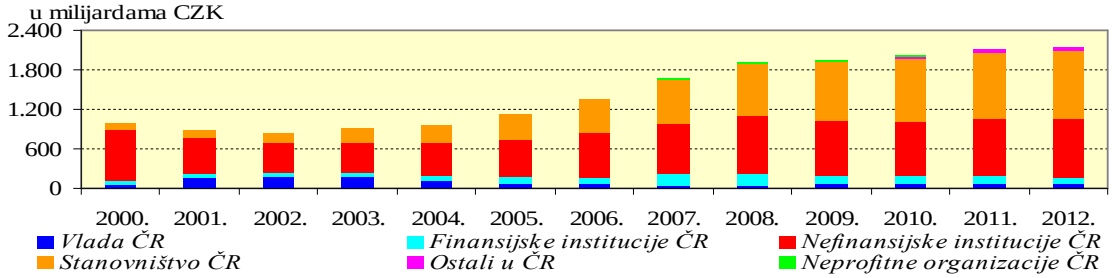
Može se reći da povećanje učešća kratkoročnih depozita, pod određenim okolnostima, povećava rizik likvidnosti čeških poslovnih banaka, iako jedan dio depozita ostaje trajno u poslovnim bankama u obliku redovnih neizmirenih tekućeg stanja. S druge strane, umjeren rasta dugoročnih depozita povećava sredstva koje poslovne banke imaju na raspologanju na duže rokove, tj. povećava njihov depozitni potencijal.

4.3.5 Kreditni potencijal poslovnih banaka u ČR

4.3.5.1 Sektorska struktura kredita poslovnih banaka u ČR

U 2000. godini poslovne banke u ČR plasirale su 975 milijardi CZK kredita svim sektorima. Naredne dvije godine privatizacija državnih preduzeća, restrukturiranje privrede i konsolidacija češkog bankarskog sektora usporava kreditne aktivnosti. Usljed svega navedenog, 31.12.2002. godine, ukupni krediti smanjeni su za 13% u odnosu na 2000. godinu, na 850,5 milijardi CZK. Nakon toga počinje njihov konstantan rast, pa krajem 2012. godine ukupni krediti svih institucionalnih sektora u ČR iznose 2.147,8 milijarde CZK. To je rast od 120% u odnosu na početak analiziranog perioda.

Grafikon 40 - Sektorska struktura kredita u poslovnim bankama u ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o sektorskoj strukturi kredita u poslovnim bankama u ČR[151]

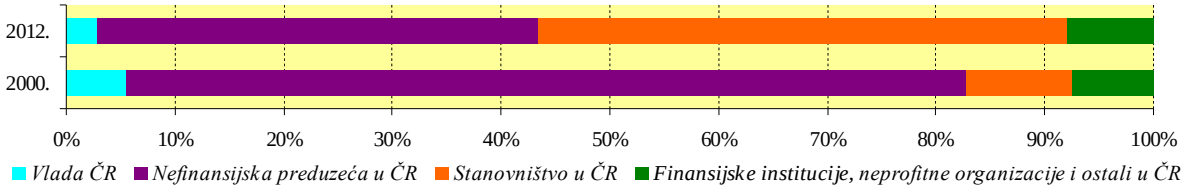
Dominantan je sektor nefinansijskih preduzeća (NP) ČR, koji sa 753,5 milijardi CZK, krajem 2000. godine ima 77% učešća u ukupnim kreditima. Narednih godina poslovne banke ČR opreznije plasiraju kredite, što uz pooštravanje uslova za procjenu dostavljenih poslovnih projekata, dovodi do

[150] http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=13283&p_uka=1%2C5%2C6&p_strid=ABCAE&p_od=200012&p_do=201212&p_lang=EN&p_format=1&p_decsep=%2C, datum preuzimanja: 5.8.2013. godine

[151] http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=7317&p_uka=3%2C4%2C5%2C6%2C7%2C8%2C9%2C10&p_strid=ABBAA&p_od=200012&p_do=201212&p_lang=EN&p_format=1&p_decsep=%2C, datum preuzimanja: 8.8.2013. godine

toga da je krajem 2003. godine plasirano samo 453 milijarde CZK. Pad od 40% u odnosu na 2000. godinu manifestovao se i smanjenjem učešća na 50%. Naredni period rastu industrijska proizvodnja i investicije, što uz povoljne kamatne stope omogućava češkim NP nova zaduživanja sve do 2008. godine, koja završava sa 891,2 milijarde CZK kredita. Iako je zabilježen rast kredita od 97% u odnosu na 2003. godinu, istovremeno je dalje smanjeno njihovo učešće za 4 procetna poena. Globalna ekonomska kriza usporava privredne aktivnosti, pa se NP, uz pooštrene kreditne uslove, teže odlučuju na nova zaduživanja. To dovodi do smanjenja kredita i 2010.-a završava sa 820,7 milijardi CZK. Postepeno poboljšanje ekonomske situacije ČR, utiče na nova zaduživanja. Na dan 31.12.2012.-e krediti čeških NP čine 41% ukupnih kredita i u odnosu na 2000. godinu, povećani su za 16%.

Grafikon 41 - Sektorska struktura kredita u poslovnim bankama u ČR u 2000. i 2012. godini

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o sektorskoj strukturi kredita u poslovnim bankama u ČR

Tokom 2000. godine krediti stanovništvu ČR, sa 95 milijardi CZK, imaju samo 10% učešća u ukupnim kreditima, te su drugi sektor po visini kredita. Pojava kredita sa povoljnim uslovima do kraja 2009.-e dovodi do ekspanzije ovog sektora, kada on preuzima dominantnu ulogu i sa 898 milijardi CZK čini 46% ukupnih kredita, tj. ima 36 procentnih poena više nego 2000. godine. Posljedice globalne ekonomske krize usporavaju rast zaduživanja stanovništva. Krediti stanovništva ČR i 31.12.2012.-e iznose 1.045 milijarde CZK, što je povećanje učešća za 3 procentna poena u odnosu na 2009.-u.

Krajem 2000. godine krediti Vlade ČR iznosili su 53,8 milijardi CZK. Njihov nagli rast u 2001. godini za 106,9 milijardi CZK i 7 milijardi CZK u 2002. godini, odnosno za 199% u odnosu na 2000. godinu i 4% u odnosu na 2001. godinu, najvećim dijelom posljedica je uključivanja kredita „Česká konsolidační agentura“[152] (ČKA) u sektor Vlade ČR. Tako krajem 2002.-e oni čine 20% ukupnih kredita. Obuzdavanjem aktivnosti ČKA dolazi do smanjenja kredita Vlade ČR do kraja 2012.-e, sem 2009.-e. Tada oni, sa 61,5 milijardu CZK, čine 3% ukupnih kredita. Iako su, u odnosu na 2000.-u, povećani za 14%, njihovo učešće je smanjeno za 3 procetna poena.

Krediti finansijskih institucija ČR iznosili su 71,3 milijarde CZK (2000. godine). Veliko povećanje kredita Vlade ČR naredne godine, smanjilo je obim raspoloživih sredstava poslovnih banaka. Tako su krediti ovog sektora manji za 15% u odnosu na prethodnu godinu, ali uz nepromjenjeno učešće (7%). Sve do kraja 2008. godine, uz izuzetak 2004. godine, oni rastu i dostižu svoj maksimum 150,8

[152] „Česká konsolidační agentura“ (ČKA) - je agencija, čiji zadatak je podržavanje ekonomskih ciljeva Vlade ČR i finansiranje strateških infrastrukturnih projekata. Osnovana je 1.9.2001. godine, na osnovu Zakona br 239/2001 Coll. , a zatvorena 31.12.2007. godine. Nasljednik je „Konsolidační banky Praha“. Njen zadatak je rješavanje kritičnih finansijskih situacija preduzeća, banaka, osiguravajućih društava i drugih institucija u procesu ekonomske transformacije, te preuzimanjem njihove problematične imovine i / ili potraživanja od poslovnih banaka omogućiti reorganizaciju portfelja relevantnih organizacija.

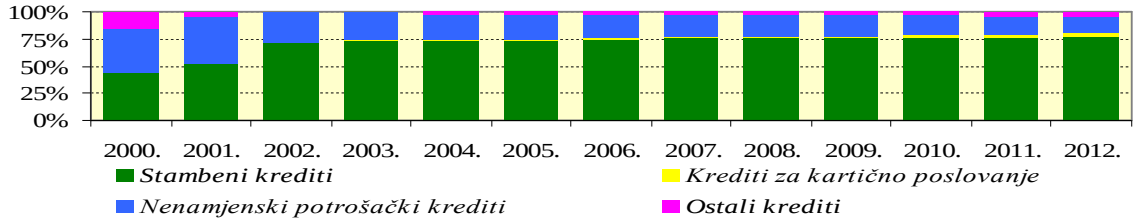
milijardi CZK) u dvanaestogodišnjem periodu. Usporavanjem češke privrede, usljed ekonomske krize, smanjuju se njihove aktivnosti, te krajem 2012.-e čine samo 5% ukupnih kredita.

U analiziranom periodu učešće depozita neprofitnih organizacija bilo je zanemarljivo. Ostali krediti kao poseban sektor, izdvojeni su 2010.-e i sa 27,1 milijardi CZK narasli su na 51,1 milijarde CZK krajem 2012.-e, kad čine 2,38% ukupnih kredita svih institucionalnih sektora u ČR.

4.3.5.2 Struktura kredita stanovništva poslovnih banaka u ČR

Može se reći da u kreditima stanovništva ČR apsolutno dominiraju stambeni krediti, koji su za poslovne banke krediti sa niskom stopom rizika, jer su osigurani hipotekom i žirantima. Oni su 31.12.2000.-e činili 43% kredita stanovništva. Tradicionalno orijentisano stanovništvo, koje perferira privatno vlasništvo, uz povoljne uslove kreditiranja i državne podsticaje za stambenu štednju, podstaklo je kreditnu ekspanziju. To je naročito uočljivo 2002.-e, kada oni rastu na 112 milijarde CZK, tj. za 373% u odnosu na 2000. godinu i čine 71% kredita stanovništva ČR. Nakon toga oni i dalji rastu, ali sporije. Tome su doprinijele niske cijene stambenih objekata, smanjenje stope nezaposlenosti u ČR (10,6% u 2004.-oj, 8,9% u 2005.-oj, 8,4% u 2006.-oj, 6,6% u 2007.-oj i 5,4% u 2008.-oj godini)[153], te činjenica da Česi mijenjaju svoje prve „starter" domove za veće, visoko-kvalitetne stanove i porodične kuće, ali i povećanje popularnosti garsonjera i konstantno visoka stopa razvoda ((3,8% u 2003.-oj, 3,2% u 2004.-oj, 3,1% u 2005.-oj i 2006.-oj, 3,0% u 2007.-oj i 2008.-oj)[154]). Narednih godina, uticaj ekonomske krize na tržište rada i povećanje stope nezaposlenosti ((7% krajem 2012. godine)[155]) smanjuje stambene kredite. Krajem 2012.-e, oni, sa 810,0 milijardi CZK, čine 78% kredita stanovništva ČR. U odnosu na početak analize došlo je do povećanja njihovog učešća za 35 procetnih poena na 78% krajem 2012.-e.

Grafikon 42 - Namjenska struktura kredita stanovništva ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o namjenskoj strukturi kredita stanovništva ČR[156]

Nenamjenski potrošački krediti su drugi po učešću u kreditima stanovništva ČR u 2000. godini. Kao i stambeni krediti, zabilježili su ekspanziju sve do 2010. godine, prije svega zahvaljujući spremnosti poslovnih banaka da kreditiraju pojedince i njihovoj popularizaciji putem marketinških kampanja. Tada oni iznose 174,6 milijardi CZK i čine 18% kredita stanovništva ČR. U 2011.-oj i 2012.-oj Česi se

[153] http://www.indexmundi.com/g/g.aspx?c=ez&v=74, datum preuzimanja: 8.8.2013. godine
[154] http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do;jsessionid=9ea7d07e30d741d29f99947f419aa441bdf75017f485.e34MbxeSahmMa40LbNiMbxaMbNaMe0#, datum preuzimanja: 8.8.2013. godine
[155] http://www.oecd.org/std/labour-stats/HUR_02e13.pdf, datum preuzimanja: 8.8.2013. godine
[156] http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=13629&p_uka=2%2C7%2C12%2C13%2C14&p_strid=ABBAF&p_od=200011&p_do=201212&p_lang=EN&p_format=1&p_decsep=%2C, datum preuzimanja: 8.8.2013. godine

odlučuju za druge vrste kredita, pa 31.12.2012. godine oni iznose 168,9 milijardi CZK. Njihovo učešće je smanjeno na 16%, tj. za 26 procentnih poena u odnosu na 2000. godinu.

Ostali krediti u 2000. godini bili su 8,2 milijarde CZK (15% kredita stanovništva ČR). Kreditna ekspanzija u 2001.-oj i 2002.-oj nije uticala na ovaj sektor, čak je dovela do smanjenja njihovog učešća za 14 procetnih poena u odnosu na 2000. godinu. Tada započinje njihov rast i krajem 2012. godine iznose 40,3 milijarde CZK. Iako su u analiziranom periodu rasli, njihovo učešće u ukupnim kreditima smanjeno je na 4%, odnosno za 11 procetnih poena u odnosu na 2000. godinu.

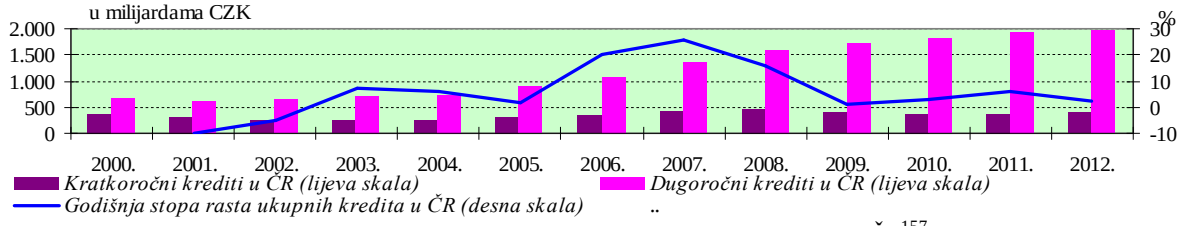
Krediti za kartično poslovanje, kao poseban sektor kredita stanovništva ČR izdvojeni su 2002. godine, koju završavaju sa 0,9 milijardi CZK, odnosno 1% učešća u kreditima stanovništva. U početku su platne kartice (vezane za ove kredite) uglavnom korištene za podizanje gotovine sa ATM terminala. Međutim, širenje mreže POS terminala i podizanje svijesti stanovništva o jednostavnosti njihove upotrebe, podstaklo je njihov dinamičan rast. Tako da 31.12.2012. godine krediti za kartično poslovanje iznose 25,8 milijardi CZK i čine 2% kredita češkog stanovništva.

4.3.5.3 Ročna struktura kredita poslovnih banaka u ČR

4.3.5.3.1 Ročna struktura ukupnih kredita u ČR

U ročnoj strukturi ukupnih kredita čeških institucionalnih sektora, krajem 2000. godine sa 63,5% učešća i 1.050,4 milijarde CZK dominiraju dugoročni krediti. Konsolidacija češkog bankarskog sektora, uz restrukturiranje privrede i privatizaciju državnih preduzeća, u naredne 2 godine, dovodi do smanjenja ukupnih kredita za 108,3 milijarde CZK. U strukturi je, u odnosu na 2000. godinu, došlo do rasta učešća dugoročnih kredita za 7,2 procentna poena i jednakog smanjenja kratkoročnih kredita. Promjena poslovne politike poslovnih banaka u ČR i odluka da se odobre samo kvalitetni projekti kreditno sposobnim klijentima, uz dobru ekonomsku politiku Vlade ČR i kreditno-monetarnu politiku ČNB, vidljiva je u permanentnom rastu ukupnih kredita. Krajem 2012.-e oni su 2.360,1 milijarde CZK, od čega su 16,6% kratkoročni i 83,4% dugoročni krediti. To pokazuje da se krediti u ČR mahom koriste za investiranje, a manjim dijelom za potrošnju.

Grafikon 43 - Ročna struktura ukupnih kredita u poslovnim bankama u ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi kredita u poslovnim bankama u ČR[157]

[157] http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=1268&p_uka=2%2C3%2C4&p_strid=ABBAB&p_od=200012&p_do=201212&p_lang=EN&p_format=1&p_decsep=%2C, datum preuzimanja:9.8.2013. godine

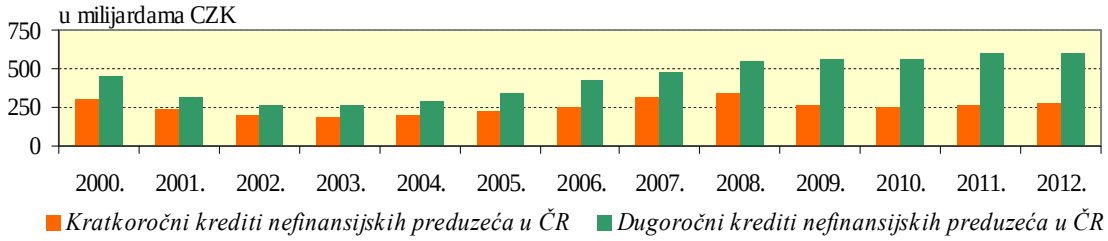
Tokom 2001.-e i 2002.-e godine usporavaju se kreditne aktivnosti poslovnih banaka u ČR, pa je godišnja stopa rasta ukupnih kredita negativna (-10% i -5%, respektivno, u odnosu na prethodnu godinu). U periodu od 1.1.2003. godine do 31.12.2012. godine stopa rasta je pozitivna, a tokom 2007. godine dostiže svoj maksimum (26%) u dvanaestogodišnjem periodu. Ekonomska kriza utiče na njeno smanjenje i krajem 2012. godine stopa rasta ukupnih kredita je 2,4%.

4.3.5.3.2 Ročna struktura kredita nefinansijskih privatnih preduzeća u ČR

Krediti nefinansijskih preduzeća (NP) ČR obuhvataju njihove kratkoročne i dugoročne kredite.

Krajem 2000. godine kratkoročni krediti su sa 304,5 milijarde CZK, činili 40% kredita NP. Usporavanje privrednih aktivnosti i pripreme za ulazak u EU uticale su na smanjenje svih vrsta kredita ovog sektora, te su krajem 2003. godine oni manji, u odnosu na 2000. godinu, za: 37% kratkoročni, 42% dugoročni i 40% ukupni krediti NP. Ulazak u EU dao je novi implus češkoj privredi, jer su NP dobila mogućnost povlačenja sredstava iz EU fondova preko poslovnih banaka. To, uz smanjenje i pojednostavljenje administrativnih procesa, podstiče kreditnu ekspanziju sve do kraja 2008. godine. Tada oni iznose 891,2 milijarde CZK, od čega su 38% kratkoročni i 62% dugoročni krediti.

Grafikon 44 - Ročna struktura kredita nefinansijskih preduzeća u ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi kredita nefinansijskih preduzeća u ČR[158]

Smanjenje ulaganja u obrtnu imovinu i potrošnje svih sektora u 2009.-oj i 2010.-oj uticalo je na smanjenje kratkoročnih kredita, pa su 31.12.2010. godine oni manji za 84,4 milijarde CZK. Nakon toga počinje njihov rast i krajem 2012. godine čine 31% kredita NP, što je pad od 9 procetnih poena u odnosu na 2000. godinu.

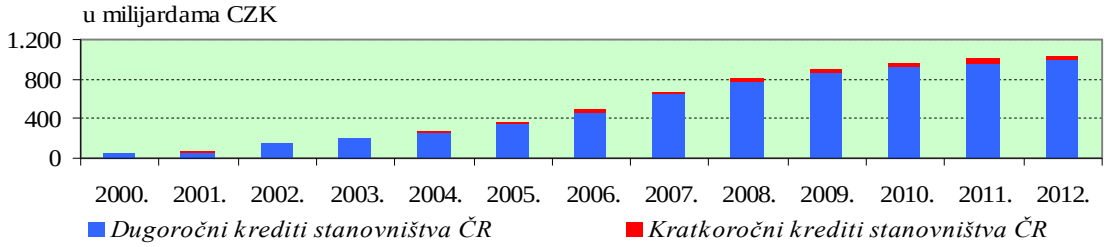
Iako je globalna ekonomska kriza smanjila je ukupne kredite čeških NP, u istom periodu, dugoročni krediti nastavili su svoj rast. To znači da su investicije u ČR nastavljene, jer krajem 2011. godine dugoročni krediti iznose 601,3 milijarde CZK. U narednoj godini dugoročni krediti su relativno nepromjenjeni i čine 69% kredita NP, tj. za 9 procentnih poena više u odnosu na početak analize. Tako su 31.12.2012. godine, u odnosu na 2000. godinu, ukupni i dugoročni krediti NP porasli za 34% i 16%, respektivno, a kratkoročni krediti smanjeni za 11%.

[158] http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=1799&p_uka=2%2C3%2C4&p_strid=ABBAG&p_od=200012&p_do=201212&p_lang=EN&p_format=0&p_decsep=%2C, datum preuzimanja:9.8.2013. godine

4.3.5.3.3 Ročna struktura kredita stanovništva ČR

Najsigurnija grupa kredita poslovnih banaka u ČR - krediti stanovništva su krajem 2000. godine bili 54,8 milijarde CZK, od čega su 92%, odnosno 50,6 milijarde CZK dugoročni krediti. To je logično, jer su Česi tradicionalno orijentisani na dugoročna ulaganja. Razvoj novih bankarskih proizvoda i povećanje popularnosti različitih namjenskih i nenamjenskih kredita uticao je tokom 2001. godine na rast dugoročnih kredita za 27% u odnosu na prethodnu godinu. Istovremeno je plasirano 0,9 milijardi CZK manje kratkoročnih kredita. Tokom 2002. godine dolazi do ekspanzije kredita stanovništva, posebno dugoročnih. To je, prije svega, posljedica rasta stambenih kredita, koji stvaraju dugoročne odnose između klijenata i banke i dovode do rasta finansijskih prihoda banke (kamata). Dalji kontinuirani rast (dugoročnih i kratkoročnih) kredita dovodi do promjena ročne strukture kredita stanovništva. Tako 31.12.2012. godine krediti stanovništva ČR iznose 1.042,2 milijarde CZK. Ako se posmatra njihova ročna struktura, uočljiva je apsolutna dominacija dugoročnih kredita sa 1.000,0 milijardom CZK u odnosu na 42,2 milijarde CZK kratkoročnih kredita. Analiza njihovog učešća u kreditima stanovništva pokazuje da je u odnosu na početnu analiziranu godinu došlo do rasta dugoročnih kredita za 4 procetna poena na 96%, uz jednako smanjenje kratkoročnih kredita na 4%.

Grafikon 45 - Ročna struktura kredita stanovništva ČR

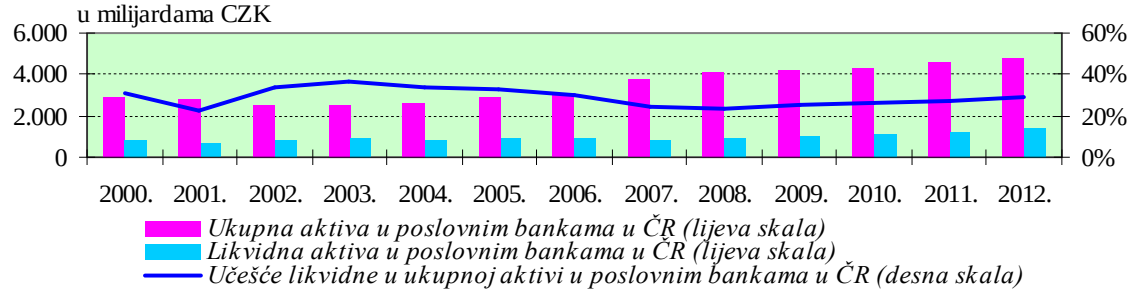
Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi kredita stanovništva ČR[159]

4.3.6 Likvidnost poslovnih banaka u ČR

Likvidnost češkog bankarskog sektora analizirana kroz odnos likvidne i ukupne aktive, bila je na zadovoljavajućem nivou u posmatranom periodu. Krajem 2000. godine učešće likvidne u ukupnoj aktivi poslovnih banaka u ČR je 30,81%. U narednoj godini smanjenjem likvidne aktive na 0,6 milijardi CZK, dolazi do smanjenja njenog učešća u ukupnoj aktivi na 22,83%, jer je i ukupna aktiva smanjena 2,83 milijarde CZK usljed konsolidacije bankarskog sektora ČR. Visok stepen stabilnosti češkog bankarskog sektora dovodi do porasta učešća likvidne aktive, pa je krajem 2003. godine ono 36,92%. Od tada do kraja 2008. godine dolazi do blagog pogoršanja likvidnosti češkog bankarskog sektora, ali je učešće još uvijek iznad 20%. Naredni period raste likvidna aktiva i krajem 2012.-e učešće likvidne u ukupnoj aktivi je 29,05%. To je rast od skoro 6 procetnih poena u odnosu na 2008. godinu, a posljedica je povećanja prodaje državnih obveznica.

[159] http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=13629&p_uka=16%2C23%2C30&p_strid=ABBAF&p_od=200012&p_do=201212&p_lang=EN&p_format=0&p_decsep=%2C, datum preuzimanja: 9.8.2013. godine

Grafikon 46 - Likvidna i ukupna aktiva poslovnih banaka u ČR

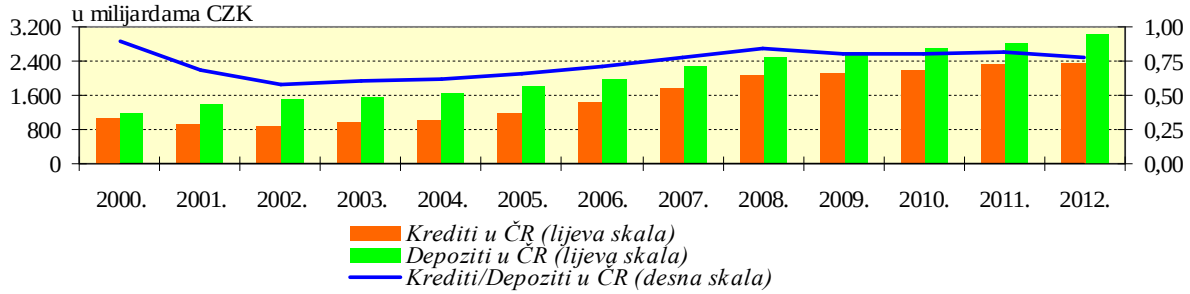

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o likvidnoj i ukupnoj aktivi poslovnih banaka u ČR[160]

Češki bankarski sektor operiše sa visokom stopom likvidnosti zbog visokog odnosa depozita i kredita u poređenju sa evropskim prosjekom. Višak likvidnosti ČNB povlači putem operacija na otvorenom tržištu.[161]

Racio krediti/depoziti je drugi analizirani indikator likvidnosti poslovnih banaka u ČR. Tokom cijelog perioda depoziti su veći od kredita, te se racio kreće se od 0,89 (31.12.2000. godine) do 0,58 (31.12.2002. godine), kada je došlo do smanjenja visine plasiranih kredita, dok su depoziti i dalje rasli. Kako u narednim godinama počinje kreditna ekspanzija, racio kredita i depozita raste na 0,84 (krajem 2008. godine). Nakon toga slijedi period ujednačenog rasta depozita i kredita, zbog čega je njihov odnos relativno nepromjenjen i 31.12.2012. godine ovaj racio je 0,78.

Grafikon 47 - Krediti i depoziti poslovnih banaka u ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o kreditima i depozitima poslovnih banaka u ČR

Poslovne banke ČR osjetljive su na masovno povlačenje depozita. Analiza je pokazala su povećanjem kreditnih aktivnosti, češke banke postale manje likvidne. Usljed posljedica finansijske krize, banke su bile manje spremne da plasiraju kredite tokom 2009.-e i 2010.-e. Većina poslovnih banaka ČR kredite formira iz depozita, a samo manji broj njih oslanja se na izvore na međubankarskom tržištu ili obveznice. Racio likvidnosti pokazuje pogoršanje usljed pogoršanih ekonomskih uslova i usporavanja kreditnih aktivnosti.[162] Može se reći da je bankarski sektor ČR svoje kredite uspješno pokriva sa depozitima, pa nije potrebno dodatno zaduživanje domaćih poslovnih banaka.

[160] Obrađeno na osnovu podataka o likvidnoj i ukupnoj aktivi poslovnih banaka u ČR iz Financial Market Supervision Report ČNB u periodu od 2000. godine do 2012. godine

[161] Geršl, Adam and Komárková, Zlatuše: „Liquidity Risk and Banks' Bidding Behavior: Evidence from the Global Financial Crisis", *Finance a úvěr - Czech journal of Economics and Finance*, 59, no. 6, 2009.:pp. 583

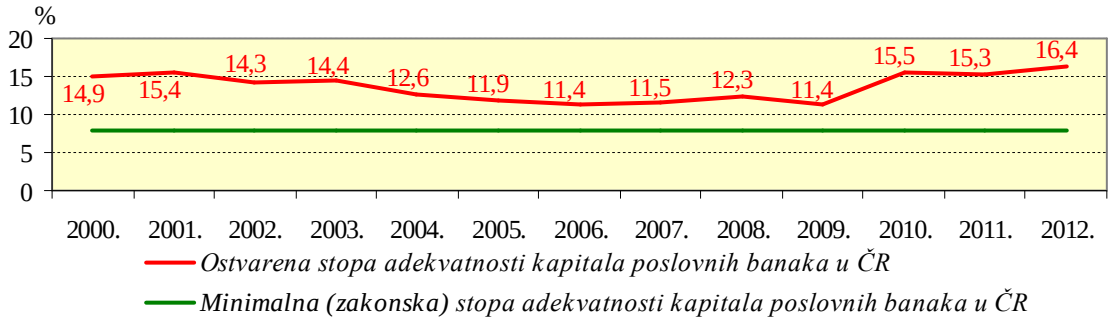
[162] Vodová, Pavla: „Liquidity of Czech and Slovak commercial banks", *Acta universitatis agriculturae et silviculturae Mendelianae Brunensis*, LX, no. 7, 2012.: pp. 470-476

Finansijski sistem ČR pokazao je otpornost na posljedice globalne finansijske krize. Češki bankarski sektor je jedan od rijetkih u Centralnoj i Istočnoj Evropi, kojem, do sada, nije bila potrebna državna podrška. Popuštanje monetarne politike ČNB osiguralo je dovoljnu likvidnost. Problematične banke iz drugih (matičnih) država (austrijska „Erste bank" i belgijska „KBC") dobile su pomoć od ECB i domaćih Vlada (Austrije i Belgije), što je zaštitilo banke. [163]

4.3.7 Stopa adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u ČR

Analiza stope adekvatnosti kapitala (CAR) poslovnih banaka u ČR, kao sposobnosti poslovne banke da podnese rizike poslovanja, provedena je u periodu od 1.1.2000. godine do 31.12.2012. godine. Njeno precizno definisanje je posljedica je implementacije standarda Basela I i II u ČR.

Grafikon 48 - Stopa adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka stopi adekvatnosti kapitala u bankarskom sektoru u ČR [164]

Analizom CAR češkog bankarskog sektora u posmatranom periodu pokazala je da je ostvarena stopa stalno iznad zakonskog minimuma. Na svom najnižem nivou (11,41%) bila je krajem 2006. godine i od tada ona postepeno raste do 15,52% (2010. godine). Tokom 2011. godine CAR je ostala skoro nepromjenjena, smanjivši se za 26 baznih poena na 15,26%, uglavnom zbog sporog rasta kapitala. Kvalitetnije planiranje poslovnih banaka u ČR tokom naredne godine, dovodi do njenog rasta, te je 31.12.2012. godine ostvarena CAR 16,42%, odnosno veća za 1,16 procentnih poena. To znači da su poslovne banke ČR dobro procjenile moguće rizike poslovanja, jer je postignuta stopa na svom najvišem nivou u proteklom dvanaestogodišnjem periodu.

[163] Czech Republic: Detailed Assessment of Observance of Basel Core Principles for Effective Banking Supervision, IMF Country Report No. 12/172, july 2012, 2012., str. 7-8, dostupno na: http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2012/cr12172.pdf, datum preuzimanja: 11.8.2013. godine

[164] Obrađeno na osnovu podataka dobijenih iz Financial Market Supervision Report ČNB od 2000. godine do 2012. godine

5. KOMPARATIVNA ANALIZA BANKARSKIH SEKTORA BIH I ČR

Analiza osnovnih elemenata bankarskog sektora i ostvarenih rezultata poslovanja pokazuje njegov razvoj u posmatranom periodu. Budući da je centralna banka nosilac kreditno-monetarnog sistema države, analizirana je njena uloga kroz organizacionu strukturu, jedan instrument monetarne politike i pregled publikacija koje izdaje. Sljedeći analizirani element bankarskog sektora je njegova struktura, primjena tehnologija i ljudski resursi, da bi se mogla utvrditi produktivnost poslovnih banaka. Njihovo uspješno poslovanje dovodi do rasta aktive bankarskog sektora. Istovremeno, porast povjerenja klijenata poslovnih banaka dovodi i do porasta njihove štednje. Uzimajući to u obzir, analizirani su faktori koji su uticali na rast depozita, kao dijela finansijskog potencijala poslovnih banaka. Iz njega se najvećim dijelom (sem iz kapitala poslovnih banaka) formiraju plasmani, te je analiziran i njihov kreditni potencijal. Osnova normalnog funkcionisanja depozitnog mehanizma poslovnih banaka je njihova likvidnost, koja zavisi od sinhronizovanosti novčanih tokova priliva i odliva. Kapital poslovne banke ima više funkcija kao: vlasnička sredstva uložena sa određenim prihvaljivim rizikom – zaštite od rizika poslovanja; sredstvo za njeno organizovanje i rukovođenje prije nego što se prikupe depoziti; sredstvo obezbjeđenja finansijske snage – sposobnosti servisiranja klijenata; obezbjeđenje sredstava za finansiranje njenog rasta i razvoja novih usluga; te kao sredstvo za ostvarenje dugoročno održivog rasta. Da bi se sve ovo osiguralo, primjenjuju se bankarski standardi i prati adekvatnost kapitala, koja osigurava stabilnost bankarskog sektora. Sve zajedno daje sliku o stanju bankarskog sektora i omogućava formiranje slike o njegovim perspektivama u budućnosti.

Komparacija rezultata analize ostvarenih performansi poslovnih banaka sama po sebi ništa ne znači. Da bi dobili značaj ključno je da se uporede performanse između dvije ili više poslovnih banaka ili u dvije ili više država. U radu su predstavljeni rezultati istraživanja ostvarenih performansi poslovnih banaka u BiH i ČR u dvanaestogodišnjem periodu, odnosno od 1.1.2000. godine do 31.12.2012. godine. Sličnost BiH i ČR bila je ključna za njen izbor. Obje države nastale su nakon raspada prethodnih država (SFRJ i Čehoslovačke), u prvoj polovini devedesetih godina prošlog vijeka (5.4.1992. godine BiH i 1.1.1993. godine ČR). Imale su socijalističko državno uređenje, sa centralizovanom ekonomijom. Svi privredni subjekti bili su u državnom vlasništvu, uz zanemarivu ulogu privatnih preduzetnika. U BiH je forsirana teška i vojna industrija, a u ČR metalurgija. Prelaskom na tržišnu privredu u obje države provedena je privatizacija državnih preduzeća. ČR je ušla u EU 1.5.2004. godine[165], a BiH je uključena u „Proces stabilizacije i pridruživanja“[166].

5.1 Centralne banke BiH i ČR

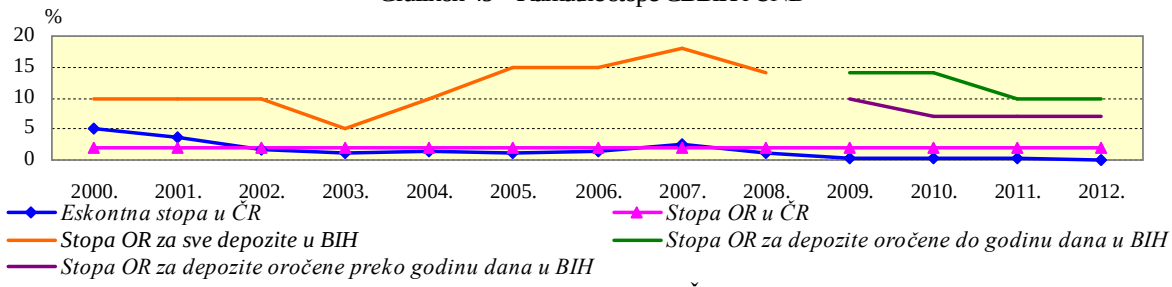
Bankarski sektori obje države su regulisani nizom zakona. Glavni supervizor finansijskog tržišta, zadužen za održavanje monetarne i finansijske stabilnosti je centralna banka: Centralna banka

[165] Vencovský, František i Kopecký, Ladislav: *Lidé a peníze*, ČNB 1993-2013, str: 58
[166] http://www.eubih.org/Template.aspx?langTag=bs-BA, datum preuzimanja: 20.4.2013. godine

BiH u BiH i Česká národní banka u ČR. Glavno vladajuće tijelo u CBBiH je Upravni odbor, a u ČNB Bankarski odbor. Njihov zadatak je donošenje i provođenje kreditno-monetarne politike, putem instrumenata monetarne politike: politike kamatnih stopa i operacija na otvorenom tržištu.

CBBiH i ČNB kontrolišu ponudu novca i kreditne uslove u državi. ČNB je uskladila stopu obaveznih rezervi sa zahtjevima ECB (2%), pa na finansijsko tržište djeluje putem politike eskontne stope i operacija na otvorenom tržištu. Budući da je pravilima „currency board" aranžmana CBBiH zabranjeno da daje kredite bilo kom sektoru i bavi operacijama na otvorenom tržištu, fokus u radu usmjeren je na politiku kamatnih stopa (obaveznih rezervi). Promjenom kamatne stopa (eskontne stope i / ili stope obaveznih rezervi) centralne banke mijenjaju likvidnost bankarskog sektora.

Grafikon 49 – Kamatne stope CBBiH i ČNB

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o kamatnim stopama CBBiH i ČNB

Na osnovu grafikona može se zaključiti da CBBiH i ČNB prate stanje novčane mase u bankarskom sektoru i kada je potrebno reaguju. „Kratkoročno povećanje kamatne stope, kao posledice redukovanja količine novca u opticaju, utiče na rast realnog troška kapitala. Zbog toga promene kamatne stope izazvane merama monetarne politike utiču na tražnju za investicijama. Upravljanje kamatnom stopom može biti dobar regulator jedino na višim nivoima razvijenosti tržišno uređenih privreda u kojima je rast opšteg nivoa cena iskazan nižim stopama."[167] U periodu kreditne ekspanzije centralne banke povećavaju svoje kamatne stope (obavezne rezerve u BiH, eskontne stope i obavezne rezerve u ČR), čim se smanjuje likvidnost bankarskog sektora. Isto tako, u periodu ekonomske recesije, potrebno je povećati novčanu masu u opticaju u državi i likvidnost bankarskog sektora. Odgovor centralne banke je smanjivanje kamatne stope, da bi se indirektno uticalo na povećanje investicija.

Smanjujući kreditnu ekspanziju centralne banke u obje države do 2007. godine povećavaju kamatne stope (obavezne rezerve (BiH) i eskontnu stopu (ČR)). Globalna ekonomska kriza započela tokom 2007. godine, dovodi do smanjenja privrednih aktivnosti širom svijeta, pa se monetarne politike CBBiH i ČNB prilagođavaju otežanim uslovima poslovanja. One smanjuju kamatne stope u narednom periodu, povećavajući likvidnost bankarskog sektora. Uzimajući sve navedeno u obzir, može se zaključiti da se kamatne stope, kao kvantitativni instrument monetarne politike u ČR uspješno primjenjuju, dok je kod nas u povojima.

[167] Veličković, Dragiša i Veličković, Jelena: „*Monetarna politika, recesija i razvoj*", 1. Naučni skup sa međunarodnim učešćem Sinergija 2009, 2009. , str. 27, dostupno na: http://www.singipedia.com/attachment.php?attachmentid=648&d=1275659014, datum preuzimanja: 20.7.2013. godine

5.2 Analiza poslovnih banaka BiH i ČR

5.2.1 Analiza strukture bankarskog sektora BiH i ČR

U strukturi finansijskih sektora BiH i ČR uočljiva je apsolutna dominacija bankarskog sektora: 84% u BiH i 79% u ČR, krajem 2012. godine.

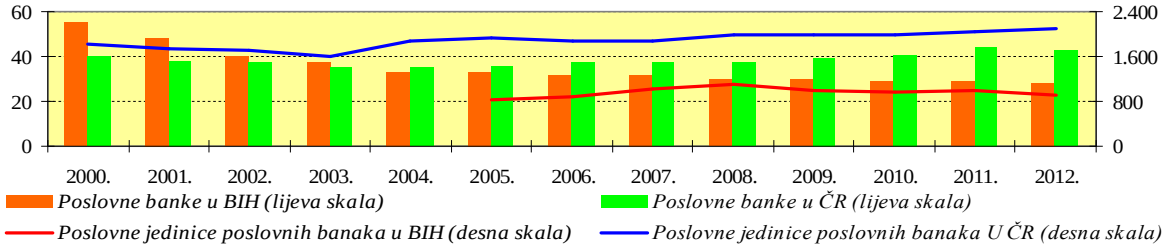
Grafikon 50 – Struktura finansijskih sektora BiH i ČR u 2012. godini

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o strukturi finansijskih sektora BiH i ČR

Analiza bankarskih sektora u periodu od 1.1.2000. godine do 31.12.2012.godine pokazala je da u obje države postoje 3 tipa banaka: Centralna banka – CBBiH u BiH i ČNB u ČR; granske / specijalizovane banke – dvije u BiH (Investiciono razvojna banka Republike Srpske i Razvojna banka Federacije BiH) i tri u ČR (Hypoteční banka, Českomoravská záruční a rozvojová banka i Česká exportní banka) i poslovne banke – 28 u BiH i 43 u ČR. Može se reći da je broj poslovnih banaka i njihovih poslovnih jedinica u obje države u analiziranom dvanaestogodišnjem periodu stalno varirao. To je posljedica konsolidacije bankarskog sektora, ulaska stranih banaka, privatizacije državnih banaka i racionalizacije poslovanja poslovnih banaka u BiH i ČR.

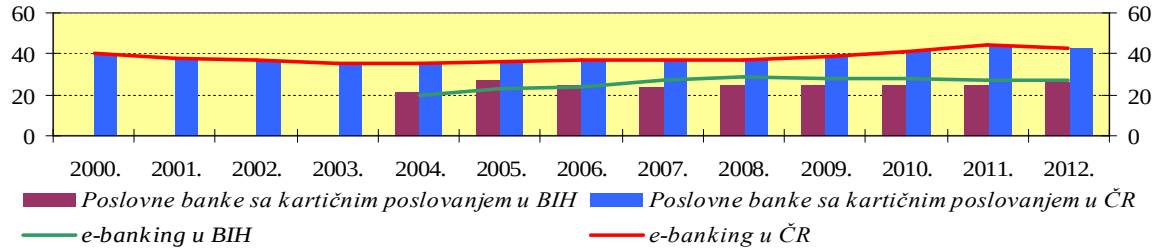
Grafikon 51 – Struktura poslovnog bankarskog sektora BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o strukturi poslovnog bankarskog sektora BiH i ČR

Prilagođavajući se novim uslovima poslovanja i zahtjevima tržišta, u prvoj deceniji XXI vijeka, poslovne banke uvode „nove“ informaciono-komunikacione tehnologije.

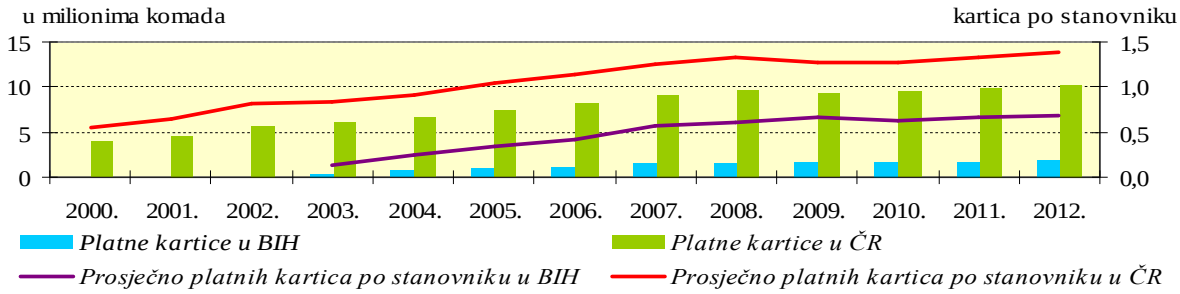
Grafikon 52 – e-banking i kartično poslovanje u poslovnim bankama u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o primjeni e- bankinga i kartičnog poslovanja u poslovnim bankama u BiH i ČR

Rezultati istraživanja pokazuju da su značaj elektronskog bankarstva (e-bankinga) uvidjele poslovne banke u obje države, jer ga krajem analiziranog perioda sve primjenjuju. Utvrđeno je i da se 93% u BiH i 100% poslovnih banaka u ČR bave kartičnim poslovanjem, što je naravno ubrzalo bezgotovinski platni promet.

Grafikon 53 - Platne kartice u BiH i ČR

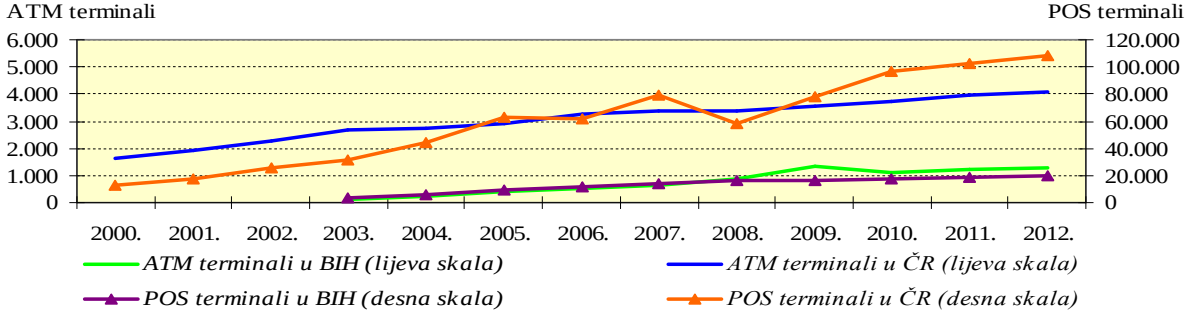

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o broju platnih kartica u BiH i ČR

Danas se znak za mogućnost bezgotovinskog plaćanja može vidjeti u velikom broju privrednih subjekata, što je posljedica pojave platnih kartica. Iako su se one u BiH relativno „kasno" pojavile, stanovništvo ih je brzo prihvatilo. Utvrđeno je da u obje države njihov broj kontinuirano raste: u BiH sa 0,35 miliona (2003.-e) na 1,83 miliona (2012.-e), a u ČR sa 3,999 miliona (2000.-e) na 10,16 miliona (2012.-e). Može se reći da je u ČR oko 5,5 puta više platnih kartica nego u BiH.

Prosječan broj platnih kartica po (odraslom) stanovniku u svijetu je 2,1, a u zapadnoj Evropi 2,2[168] u 2012. godini., što je više nego u obje analizirane države. U ČR je prosječan broj platnih kartica po odraslom stanovniku u 2000. godini bio 0,56, a krajem 2012.-e 1,38, dok je u BiH sa 0,35 (2003. godine) narastao na 0,68. Na grafikonu se može uočiti da je BiH dostigla prosječan broj platnih kartica po stanovniku koji je ČR imala na početku analiziranog perioda tek 2007. godine. Na osnovu toga može se zaključiti da i po ovom segmentu poslovanja bankarskog sektora BiH zaostaje u velikoj mjeri u odnosu za ČR, ali i da obje države uveliko zaostaju za europskim prosjekom.

Grafikon 54 – Distributivna mreža poslovnih banaka u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno podataka o distributivnoj mreži poslovnih banaka u BiH i ČR

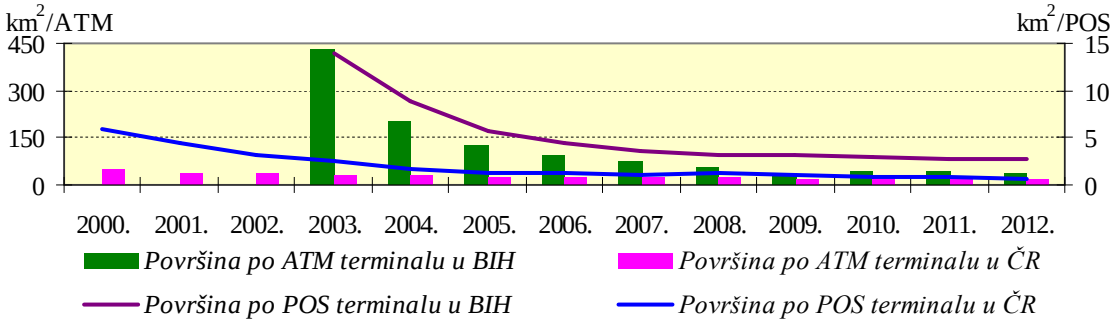
Rezultati istraživanja prethodnog dvanaestogodišnjeg perioda pokazuju da, konstatno unapređujući ponudu bankarskih usluga, poslovne banke kontinuirano šire svoje distributivne mreže.

[168] Retail Banking Research, *Banking Automation Bulletin*, Issue 310, London, March 2013., dostupno na: http://www.rbrlondon.com/newsletters/b310e.pdf , datum preuzimanja: 5.1.2013. godine

Interesantno je istaći da je jedna od posljedica globalne ekonomske krize bila i smanjenje broja ATM i POS terminala u BiH u 2009. godini i POS terminala u ČR u 2008. godini, usljed zatvaranja određenog broja privrednih subjekata koji su bili opremljeni njima.

Drugi indikator rasprostranjenosti distributivne mreže je površina države[169] koju pokriva jedan terminal. U obje države vlada opadajući trend, jer se ona neprekidno širi. Tako krajem 2003. godine u BiH jedan ATM terminal pokriva 433 km^2, a krajem 2012. godine samo 40 km^2. Koliko je ČR naprednija, vidljivo je iz činjenice da je tokom 2000. godine u ČR jedan ATM terminal pokrivao 49 km^2 i POS terminal 6 km^2, a krajem 2012.-e ATM 20 km^2 i POS 0,8 km^2. U BiH je zabilježeno smanjenje površine po POS terminalu, sa 14 km^2 (2003.-e) na 2,6 km^2 (2012.-e), što je skoro jednako površini koju je jedan POS terminal pokrivao u ČR još 2003. godine.

Grafikon 55 – Rasprostranjenost distributivne mreže poslovnih banaka u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno podataka o rasprostranjenosti distributivne mreže poslovnih banaka u BiH i ČR

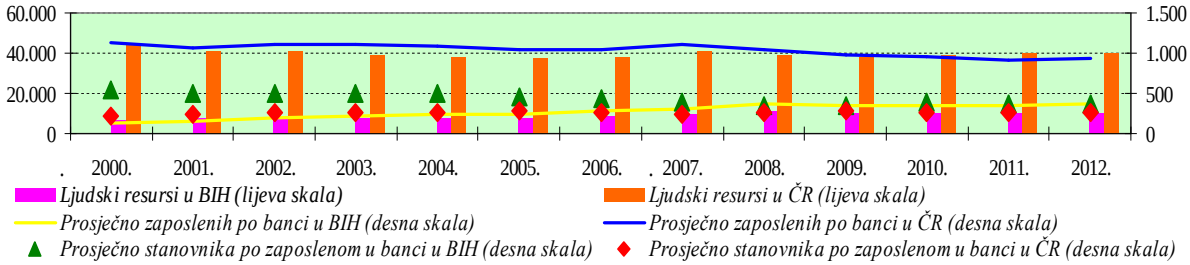
Na osnovu navedenih rezultata može se tvrditi da poslovne banke BiH nisu još iskoristile sve mogućnosti uvedenih tehnologija, kao što su to uradile poslovne banke ČR. Uzimajući to u obzir, preostaje zaključak da domaći bankarski sektor mora dalje: da se razvija, uvodi nove bankarske usluge i upoznaje klijente sa njima, ali i proširi svoju distributivnu mrežu.

5.2.2 Analiza ljudskih resursa u poslovnim bankama u BiH i ČR

Preko zaposlenih poslovne banke se uključuju na finansijsko tržište, zbog čega je analiza njihovih ljudskih resursa važan element analize poslovanja. Budući da klijenti upravo preko zaposlenih dobijaju potrebne informacije o bankarskim uslugama, poslovne banke se trude da oni budu edukovani, profesionalni i ljubazni što obično rezultira višim platama, nego u realnom sektoru. Uzimajući sve u obzir, logično je da bankarski sektor veoma atraktivan sektor za zapošljavanje. Ljudski resursi u poslovnim bankama u ČR su se smanjivali, a u BiH rasli u posmatranom periodu. Na grafikonu se može uočiti da je u poslovnim bankama u ČR skoro četiri puta više ukupno zaposlenih i tri puta više prosječno zaposlenih po banci nego u BiH. Na osnovu toga može se zaključiti da je fluktacija radne snage u bankarskom sektoru obje države na relativno visokom nivou.

[169] Površina BiH je 51.129 km^2, a ČR 78.866 km^2.

Grafikon 56 - Ljudski resursi, prosječno zaposleni i stanovnika po zaposlenom u banci u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ljudskim resursima u poslovnim bankama u BiH i ČR

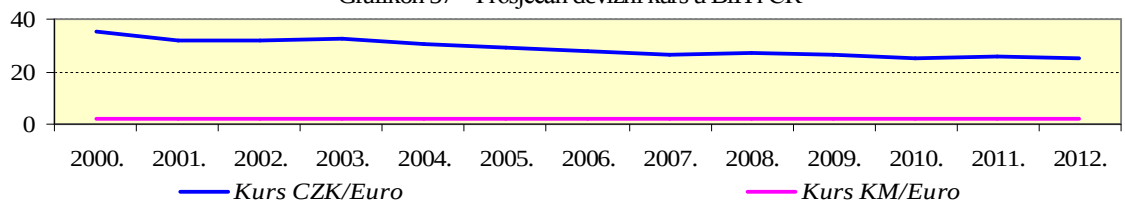
Ako se posmatra odnos broja stanovnika i zaposlenih u poslovnim bankama može se zaključiti da je on varirao u proteklom periodu. Razlika je što on u BiH opada, sem 2008. godine, dok u ČR vlada rastući trend, sem 2009. godine. Unapređenje poslovanja poslovnih banaka uz širenje poslovnih mreža i primjena „novih" tehnologija, smanjuje njihovu produktivnost do određene granice (prosječno 350 stanovnika po zaposlenom u banci u BiH i 250 u ČR) i onda je održava na tom nivou. Dalje smanjivanje moguće je uvođenjem novih bankarskih usluga koje će koristiti širok spektar mogućnosti informaciono-komunikacionih tehnologija.

Na osnovu svih navedenih rezultata istraživanja ljudskih resursa, može se reći da poslovne banke BiH još nisu stigle na nivo poslovnih banaka ČR, ali su na dobrom putu i da bankarskom sektoru BiH preostaje naporan put stručnog osposobljavanja svojih kadrova.

5.2.3 Analiza aktive poslovnih banaka u BiH i ČR

Obje analizirane države kao zvanično platno sredstvo imaju nacionalnu valutu: konvertibilnu marku (KM) od 1998. godine[170] i češku krunu (CZK) od 8.2.1993. godine[171], respektivno. Da bi se mogla napaviti komparacija aktive poslovnih bankarskih sektora u BiH i ČR potrebno je izraziti ih u eurima. Kurs KM u odnosu na euro uz „currency board" aranžman fiksiran je na 1KM= 0,51129€. Vlada ČR i ČNB su u maju 1997. donijele odluku o uvođenju plutajućeg deviznog kursa[172], pa je za istraživanje uzet prosječan kurs za svaku godinu. U analiziranom periodu češka valuta jačala, jer je monetarna politika ČNB uspješno odgovorila svim izazovima.

Grafikon 57 – Prosječan devizni kurs u BiH i ČR

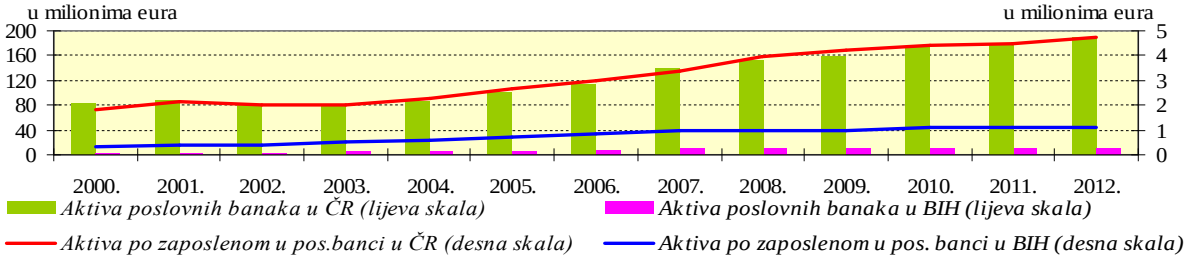

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o deviznom kursu [173]

[170] http://bs.wikipedia.org/wiki/Konvertibilna_marka, datum preuzimanja: 5.5.2013. godine
[171] ČNB: *Bankovnictví*
[172] Vencovský, František i Kopecký, Ladislav: *Lidé a peníze*, ČNB 1993-2013, str. 58
[173] http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=1&p_des=50&p_sestuid=10915&p_uka=7&p_strid=ECA&p_od=200012&p_do=201212&p_lang=EN&p_format=0&p_decsep=%2C, datum preuzimanja:

U analiziranom periodu aktive poslovnih banaka u obje države kontinuirano su rasle. Krajem 2000. godine aktiva poslovnih banaka ČR bila je 37,6 puta veća od aktive poslovnih banaka BiH. Taj odnos se tokom godina smanjio, usljed ubrzanijeg rasta aktive u BiH (prosječna godišnja stopa rasta 15%) u odnosu na ČR (prosječna godišnja stopa rasta 8%). Tako je krajem 2012.-e aktiva poslovnih banaka BiH (11,4 miliona €) 16,7 puta manja od aktive poslovnih banaka ČR (190,1 milion €).

Grafikon 58 - Aktiva bankarskog sektora i prosječna aktiva po zaposlenom u banci u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o aktivi i ljudskim resursima poslovnih banaka u BiH i ČR

Efikasnost poslovanja oba bankarska sektora u analizirana je kroz efikasnost njihovih zaposlenih. Na osnovu dobijenih rezultata može se reći da je efikasnost zaposlenih u poslovnim bankama, u obje države, rastući trend od 2000. godine do 2012. godine, sem u 2001.-oj i 2010.-oj u ČR i 2008.-oj u BiH. Na početku analiziranog perioda prosječna aktiva poslovnih banaka po zaposlenom u BiH bila je 0,31 milion €, odnosno za 5,8 puta manja od aktive po zaposlenom u ČR (1,80 milion €). Provedene reforme i konsolidacije bankarskih sektora, uz rast aktive i promjene broja zaposlenih uticale su na rast aktive poslovnih banaka po zaposlenom. Tako je krajem 2012. godine ona u ČR 427% veća nego u BiH (BiH 1,10 milion € i ČR 4,72 miliona €). Važno je istaći da su u obje države zadovoljeni standardi o prosječnoj aktivi po zaposlenom u banci.

Na osnovu navednih rezultata istraživanja aktive poslovnih banaka i efikasnosti njihovih zaposlenih utvrđen je kontinuirani rast. To je posljedica unapređenja i modernizacije poslovanja bankarskih sektora, kao i primjene međunarodnih standarda bankarskog poslovanja. Istovremeno, može se zaključiti da je stanje u ekonomiji u ČR na znatno višem nivou u odnosu na BiH, ali i da se stanje u BiH postepeno poboljšava.

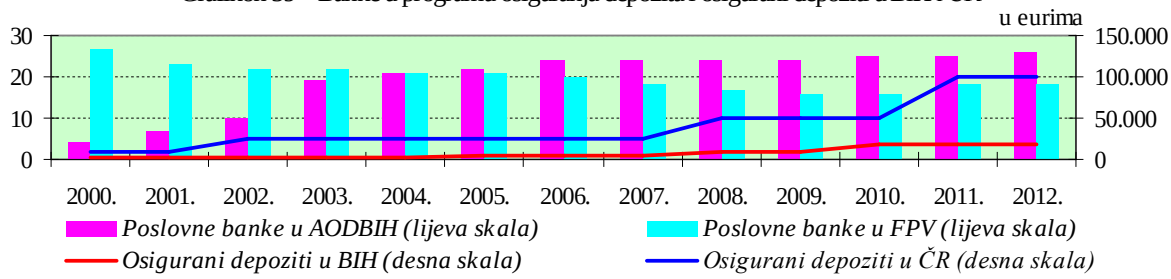
5.2.4 Analiza depozitnog potencijala poslovnih banaka u BiH i ČR

Depozitni potencijal poslovne banke formira se iz spoljnih izvora. Njegovo kreiranje može se analizirati na makronivou (bankarskog sektora) i mikronivou (poslovne banke). Osnovni faktori koji utiču na njegovo formiranje na nivou bankarskog sektora su: agregatna štednja, stepen razvijenosti i integrisanosti bankarstva, monetarno–kreditne politike centralne banke, stepen deregulacije finansijskog tržišta (ponude nebankarskih institucija), stopa inflacije, spoljnotrgovinski promet, stepen obrazovanosti i informisanosti klijenata i rastući troškovi mobilizacije depozita u delu kamate (automatizacija).[174]

[174] Hadžić, Miroljub: *Bankarstvo,*Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009., str. 218

Zajednička karakteristika poslovnog bankarskog sektora BiH i ČR je obezbjeđenje isplate naknade depozita u slučaju da depozitar izgubi dozvolu za rad. Interesantna razlika je da se u ČR radi o zaštiti depozita, a u BiH osiguranju depozita. Pod zaštitom depozita se podrazumjeva: posredna zaštita (koja štiti integritet i stabilnost čitavog kreditnog sistema, a ostvaruje se nadzorom nad zakonitošću ponašanja i savjesnošću poslovanja depozitara) i neposredna - dopunska zaštita (koja obezbeđuje isplatu naknade za depozite koji su postali nenaplativi). U obje države zakonski je definisano da sve poslovne banke moraju biti uključene u program osiguranja depozita, što u BiH prati Agencija za osiguranje depozita BiH, a u ČR - Fond pojištění vkladů. Važno je istaći da su poslovne banke koje posluju u ČR, a čije je sjedište van nje, uključene u program zaštite depozita, ali u svojim matičnim državama.

Grafikon 59 – Banke u programu osiguranja depozita i osigurani depoziti u BiH i ČR

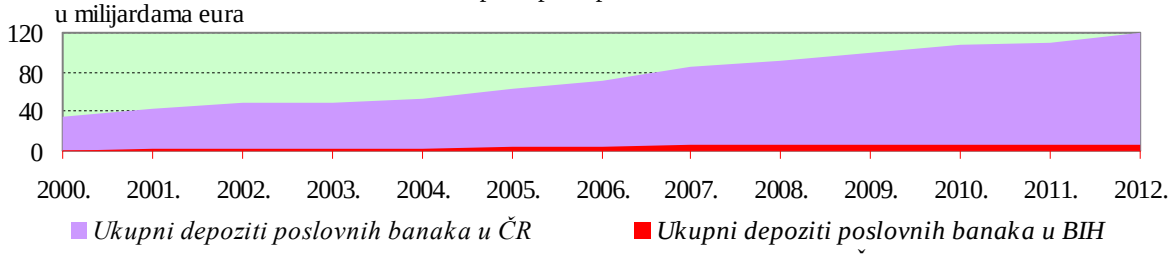
Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o bankama u programu osiguranja depozita i osiguranim depozitima u BiH i ČR

Maksimalan limit osiguranih depozita u poslovnim bankama u BiH i ČR se u posmatranom dvanaestogodišnjem periodu povećavao. U BiH je tokom 2000. godine limit bio 2.556 € (5.000 KM). Koliko je ekonomija u ČR na višem nivou vidljivo iz činjenice da je tada limit bio 10.000 €, što je u BiH dostignuto tek tokom 2008. godine. Limit osiguranog depozita po deponentu u BiH je u 2010. godini podignut na 17.895 € (35.000 KM), a u ČR već naredne godine na 100.000 €. Još jedna bitna razlika je u tome što su u BiH osigurani depoziti samo fizičkih lica, a u ČR i fizičkih i pravnih lica.

5.2.4.1 Analiza sektorske strukture depozita poslovnih banaka u BiH i ČR

Depozitni potencijal poslovnih banaka u BiH i ČR pokazuje rastući trend u analiziranom periodu, sem 2008. godine u BiH. Depoziti poslovnih banaka u ČR (33,65 milijarde €) veći su od depozita u BiH (1 milijarde €) krajem 2000. godine. Posljedica je to pozitivnog trenda, koji završava sa 120,19 milijardi € u ČR i 6,81 milijarde € u BiH . Interesantno je istaći da je u istom periodu prosječna godišnja stopa rasta depozita u BiH (19%) veća od češke (11%).

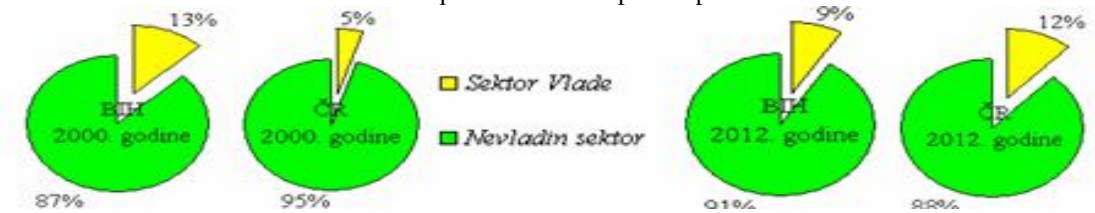
Grafikon 60 – Ukupni depoziti poslovnih banaka u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ukupnim depozitima poslovnih banaka u BiH i ČR

Istraživanjem je utvrđena dominacija depozita nevladinog sektora u obje države, tokom prethodnog dvanaestogodišnjeg perioda. Razlika je u promjeni učešća depozita nevladinog sektora u ukupnim depozitima: u BiH se ono povećalo sa 87% (2000. godine) za 4 procetna poena na 91% (2012. godine), a u ČR smanjilo za 7 procetnih poena sa 95% (2000. godine) na 88% (2012. godine).

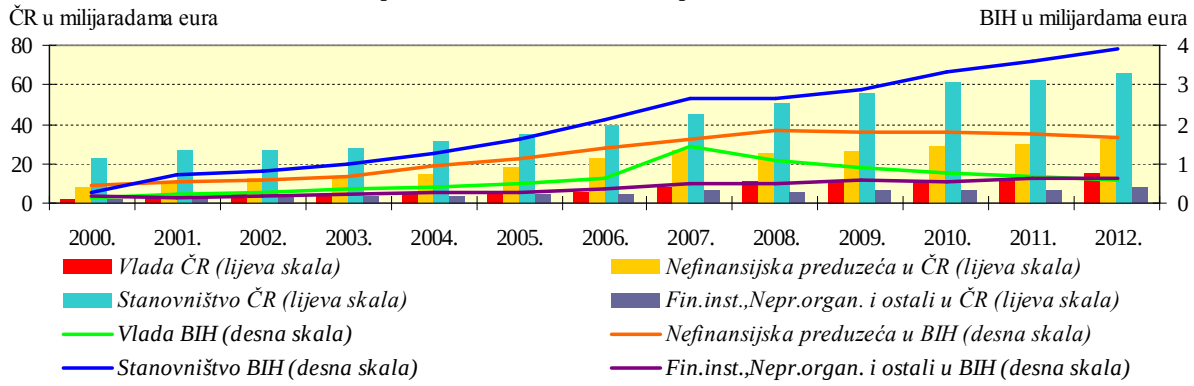
Grafikon 61 - Učešće depozita Vlade u ukupnim depozitima u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o sektorskoj strukturi depozita u poslovnim bankama u BiH i ČR

Dominantan sektor u strukturi depozita poslovnih banaka u 2000. godini bio je u BiH – sektor nefinansijskih preduzeća (44%), a u ČR – sektor stanovništva (57%). Do kraja 2012. godine došlo je do promjene njihove strukture, prvenstveno zbog povećanja povjerenja stanovništva u domaće bankarske sektore, ali i finansijske krize koja je uticala na smanjenje potrošnje i investicija. Depoziti stanovništva 31.12.2012. godine iznose 3,91 milijarde € u BiH i 65,7 milijarde € u ČR, odnosno 57% i 55% ukupnih depozita, respektivno. U analiziranom periodu je, u odnosu na 2000. godinu, učešće depozita stanovništva u BiH se uvećano za 13 procetnih poena, a u ČR opalo za 2 procetna poena.

Grafikon 62 – Depoziti institucionalnih sektora u poslovnim bankama u BiH i ČR

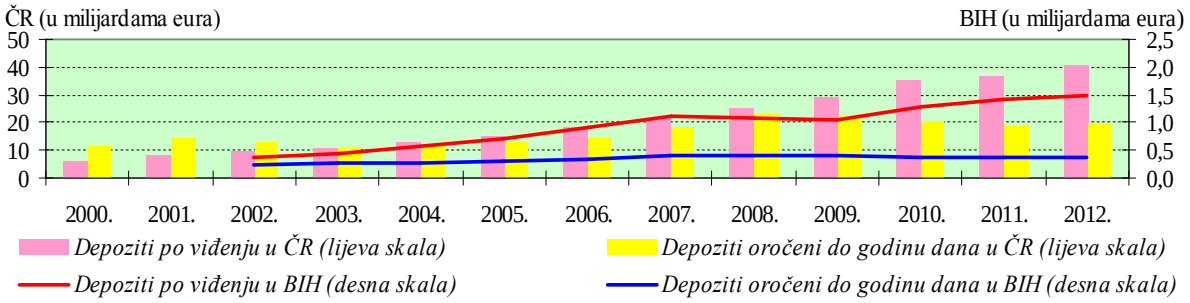
Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o sektorskoj strukturi depozita u poslovnim bankama u BiH i ČR

5.2.4.2 Analiza ročne strukture depozita poslovnih banaka u BiH i ČR

Za depozitni potencijal poslovnih banaka važan faktor je ročnost njihovih depozita. Budući da su depoziti stanovništva u obje države dominantni, analizirana je njihova ročna struktura. U cijelom periodu depoziti po viđenju stanovništva BiH i ČR kontinuirano su rasli, sem 2008. godine i 2009. godine u BiH. Istovremeno, depoziti stanovništva ČR oročeni do godinu dana neprestano rastu u analiziranom periodu, a u BiH variraju – jedne godine se smanjuju, a već naredne povećavaju. Posljedica je promjena učešća kratkoročnih depozita stanovništva: depoziti po viđenju u ČR su povećani sa 35% (2000. godine) na 67% (2012. godine), a depoziti oročeni do godinu dana jednako smanjeni. Zadnjih deset godina depoziti po viđenju stanovništva BiH su sa 61% učešća (2002. godine) dostigli

79% (2012. godine), uz paralelno smanjivanje učešća depozita oročenih do godinu dana sa 39% na 21%. Može se reći, da su depoziti po viđenju u ČR su rasli brže nego u BiH, a da je kod depozita oročenih do godinu dana obrnuta situacija. Rast depozita po viđenju prvenstveno je posljedica neograničenog pristupa sredstvima kad god deponenti požele, što nije slučaj sa oročenim depozitima.

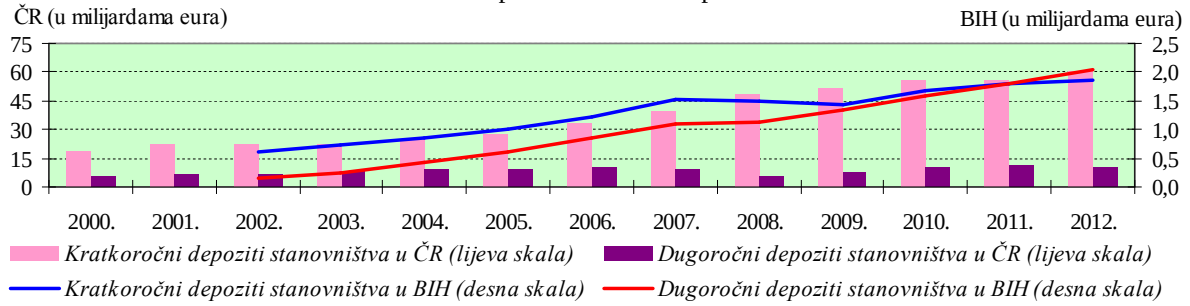
Grafikon 63 - Struktura kratkoročnih depozita stanovništva BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o strukturi kratkoročnih depozita stanovništva BiH i ČR

Kratkoročni depoziti stanovništva ČR sa 18 milijardi € (2000. godine) narasli su na 60,07 milijardi € (2012. godine), a u BiH sa 0,6 milijardi € (2000. godine) na 1,87 milijardi € (2012. godine). Interesantno je uočiti promjenu njihovog učešća u ukupnim depozitima stanovništa: krajem 2012. godine u ČR povećani su za 9 procenih poena na 85%, a u BiH smanjeni za 33 procetna poena na 48%, u odnosu na početnu analiziranu godinu. To znači da stanovništvo ČR svoja slobodna sredstva ne oročava ili oročava do godinu dana, dok stanovništvo BiH skoro polovinu slobodnih sredstava ne troši, nego oročava na duže vremenske periode. Istovremeno se može uočiti da su dugoročni depoziti stanovništva u obje države na početku posmatranog perioda imali zanemarljivo učešće: 24% u ČR i 19% u BiH. Sa porastom povjerenja stanovništva u bankarske sektore dolazi do njihovog rasta, pri čemu je on u BiH ubrzaniji nego u ČR. Tako krajem 2012.-e dugoročni depoziti stanovništva čine 52% ukupih depozita, a u ČR samo 15%.

Grafikon 64 – Ročna struktura depozita stanovništva u poslovnim bankama u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi depozita stanovništva BiH i ČR

Može se reći da je u istraživanju uočen pozitivan trend povećanja depozitnog potencijala poslovnih banaka u BiH i ČR. To je posljedica: rasta povjerenja u bankarske sektore, uvođenja programa osiguranja depozita i globalne finansijske kriza, koja je smanjila potrošnju svih sektora. Krajem analiziranog perioda dominantan je nevladin sektor - stanovništvo. Dodatan pozitivan trend u obje države je promjena ročne strukture depozita, ka dugoročnim depozitima. Zanimljivo je istaći da je ročna struktura domaćeg bankarskog sektora kvalitetnija od češke.

5.2.5 Analiza kreditnog potencijala poslovnih banaka u BiH i ČR

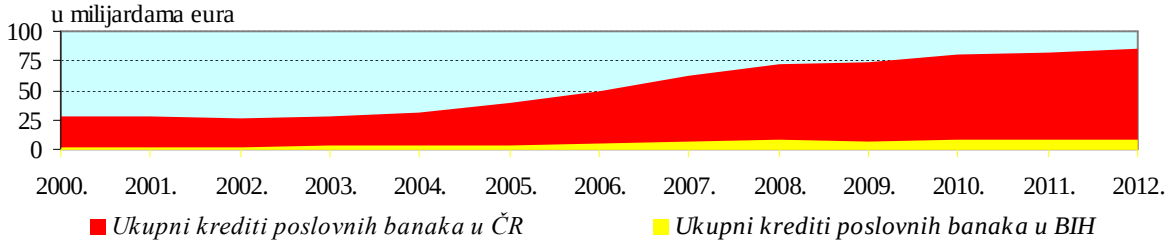
„Kreditni potencijal je maksimalni iznos kredita koji može odobriti banka a da pri tome bude likvidna. To sa jedne strane zavisi od visine fondova banke, prikupljenih depozita i međubankarskih kredita i drugih izvora, a sa druge strane, od visine stope minimalne likvidnosti, obavezne rezerve likvidnosti, visine svih drugih obaveznih plasmana banke koje joj određuje Centralna banka.“[175]

U obje države postoji šest institucionalnih sektora: Vlada, nefinansijska preduzeća (NP), finansijske institucije, stanovništvo, neprofitne organizacije i ostali. Analiza kreditnog potencijala poslovnih banaka u BiH i ČR obuhvatila je analizu njihove sektorske i ročne strukture od 1.1.2000. godine do 31.12.2012. godine.

5.2.5.1 Analiza sektorske strukture kredita poslovnih banaka u BiH i ČR

Kreditni potencijal poslovnih banaka u BiH i ČR u proteklom dvanaestogodišnjem periodu imao je pozitivan trend, pri čemu su krediti u ČR permanentno veći od kredita u BiH.

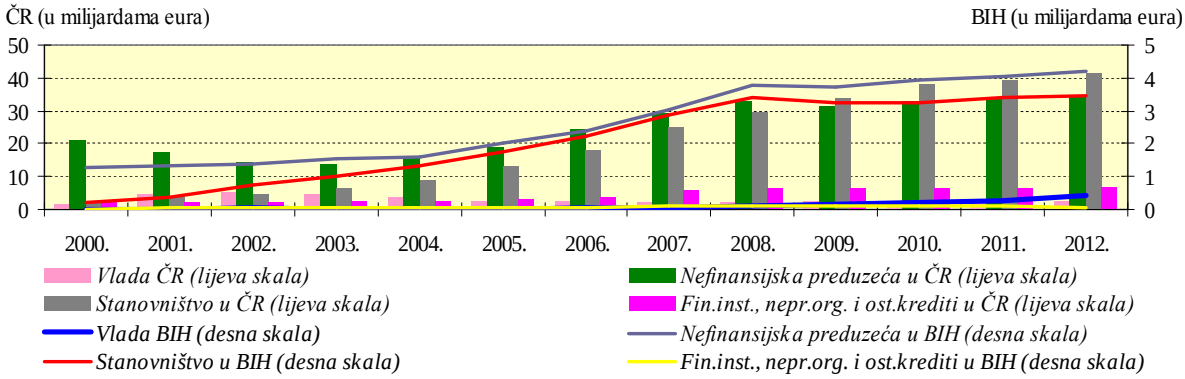
Grafikon 65 - Ukupni krediti poslovnih banaka u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ukupnim kreditima poslovnih banaka u BiH i ČR

Krediti Vlada BiH i ČR imali su malo učešće u ukupnim kreditima u analiziranom periodu. U ČR je ono smanjeno za 2,66 procetnih poena, tj. sa 5,52% (31.12.2000. godine) na 2,86% (31.12.2012. godine), a u BiH povećano sa 1,11% na 4,95%, tj. za 3,84 procetna poena.

Grafikon 66 – Krediti institucionalnih sektora u poslovnim bankama u BiH i ČR

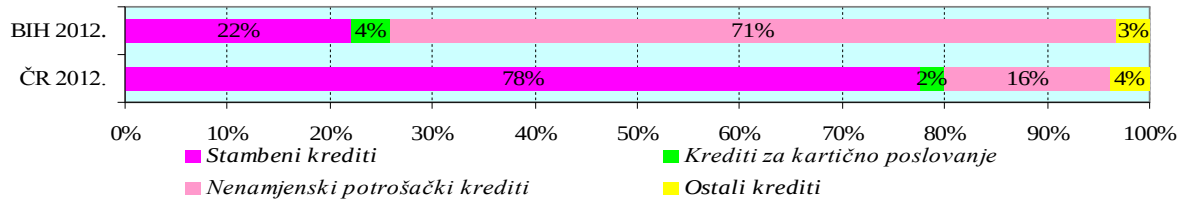

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o sektorskoj strukturi kredita u poslovnim bankama u BiH i ČR

[175] http://www.monitor.co.me/index.php?option=com_content&view=article&id=3958:kreditni-rejting&catid=2618:bankarski-pojmovnik&Itemid=3853, datum preuzimanja: 25.7.2013. godine

U sektorskoj strukturi kreditnog portfolia poslovnih banaka obje države u 2000. godini, Dominirali su krediti NP (21,5 milijarda € u ČR i 1,3 milijarda € u BiH). Ubrzavanjem privrednih aktivnosti, uz modernizaciju preduzeća i rast investicija doveli su kreditne ekspanzije, koja se trajala sve do kraja 2008. godine. Tada se počinje osjetiti jači uticaj globalne ekonomske krize, smanjuje se potrošnja, a time i potražnja NP za novim kreditima. Krajem 2009.-e krediti NP u BiH čine 52%, a u ČR 42% ukupnih kredita. Usporeniji rast nego prije krize, počinje 2010.-e i traje sve do kraja analiziranog perioda. Posljedica toga je da 31.12.2012. godine u BiH i dalje dominiraju krediti NP sa 52% ukupnih kredita (4,2 milijarde €). Međutim, u ČR oni čine 41% (34,7 milijarde €), a dominantan je sektor stanovništva ČR sa 41,6 milijarde € (49%).

Grafikon 67 - Namjenska struktura kredita stanovništva BiH i ČR u poslovnim bankama

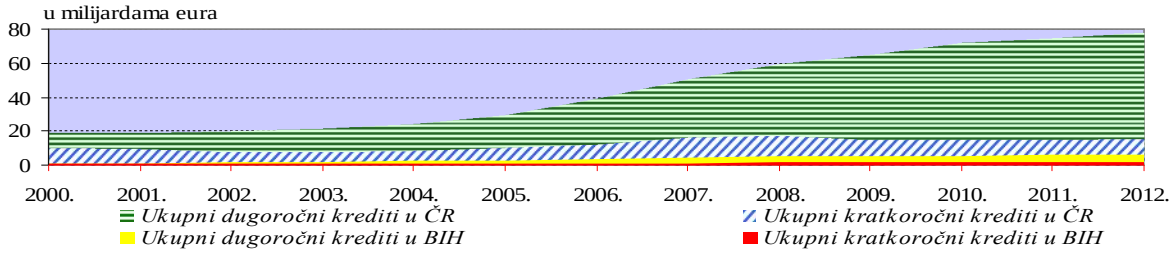
Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o namjenskoj strukturi kredita stanovništva BiH i ČR

Proučavanjem strukture kredita stanovništva u obje države uočeno je da stanovništvo perferira različite oblike kredita. U BiH dominatni su nenamjenski potrošački krediti, koji su u 2006. godini činili 70% kredita, a krajem 2012. godine 71%. U ČR su oni sa 42% (2000. godine) na drugom mjestu po učešću u kreditima stanovništva, da bi krajem 2012.-e bili manji za 26 procetnih poena. U posmatranom periodu u ČR dominirali su stambeni krediti, koji su narasli sa 43% učešća u kreditima stanovništva (2000. godine) na 78% krajem 2012.-e. Rast je uslovljen tradicionalno orijentisanim stanovništvom ČR, povoljnim uslovima kreditiranja, državnim podsticajima, ali i povećanjem stope zaposlenosti i konstantno visokom stopom razvoda. U BiH su stambeni krediti sa 22% učešća, 31.12.2012. godine, na drugom mjestu, jer je učešće smanjeno za 3 procetna poena u odnosu na 2006. godinu. Iako su kao posebna grupa izdvojeni 2002. godine u ČR i 2009. godine u BiH, krediti po kartičnom poslovanju permanentno povećavaju učešće u kreditima stanovništva i sa 2% (2008. godine) narasli su na 4% (2012. godine) u BiH, odnosno sa 1% (2002. godine) na 2% (2012. godine) u ČR. Promjena je posljedica rasta popularnosti platnih kartica i širenja distributivne mreže banaka. Učešće ostalih kredita je u obje države relativno malo je malo i krajem 2012. godine čine samo 3% u BiH i 4% u ČR.

5.2.5.2 Analiza ročne strukture kredita poslovnih banaka u BiH i ČR

U ročnoj strukturi ukupnih kredita svih institucionalnih sektora dominiraju dugoročni krediti, koji su 2000. godine u ČR 19 puta veći nego u BiH. Tokom analiziranog perioda u obje države oni su rasli, pa krajem 2012.-e, sa 1,1 milijarde € i 19 milijardi €, čine 73% i 83% ukupnih kredita u BiH i ČR, respektivno. Sporiji rast kratkoročnih kredita u BiH doveo je do smanjenja njihovog učešća za 2 procetna poena sa 29% (2000. godine) na 27% (2012. godine). U istom periodu kratkoročni krediti ČR su varirali, da bi krajem analiziranog perioda došlo do smanjenja njihovog učešća na 17%.

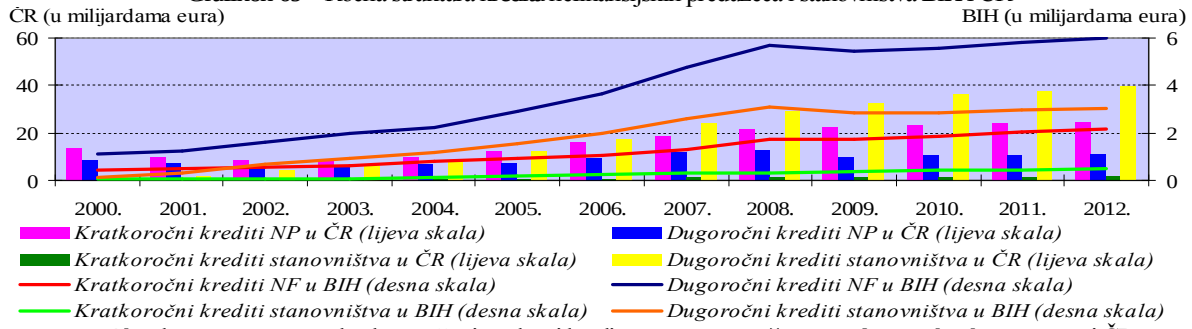
Grafikon 68 – Ročna struktura kredita u poslovnim bankama u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi kredita u poslovnim bankama u BiH i ČR

U kreditima poslovnih banaka u obje države domiraju nefinansijska preduzeća i stanovništvo, pa je analizirana njihova ročna struktura. Zanimljivo je da su dominantni dugoročni krediti NP tokom cijelog perioda. To znači da su se preduzeća zaduživala za nove investicije, restruktuiranje i modernizaciju privrednih subjekata, dok je samo manji dio sredstava usmjeren na kratkoročna zaduživanja (obrtni kapital i trenutne nabavke). U ročnoj strukturi kredita stanovništva BiH i ČR evidentiran je porast učešća dugoročnih kredita u odnosu na kratkoročne. On je posljedica je jačanja međusobnog povjerenja poslovnih banaka (kreditora) i stanovništva (dužnika), ali i spremnosti poslovnih banaka da odobavaju kredite sa dužim rokovima dospijeća. Krajem 2012.-e činili su 87% u BiH i 96% u ČR, jer su narasli za 10 i 4 procentna poena respektivno, u odnosu na 2000. godinu.

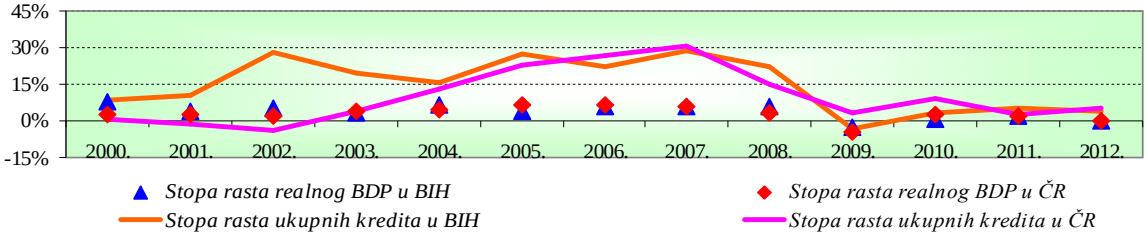
Grafikon 69 – Ročna struktura kredita nefinansijskih preduzeća i stanovništva BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o ročnoj strukturi kredita NP i stanovništva u poslovnim bankama u BiH i ČR

U obje države su godišnje stope rasta ukupnih kredita institucionalnih sektora varirale. Tokom 2007. godine dostigle su svoj maksimum 29% (BiH) i 26% (ČR), da bi zatim usljed smanjenja privrednih aktivnosti naglo pale u 2009. godini (-3% u BiH, 3% u ČR). Postepen oporavak privrede i nove investicije dovele su do njenog rasta, pa je krajem 2012. godine stopa rasta ukupnih kredita približno jednaka u obje države (4% u BiH i 5% u ČR).

Grafikon 70 – Stope rasta kredita i BDP u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o stopama rasta kredita i BDP u BiH[176] i ČR[177]

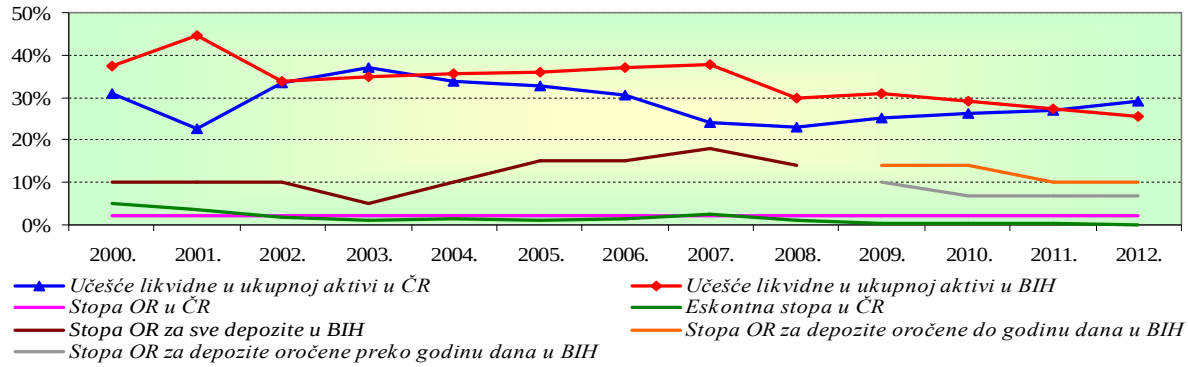
[176] http://countryeconomy.com/gdp/czech-republic?year=2012, datum preuzimanja: 25.7.2013. godine

Na osnovu svega navedenog, može se reći da je kreditni potencijal poslovnih banaka u ČR na višem nivou nego u BiH. Povoljna ekonomska kretanja uz relativno lako dostupne kredite i pojačanu potražnju za njima, dovode do kreditne ekspanzije. Vrijedi i obrnuto, u uslovima ekonomske recesije smanjuje se dostupnost kredita pooštravanjem uslova za njihovo odobravanje. Trend rasta kreditiranja je različit u analiziranim državama. Međutim, zajednička karakteristika je usporavanje kreditnih aktivnosti u periodu ekonomske recesije. U kreditnom portfoliu uočljiv je pozitivan trend rasta nevladinog sektora, dok je osnovna razlika u pogledu dominantnih sektora: u BiH nefinansijskih preduzeća, a u ČR stanovništva. Ročna struktura kredita pokazuje dominaciju dugoročnih kredita u obje države, jer se sredstva većinom ulažu u investicione projekte. Bankarski sektori BiH i ČR podržavaju ekonomski / privredni rast u skladu sa svojim mogućnostima, što je vidljivo iz usklađenosti stope rasta realnog BDP i ukupnih kredita poslovnih banaka.

5.2.6 Analiza likvidnosti poslovnih banaka u BiH i ČR

Likvidnost poslovne banke predstavlja osnovu za normalno funkcionisanje njenog depozitnog mehanizma. Ona označava sposobnost izvršenja obaveza u rokovima dospjeća, te je potrebna neprekidna sinhronizacija priliva i odliva sredstava. Uzimajući sve u obzir, logično je da bankarski sektor karakteriše veća ili manja usklađenost izvora sredstava i plasmana. Na osnovu navedenog izabrana su dva FSI za likvidnost: odnos likvidne i ukupne aktive i odnos kredita i depozita.

Grafikon 71 – Učešće likvidne u ukupnoj aktivi banaka i kamatne stope CBBiH i ČNB

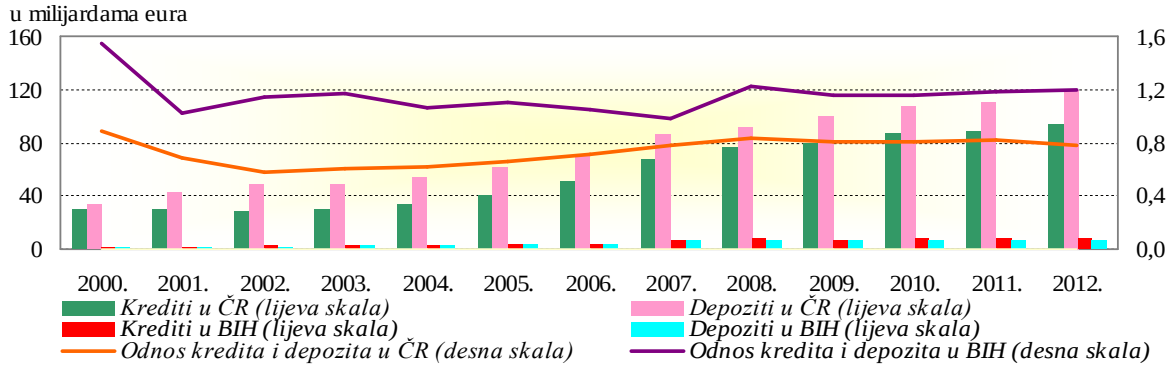
Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o likvidnoj i ukupnoj aktivi poslovnih banaka u BiH i ČR i kamatnih stopa CBBiH i ČNB

Odnos likvidne i ukupne aktive prati osjetljivost na pojavu krize likvidnosti, tj. sposobnost bankarskog sektora da zadovolji potražnju za gotovinom. Krajem 2000. godine učešće likvidne u ukupnoj aktivi je 37% u BiH i 31% u ČR. Smanjenje eskontne stope u ČR u 2003. godini povećava aktivnosti poslovnih banaka, te učešće likvidne aktive raste na 37%. Želeći usporiti kreditnu ekspanziju do kraja 2007. godine centralne banke pooštravaju svoje kreditno-monetarne politike povećavajući kamatne stope na: 2,5% eskontnu stopu uz nepromjenjenu stopu obaveznih rezervi u ČR i 18% stopu obaveznih rezervi u BiH. Globalna ekonomska kriza (započela 2007. godine) ostavlja posljedice, pa se

[177] http://cbbh.ba/index.php?id=32&lang=bs&table=glavni_ekonomski_indikatori&show_all, datum preuzimanja: 25.7.2013. godine

CBBiH i ČNB prilagođavaju novim otežanim uslovima poslovanja. U ČR se, uz nepromjenjenu stopu obaveznih rezervi (2%), eskotna stopa spušta na 0,05%, olakšavajući poslovnim bankama plasiranje povoljnih kredita i podstičući investicije. To je povećalo likvidnost češkog bankarskog sektora i likvidna aktiva dostiže 29% ukupne aktive (31.12.2012. godine). Iako je CBBiH reagovala spuštanjem stope obavezne rezerve na sve depozite na 14% 2007.-e i uvođenjem diferencirane stope 2009.-e, to nije podstaklo rast likvidnosti bankarskog sektora BiH. Posljedica tog je smanjenje učešća likvidne u ukupnoj aktivi na 25% krajem 2012-e.

Grafikon 72 - Krediti i depoziti poslovnih banaka u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o kreditima i depozitima poslovnih banaka u BiH i ĆR

Drugi FSI za likvidnost pokazuje pokrivenost plasiranih kredita prikupljenim depozitima. Na kraju 2000. godine racio krediti/depoziti u BiH je 1,54, što znači da 1€ depozita finansira 1,54€ kredita i da se domaće poslovne banke moraju dodatno zadužiti da bi imale dovoljno sredstava. U istoj godini, u ČR, je 1€ depozita finansirao 0,89€ kredita. Kreditna ekspanzija u prvoj deceniji XXI vijek, rezultat je povećanja depozita usljed jačanja povjerenja u bankarske sektore, ali i konverzije novčanica u eure u BiH. To je dovelo do situacije da je krajem 2007. godine u BiH ovaj racio na svom najnižem nivou (0,98) i jedina godina u posmatranom periodu u kojoj su prikupljeni depoziti veći od obima plasiranih kredita. Zanimljivo je istaći da je kreditna ekspanzija u ČR dovela do pogoršanja racia, pa je on 0,84 31.12.2008. godine. Naredne 4 godine poboljšava se likvidnost češkog bankarskog sektora zahvaljujući pravovremenoj reakciji ČNB i 31.12.2012. godine 1€ depozita pokriva 78 centi kredita. Iako je CBBiH reagovala, likvidnost bankarskog sektora BiH se opet pogoršala i krajem analiziranog perioda 1 € depozita pokriva 1,20€ kredita, zbog čega se poslovne banke moraju dodatno zaduživati.

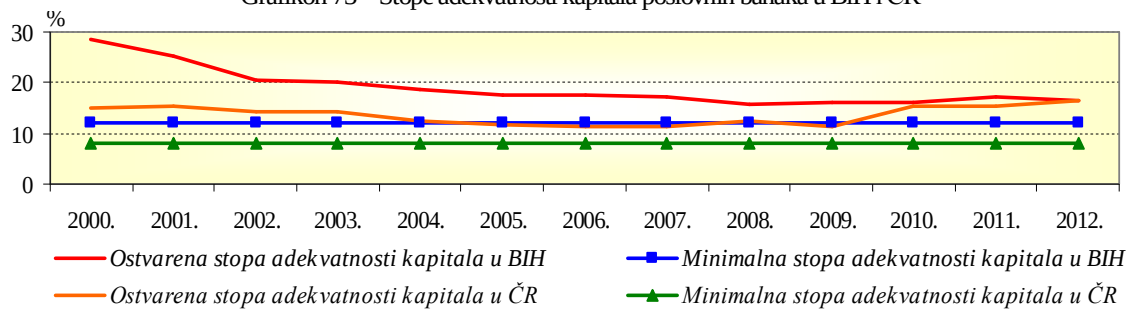
Može se reći da je usporavanje privrednih aktivnosti sredinom prve decenije XXI vijeka u cijelom svijetu, uticalo i na BiH i ČR. Smanjenje domaće potrošnje, uz rast nelikvidnosti privrede i negativne šokove sa EU tržišta negativno su uticali na bankarske sektore u obje države. Međutim, dobra kreditno-monetarna politika ČNB, praćena kvalitetnom ekonomskom politikom češke Vlade, dovela je do rasta investicija i povećanja likvidnosti poslovnih banaka u ČR.

Bankarski sektor BiH ne može da privuče nove investicije, što je dijelom problem loše društveno-političke situacije u BiH, ali i visokih kamatnih stopa CBBiH. Na osnovu navedenog, može se reći da je dug put pred bankarskim sektorom BiH dok ne bude došao u fazu da privuče nove investicije i podstakne privredni razvoj BiH.

5.2.7 Analiza stope adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u BiH i ČR

Adekvatnost kapitala je od ključne važnosti za bankarski sektor. Stopa adekvatnosti kapitala (CAR) predstavlja odnos neto kapitala i ukupne rizične aktive. On u suštini označava sposobnost poslovne banke da absorbuje gubitke nastale lošim plasmanima i štiti povjerioce poslovnih banaka, a naročito njihove štediše.

Grafikon 73 – Stope adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u BiH i ČR

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka stopi adekvatnosti kapitala u bankarskom sektoru BiH i ČR

Bankarski sektori BiH i ČR imaju zadovoljavajuće nivoe adekvatnosti kapitala, pa mogu apsorbovati eventualne gubitke poslovnih banaka. Monetarne politike ECB i ČNB su usaglašene, pa je minimalna CAR u ČR 8%. Ostvarena CAR u poslovnim bankama u ČR je cijeli period iznad zakonskog minimuma. Najmanja je bila krajem 2009.-e (11,4) i od tada raste i 31.12.2012. godine dostiže 16,42%. Monetarna politika CBBiH ima stroži zahtjev, pa je minimalna CAR 12%. Ostvarena stopa u BiH konstantno je bila iznad zakonskog minimuma, da bi na svom najnižem nivou 15,8% bila krajem 2007. godine. Od tada ona raste i krajem analiziranog dvanaestogodišnjeg perioda je 16,41%.

5.2.7.1 Uvođenje Basel III standarda u poslovne banke u BiH i ČR

U narednim godinama slijedi prilagođavanje poslovnih banaka BiH i ČR novom standardu bankarskog poslovanja Basel-u III. Kvaliteta kapitala i CAR će se postepeno povećavati od 2013. godine do 2019. godine. Do sada se CAR odbračunavala po formuli:

$$CAR = \frac{Tier\ 1 + Tier\ 2 + Tier\ 3 - DI}{A + B + C} \geq 8\% \quad \text{.....(1)}$$

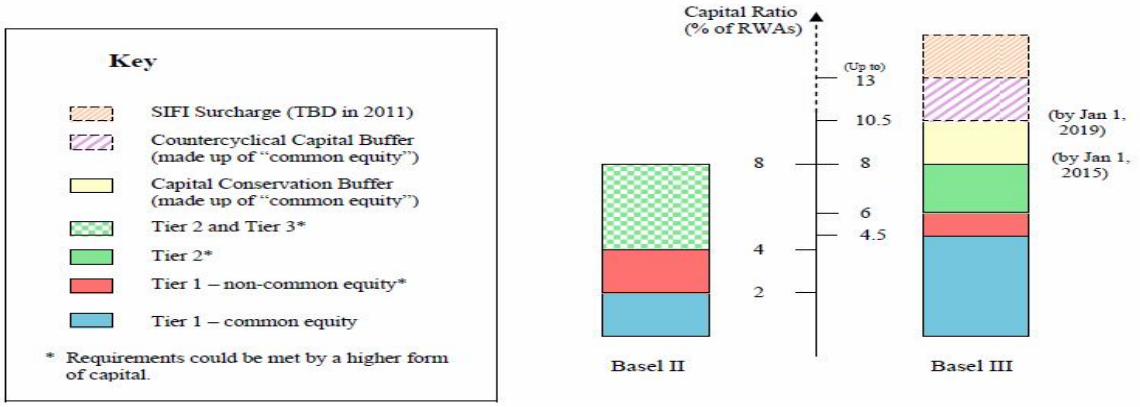
dok će se primjenom Basel III standarda obračunavati po formuli:

$$CAR = \frac{Tier\ 1 + Tier\ 2 - DI}{A + B + C} \geq 10,5\% \quad \text{.....(2)}$$

Tier 1 (osnovni kapital) je najvažnija komponenta kapitala banke i obuhvata: akcionarski kapital, premije na dionice i zadržanu dobit. Tier 2 je sekundarni kapital, a obuhvata: rezerve za kreditne gubitke, konvertibilne obveznice i podzakonski dug s dospijećem od preko pet godina. Tier 3 (dodatni kapital) obuhvata višak osnovnog i dopunskog kapitala iznad potreba za pokriće kreditnog rizika, a služi za pokriće tržišnih rizika. Dedukcijska stavka (DI) obuhvata goodwill, dokapitalizaciju zbog

sekjuritizacije i ulaganja u preduzeća koja nisu dio konsolidiranog nacionalnog sistema. Kreditni rizik (A) je najvažniji rizik sa kojim se poslovna banka može suočiti, jer predstavlja rizik neizvršenja obaveza dužnika (neplaćanja kamata i glavnice). Tržišni rizik (B) je rizik negativnih tržišnih promjena, nastalih promjenama: kamatnih stopa, deviznih kurseva, cijena akcija i roba. Operativni rizik (C) je rizik gubitka, a rezultat je neadekvatnih ili pogrešnih: internih procesa, ljudi, sistema ili vanjskih događaja.

Slika 4 - Komparacija stope adekvatnosti kapitala po Basel II i Basell III standardu

Izvor: *The New Basel III Framework: Implications for Banking Organizations*, Shearman & Sterling LLP, 2011., str.4 [178]

Smisao uvođenja Basel-a III ogleda se u povećanju kvalitete regulacijskog kapitala u kojem se Tier 1 povećava sa 2% na 4,5%. Tier 3 se postepeno ukida. Umjesto njega, uvodi se od 2016. godine zaštitni sloj kapitala, koji služi kao obezbjeđenje osnovnog kapitala u vrijeme finansijskih kriza. Ukoliko se naruši zaštitni sloj kapitala, poslovne banke nemaju pravo isplaćivati dividende i bonuse. [179] On od 2016.-e treba da raste za 0,62% godišnje, sve dok ne dostigne 2,5% rizične aktive. Tada će CAR iznositi 10,5%, što će zadovoljiti zahtjeve Basel-a III na nivou poslovnih banaka.

Uvodi se i protuciklični sloj kapitala, koji će biti između 0% i 2,5% ukupne rizične aktive i treba apsorbovati rizike. Njegov zadatak je osiguranje kapitalnih zahtjeva, uzimajući u obzir makro-finansijski nivo u kom banke posluju. Tokom ekonomske ekspanzije protuciklični sloj se može povećati, a tokom ekonomske recesije smanjivati. Time se stopa adekvatnosti kapitala može povećavati do 13%.[180]

Novost je mogućnost uvođenja „SIFI[181] opterećenja“[182], koje se kao i protuciklični sloj kapitala uvodi na makronivou. U suštini njegova primjena predstavlja dodatni zathjev poslovnim bankama koje

[178] *The New Basel III Framework: Implications for Banking Organizations*, Shearman & Sterling LLP, 2011., str.4, dostupno na: http://www.shearman.com/files/Publication/f4e80b99-f0a1-4e3a-90f0-3bf21c7d0ce0/Presentation/PublicationAttachment/8d4e19cc-1ba3-4501-8fe6-63a6633d5b6b/FIA-033011-The_new_Basel_III_framework__Implications_for_banking_organizations.pdf, datum preuzimanja: 11.6.2013. godine

[179] Galijašević, Zumreta i Vujnović-Gligorić, Bogdana: „Mogući efekti primjene Basela III u bankarskom sektoru BIH”, *EMC Review - Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije* 2, broj 2, 2012., str. 358-359

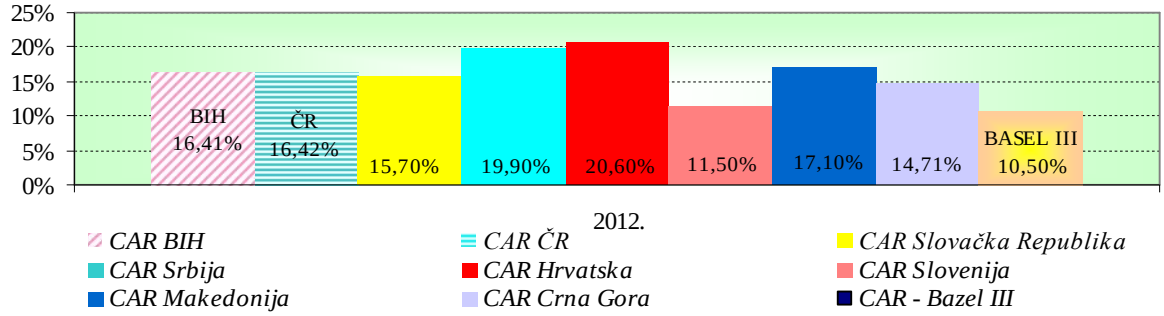
[180] Valihorová, Andrea: „The capital adequacy of the Czech bancassurance in accord with EU regulation“, 8.th Annual International Bata Conference for Ph.D. Students and Young Researchers DOKBAT 2012, 2012., str. 2, dostupno na: http://www.ondrejsimpach.ic.cz/publikace/konference_mezinarodni/DOKBAT2012/prispevky/107.pdf, datum preuzimanja: 11.6.2013. godine

[181] SIFI (Systemically important financial institution) - sistemski važna financijska institucija je banka, osiguravajuće društvo ili druga finansijska institucija čiji propust može izazvati finansijsku krizu u državi.

[182] SIFI opterećenje – iznos dodatnog kapitala koji će morati držati SIFI.

imaju važnu ulogu na nivou države. To je veoma važno za bankarski sektor, jer indirektno utiče preko matičnih kompanija-akcionara u najvećim bankama. Interesantno je istaći da se u obje države radi o „UniCredit banci" i „Raiffesisenbanci", koje su krajem 2012. godine među najvećim bankama po veličini aktive u BiH (Unicredit[183] – 3,74 milijardi KM, Raiffesenbank[184] – 3,68 milijardi KM) i ČR ((Unicredit – 16,8 milijardi US$, Raiffesenbank – 10,4 milijardi US$)[185]).

Grafikon 74 – Stopa adekvatnosti kapitala u bankama u 2012. godini i prema Basel III standardu

Izvor: Obrađeno na osnovu podataka o stopi adekvatnosti kapitala u poslovnim bankama[186]

Može se reći da su ostvarene CAR u poslovnim bankama BiH i ČR iznimno visoko kapitalizirane (iznad zakonskog minimuma kapitala) i među najvišima u regionu. Znači da bankarski sektori obje države imaju dovoljno velike kapitale za apsorbciju gubitaka nastalih tokom poslovanja, te se ne očekuju ni problemi prilikom uvođenja Basel III standarda.

Uspješnost primjene novih standarda zavisi od eksternih i internih supervizora bankarskog sistema i usklađenosti sa domaćim zakonima, jer svi učesnici na finansijskom tržištu moraju biti uključeni u njihovo provođenje. Problem može nastati u slučaju da BiH bankrotira, jer se tada ne bi mogle spasiti ni poslovne banke. Važno je istaći da će neminovno porasti troškovi poslovanja poslovnih banka. To će naravno dovesti do promjene strategija poslovanja poslovnih banaka, povećanja kamatnih stopa i bankarskih provizija (za obradu kredita, održavanje različitih računa...), ali vjerovatno i smanjenja njihovih ljudskih resursa. Sve zajedno će usporiti rast poslovnih banaka i bankarskog sektora BiH.

[183] Godišnje izvješće za 2012. godinu Unicredit BIH
[184] Godišnji izvještaj 2012. Raiffesen Banka BIH
[185] http://www.banksdaily.com/topbanks/CzechRepublic/, datum preuzimanja: 5.7.2013. godine
[186] Obrađeno na osnovu podataka o stopi adekvatnosti kapitala u 2012. godini, dobijenih istraživanjem i od centralnih banaka: Slovačke Republike, Srbije, Hrvatske, Slovenije, Makedonije i Crne Gore

6. ZAKLJUČAK

Globalizacija posmatrana kao proces povezivanja van nacionalnih granica, podrazumjeva otvaranje preduzeća prema preduzećima iz drugih država, regiona i kontinenata, neizostavno dovodi do širenja različitih znanja, iskustava i kultura. Na taj način posmatran proces, u suštini opisuje promjene u procesu liberalizacije trgovine i međunarodne razmjene. Ovaj proces, o kom se toliko govori zadnje tri decenije, počeo je odavno, samo što nije bio toliko uočljiv.

Na taj način posmatrano širenje, tj. razmjena započela je u dalekoj istoriji i neposredno povezala ljude sa viškom i ljude sa manjkom različtih proizvoda. Uporedo sa rastom broja i vrsta proizvoda, pojavila se potreba za širenjem na nova tržišta i trgovcima koji će otkupljivati viškove i prodavati nedostajuće proizvode, postavljajući time osnove za prve transakcije. Ukidanjem (prostornih) ograničenja u protoku proizvoda, već su u trećem milenijumu p.n.e. na Bliskom Istoku, zabilježene prve transakcije u hramovima. Nakon toga, uporedo sa povećanjem obima trgovačkih aktivnosti dolazi do razvoja novog sredstava plaćanja – novca, prvo kovanog i kasnije papirnog. To dovodi najprije do formiranja organizacija/preduzeća koja se bave različitim „novčanim" poslovima, a razvojem gradova u feudalnom dobu dolazi do formiranja banaka, koje se bave samo specijalizovanim novčanim poslovima. Puni značaj banke dobijaju u trenutku širenja na nove kolonije, kada počinju obavljati međunarodne novčane transakcije. Početak XVII vijeka označava prekretnicu u bankarskim poslovima, jer se stvara centralna banka – šef svim ostalim bankama u državi. Industrijska revolucija, u XVIII i XIX vijeku, dalje ubrzava privredne aktivnosti, jer je sve više novčanih sredstava potrebno vlasnicima preduzeća za finansiranje poslova. Da bi se zadovoljile potrebe rastućih tržišta formira se niz novih javnih i privatnih banaka. XX vijek zabilježio je još ubrzaniji razvoj bankarskog sektora, pa se sa „klasične" banke sa uskom lepezom bankarskih usluga prelazi na formiranje novih usluga i decentralizaciju banaka. Sveprisutan proces globalizacije podstiče razvoj „planetarnih" banaka koje usluge plasiraju na globalnom nivou koristeći sve mogućnosti novih tehnologija.

Proučiti razvoj bankarskog sektora na globalnom nivou je prekompleksan zadatak za jednog čovjeka, međutim proučavanjem jednog njegovog malog segmenta – bankarskog sektora države može se steći slika o njegovim perspektivama u odnosu na ostatak planete. Imajući to u vidu, proučavanjem poslovanja poslovnih banaka u Bosni i Hercegovini moguće je steći sliku o finansijskom zdravlju i perspektivama domaćeg bankarskog sektora. Da bi dobiveni rezultati analize poslovnih banaka u BiH uopšte bili upotrebljivi, bilo je neophodno uporediti ih sa podacima iz druge države, što je bio prvi korak u izradi rada. Izabrana je Češka Republika, kao država sa sličnom istorijskom, političkom, ekonomskom i privrednom strukturom.

U radu su najprije potraženi odgovori na 2 osnovna pitanja: *Koja je uloga Centralne banke BiH? Koje instrumente monetarne politike koristi CBBiH?* Zakonski je definisano da je glavni supervizor finansijskih tržišta: Centralna banka BiH u BiH i Česká národní banka u ČR. One održavaju finansijsku i monetarnu stabilnost države definisanjem monetarne politike, za što su zaduženi Upravni

odnor CBBiH i Bankarski odbor ČNB. Samostalnost i nezavisnost centralnih banaka u obje države omogućava kreiranje monetarne politike koja podržava ekonomsku politiku Vlada BiH i ČR. Istovremeno, one preko instrumenata monetarne politike utiču na novčana kretanja na makro i mikro nivou, što omogućava dalje uticanje na privredne aktivnosti u državi. Uspješna koordinacija svih aktivnosti Centralne banke omogućava održavanje stabilnosti domaće valute i bankarskog sektora.

Time je potvrđena ispravnost posebne hipoteze, tj. da *„Centralna banka, kao osnovni nosilac kreditno-monetarnog sistema, definiše monetarnu politiku države i to je u Bosni i Hercegovini Centralna banka Bosne i Hercegovine, a u Češkoj Republici Česká národní banka."*

Centralna banka putem instrumenata monetarne politike (kamatnih stopa i operacija na otvorenom tržištu) utiče na kreditne aktivnosti u državi. U radu sam se fokusirala na kamatne stope, kao jedini instrument koji je CBBiH dozvoljen, imajući u vidu zahtjeve „currency board" aranžman. Povećanjem kamatnih stopa Centralna banka (BiH - obavezne rezerve, ČR - obavezne rezerve i eskontne stope) smanjuje se ponuda novca na finansijskom tržištu, jer poslovne banke moraju držati veća sredstva kod centralne banke. Vrijedi i obrnuto, smanjenjem kamatnih stopa povećava se ponuda novca, pa poslovne banke mogu po povoljnijim uslovima plasirati svoja sredstva. Visoke kamatne stope smanjuju raspoloživa sredstva i samim tim likvidnost bankarskog sektora, a niske povećavaju njegovu likvidnost. Na taj način, Centralna banka promjenama monetarne politike, mijenjajući likvidnost bankarskog sektora, direktno utiče na poslovanje poslovnih banaka i uslove na finansijskom tržištu. Kreditna ekspanzija, u prvoj polovini XXI vijeka, podstakla je centralne banke u obje države na povećanje kamatne stope, a kada je nastupila recesija počele su njihovo smanjenje. ČNB je uspjela da prilagodi svoju monetarnu politiku i podstakne investicije, dok to CBBiH nije uspjelo. Iako su njene kamatne stope smanjene, one su još uvijek visoke i smanjuju likvidnost bankarskog sektora BiH.

Istraživanje provedeno u radu pokazalo je ispravnost prve pojedinačne hipoteze: *„visoke kamatne stope Centralne banke Bosne i Hercegovine negativno utiču na likvidnost domaćeg bankarskog sektora."*

Naredni dio rada daje odgovor na pitanje *Kakva je struktura bankarskog sektora BIH?* Bankarski sektor u BiH i ČR čine: Centralna banka, poslovne i specijalizovane banke. Broj poslovnih banaka, čije se poslovanje u radu istraživalo, u periodu od 1.1.2000. godine do 31.12.2012. godine je varirao. To je posljedica privatizacije državnih banaka, konsolidacije bankarskog sektora, ulaska stranih banaka i racionalizacije poslovanja. Težnja poslovnih banaka da svoje usluge ponude na što većem području, dovela je do širenja njihovih poslovnih mreža na teritoriju cijele BiH i ČR.

Tradicionalni način bankarskog poslovanja podrazumjevao je čuvanje velike količine novca u trezorima, odakle se redovno distribuisao klijentima. Velik broj poslovnih jedinica i zaposlenih stvaraju velike troškove poslovnim bankama, koje kontinuirano traže nove načine poslovanja. Još davne 1860. godine „Western Union" iz SAD izvršila je prvi elektronski transfer novca, uz pomoć telegrafa. Neprestano se prilagođavajući potrebama tržišta, poslovne banke uvode elektronske transakcije

digitalnog tipa. Uzimajući to u obzir potražen je odgovor na još jedno pitanje u radu *Da li i koje „nove" tehnologije poslovne banke BiH primjenjuju u poslovanju?* Bankarski sektor BiH započeo je sa primjenom novih načina poslovanja u prvoj polovini XXI vijeka, što je nešto kasnije nego u ostalim razvijenijim državama. Dominantan oblik elektronskog novca u obje države su elektronski transferi sredstava na tački prodaje, pomoću instaliranih POS terminala u trgovačkoj i uslužnoj mreži. Drugi oblik upotrebe elektronskog novca je putem ATM terminala, koji uz podizanje gotovine, omogućavaju i polaganje depozita, plaćanja sa različitih računa i štampanje izvoda o stanju računa. Da bi se to provelo, uvedene su platne kartice, kao sredstvo za plaćanje roba i usluga za klijente svih generacija. Njihov broj kontinuirano raste u obje države, što prati i rast distributivne mreže. Interesantno je istaći da je uvođenje e-bankarstva povećalo broj zaposlenih u domaćim poslovnim bankama. Problem u BiH je što se veoma malo koriste mogućnosti informaciono-komunikacionih tehnologija u bankarstvu, što utiče na smanjenje produktivnosti poslovnih banaka, odnosno njihovih zaposlenih.

Može se reći da *„nizak stepen primjena „novih" informaciono-komunikacionih tehnologija u bankarstvu negativno utiče na efikasnost zaposlenih u poslovnim bankama Bosne i Hercegovine."*, tj. da je ispravno postavljena druga pojedinačna hipoteza.

Naredni dio rada trebao je dati odgovor na pitanja: *„Da li je aktiva poslovnih banaka u BiH uvećana?"* i *„Da li postoji veza između njihovog depozitnog i kreditnog potencijala?"* Iako se efikasnost zaposlenih u poslovnim bankama smanjivala, to nije uticalo na aktivu. Čak suprotno, u analiziranom dvanaestogodišnjem periodu aktiva bankarskog sektora i aktiva po zaposlenom u poslovnoj banci u BiH i ČR se povećavala. Sposobnost poslovnih banaka da uvećaju svoj depozitni potencijal, analizirana je na makronivou i zavisi od štednje, koja je u obje države rasla u posmatranom periodu. To je rezultat kvalitetnih monetarnih politika CBBiH i ČNB i razvoja sistema osiguranja depozita, ali i globalne finansijske krize zbog koje stanovništvo štedi, bojeći se budućnosti. Domaće poslovne banke poboljšale su ročnu strukturu izvora sredstava ka dugoročnim depozitima. U istom periodu, rast kratkoročnih depozita stanovništva ČR povećao je rizik likvidnosti njihovih poslovnih banaka, jer iako je uvećan depozitni potencijal, prati ga smanjenje raspoloživih dugoročnih sredstava. Na kreiranje depozitnog i kreditnog potencijala bankarskog sektora utiče niz faktora, među kojima su najvažniji: monetarna politika Centralne banke, strategije poslovnih banaka i način prikupljanja i plasiranja sredstava. Povećanjem kamatnih stopa Centralne banke smanjuje se kreditni potencijal poslovnih banaka, zbog manjih raspoloživih sredstva iz kojih se formiraju plasmani. Isto tako, smanjenjem kamatnih stopa Centralne banke povećavaju raspoloživa sredstva banaka, tj. njihov kreditni potencijal. Iz svega se može utvrditi da postoji uska veza između prikupljenih i plasiranih sredstava.

Analiza likvidnosti bankarskog sektora BiH i ČR trebala je dati odgovor na pitanje *Da li promjena kreditno-depozitnog potencijala poslovnih banaka utiče na likvidnosti bankarskog sektora BiH?* Mogućnost izmirenja obaveza poslovnih banaka u rokovima dospjeća zahtjeva sinhronizaciju priliva (izvora) i odliva sredstava. Za osiguranje likvidnosti poslovne banke koriste likvidnu aktivu (gotovinu, kratkoročne HOV i depozite), pa je poželjno da učešće likvidne aktive u ukupnoj aktivi bude

što veće. Tokom analiziranog perioda, iako se aktiva bankarskih sektora BiH i ČR uvećala, učešće likvidne u ukupnoj aktivi je variralo. Smanjenje privrednih aktivnosti i šokovi sa finansijskih tržišta u svijetu promjenili su kreditno-depozitni potencijal poslovnih banaka i likvidnost bankarskih sektora obje države, krajem prve decenije XXI vijeka. Poznato je da su, kada je racio kredita i depozita u poslovnim banakama ispod 1, svi plasmani finansirani iz raspoloživih sredstava. U ČR je on cijeli analizirani period manji od 1, što znači da poslovne banke plasmane finansiraju iz čeških sredstava (depozita). Problem koji se javlja u BiH je upravo vezan za ovaj racio, koji je u analiziranom dvanaestogodišnjem periodu veći od 1, sem 2007.-e. Krajem 2012.-e najveći dio depozita činila je štednja stanovništva, dok je istovremeno samo polovina plasiranih kredita usmjerena na finansiranje privrede i samim tim stvaranje novih sredstava. Budući da su raspoloživa sredstva u domaćim poslovnim bankama manja od plasiranih sredstava, znači da su se poslovne banke morale dodatno zaduživati da bi zadovoljile potrebe tržišta.

Rezultati istraživanja tako potvrđuju istpravnost treće pojedinačne hipoteze, odnosno da *„depozitni potencijal poslovnih banaka Bosne i Hercegovine ne pokriva njihov kreditni portfolio."*

Zadnje pitanje koje je bilo predmet istraživanja je *Da li poslovne banke u BiH zadovoljavaju standarde bankarskog poslovanja?* Bankarski sektori BiH i ČR regulisani su nizom zakonskih propisa, koji definišu sve od: osnivanja poslovnih banaka i poslovanja do kontrole i obaveze izvještavanja javnosti. Za kontrolu poslovnih banaka zaduženi su: interni i eksterni revizori – Centralna banka i različite agencije (za bankarstvo, osiguranje depozita...). Još 1975.-e, donošenje i provođenje standarda vezanih za sigurnost poslovanja povjerena je Bazelskom komitetu za superviziju banaka. Uvođenjem Bazel II standarda, bankarski sektori obje države prihvatili su stroge zahtjeve za upravljanje rizicima i kapitalom, kroz izdvajanje određenih rezervi kapitala i definisanje minimalne stope adekvatnosti kapitala. U istraživanju je bilo potrebno skupiti i analizirati niz različitih podataka o poslovnim bankama, koje poštovanjem obaveznog periodičnog objavljivanja izvještaja, omogućavaju uvid u poslovanje. CBBiH i ČNB prikupljene podatke kombinuju sa vlastitim podacima, monetarnom i ekonomskom politikom Vlade, te analiziraju stanje domaćih bankarskih sektora. Rezultati analiza objavljuju se u različitim izvještajima Centralne banke, čim se povećava transparentnost poslovanja bankarskih sektora.

Rezultati istraživanja pokazali su ispravnost četvrte pojedinačne hipoteze „*Centralna banka Bosne i Hercegovine periodično predstavlja informacije o bankarskom sektoru države, pri čemu se poštuju međunarodni standardi bankarskog poslovanja."*

Istraživanje provedeno u radu potvrdilo je da poslovne banke u ČR posluju na višem nivou od poslovnih banaka u BiH. Monetarna politika ČNB, usklađena sa ekonomskom politikom Vlade ČR, usmjerena je ka povećanju investicija. Putem niskih kamatnih stopa ČNB povećana je likvidnost češkog bankarskog sektora i poslovnim bankama omogućeno plasiranje povoljnih plasmana. Protekli dvanaestogodišnji period pokazuje pozitivan trend rasta aktive, kreditnog i depozitnog potencijala poslovnih banaka u ČR, kao posljedicu povećanja stabilnosti bankarskog sektora. Likvidnost poslovnih banaka u ČR se usljed usporavanja privrednih aktivnosti i globalne finansijske krize smanjila, ali njihovi plasmani su u potpunosti pokriveni češkom štednjom.

Rezultati istraživanja pokazali su postojanje pozitivnih tačaka u poslovanju domaćeg bankarskog sektora: rast aktive i kreditno-depozitnog potencijala poslovnih banaka, visok stepen uključenja banaka u program osiguranja depozita praćen rastom limita osiguranih depozita, kao i poboljšanje ročne strukture štednje. Međutim, istraživanje je utvrdilo i osnovne probleme poslovnih banaka u BiH: visoke kamatne stope CBBiH, relativno nizak stepen primjene novih tehnologija, visok broj prosječno zaposlenih po banci, smanjenje likvidnosti bankarskog sektora uzrokovano smanjenjem učešća likvidne aktive u ukupnoj aktivi poslovnih banaka u BiH i nepokrivenošću kredita domaćom štednjom, zbog čega su potrebni za dodatni izvori finansiranja. Može se zaključiti da neadekvatna monetarna politika CBBiH ne može da postakne ekonomski oporavak, jer je kamatna stopa previsoka za otežane uslove poslovanja u državi. Osim toga, velik dio kreditnog portfolio poslovnih banaka odlazi u potrošnju, a ne u privredu i nove investicije koje mogu stvoriti nova sredstva, te omogućiti oporavak privrede.

Sve navedeno pokazuje da se može potvrditi ispravnost glavne hipoteze u radu, odnosno da *„Monetarna politika Centralne banke Bosne i Hercegovine ne podstiče nove investicije u Bosni i Hercegovini."*

Mišljenje istraživača je da se poslovne banke i bankarski sektor BiH mogu dalje razvijati. Potrebno je, prije svega, zadržavajući potpunu samostalnost i nezavisnost CBBiH, spuštanjem kamatne stope prilagoditi monetarnu politiku otežanim uslovima poslovanja, prateći zahtjeve „currency board" aranžmana. Da bi se privreda i ekonomija BiH oporavila potrebno je dodatno podstaći poslovne banke da podrže domaću proizvodnju i izvoz. Zadržavanje političke stabilnosti BiH i ispunjavanje zahtjeva za priključenje u EU, uz smanjenje sive ekonomije, skraćenje administrativnih procedura i jeftinu kvalifikovanu radnu snagu, ključ su za privlačenje novih domaćih i stranih investitora za ulaganja u širok spektar neiskorištenih resursa. Nove povoljnije plasmane treba usmjeriti na: infrastrukturne projekte, neiskorištene kapacitete u energetskom sektoru, proizvodnju i preradu organske hrane i lekovitog bilja, otvaranje novih i proširenje postojećih kapaciteta u stočarstvu i ribarstvu, tekstilnoj, metaloprerađivačkoj i farmacetskoj industriji, rekonstrukciju i izgradnju novih sportsko-rekreativnih i turističkih kapaciteta koji će promovisati prirodne ljepote BiH, neiskorištene resurse geotermalne izvore iskoristiti za zagrijavanje i u wellness centrima... To bi povećalo potrošnju domaćih proizvoda i nivo zaposlenosti u svim sektorima u privredi. Osim toga, potrebno je raditi na unapređenju tržišta kapitala, usmjeravajući privredne subjekte na njega kao nov izvor finansiranja. Sve zajedno dalo bi novi impuls privredi i ekonomiji BiH i povećalo konkurentnost poslovnih banaka.

Sve utvrđeno u toku istraživanja neizostavno nameće zaključak da je ispred poslovnih banaka u BiH naporan put dok ne budu mogle privući dovoljno novih ulagača i povećati svoje plasmane i tim unaprijediti svoje poslovanje izlazeći na druga finansijska tržišta. Samim tim, može se reći da je pred bankarskim sektorom BiH dugačak i kompleksan put dok ne bude postao bankarski sektor koji finansira nove investicije na regionalnom i evropskom nivou.

7. LITERATURA

Knjige i stručni radovi:

1. Alijagić, Mehmed: *Bankarski menadžment*, IBC – „Koledž za industrijski i poslovni menadžment", Bosanska Krupa, 2008.
2. Barth, James R.; Lee, Cindy and Phumiwasana, Triphon: „*Deposit Insurance Schemes*", Encyclopedia of Finance, 2nd. edition, Springer, 2013.: str. 207-213, ISBN 978-1-4614-5359-8
3. Bogdanović, Milica i Šestović, Lazar: *Ekonomija od A do Z*, 2. izdanje, Beogradska otvorena škola i Dosije, Beograd, 2002.
4. Bruna, Karel: „Management of banking system liquidity in the Czech Republic", *International Business & Economics Research Journal*, Volume 10, Number 1, 2011.: pp 23-38
5. Filipović, H.: *Nauka o finansijama*, Veselina Masleše, Sarajevo, 1965.
6. Furtula, Srđan: „Referentna kamatna stopa Narodne Banke Srbije kao instrument regulisanja inflacije", *Bankarstvo* broj 11/12 2008, 2008.: str 68-75
7. Galijašević, Zumreta i Vujnović-Gligorić, Bogdana: „Mogući efekti primjene Basela III u bankarskom sektoru BiH", *Emc Review - Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije*, 2, broj 2, 2012.: str. 357-366, DOI: 10.7251/EMC1202357G
8. Geršl, Adam and Komárková, Zlatuše: „Liquidity Risk and Banks' Bidding Behavior: Evidence from the Global Financial Crisis", *Finance a úvěr - Czech journal of Economics and Finance*, 59, no. 6, 2009.: str. 577-592
9. Golijanin, Milan: *Bankarstvo Jugoslavije*, Privredni pregled, Beograd, 1979.
10. Goranović, Predrag: *Javne finansije – Priručnik za polaganje stručnog ispita*, Uprava za kadrove Crne Gore, Podgorica, 2008.
11. Hadžić, Miroljub: *Bankarstvo*, 3. izdanje, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009.
12. Jović, Srboljub: *Bankarstvo*, Naučna knjiga, Beograd, 1990.
13. Lakić, Milica: *Bankarstvo*, Visoka škola Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008.
14. Lukić, Radojko: *Bankarsko računovodstvo*, 6. dopunjeno izdanje, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2006.
15. Milojević, Dobrivoje: *Leksikon finansijskih tržišta*, Savremena administracija, Beograd, 1996.
16. Miljević, Milan I.: *Metodologija naučnog rada*, Filozofski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Pale
17. Plakalović, Novo*: Monetarna ekonomija (teorija, institucije i politika)*, Zavod za izdavanje udžbenika, Srpsko Sarajevo, 2004.
18. Rajčević, Marko: *Poslovno pravo*, Pravni fakultet, Banja Luka, 2007.
19. Raković, Milena: *Finansije i finansijsko pravo*, Centar za publikacije Pravni fakultet, Banja Luka, 2007.
20. Raković, Milena: *Javne finansije*, Koledž za informatiku i menadžment „Janjoš", Prijedor, 2008.

21. Ristić, Žarko; Komazec, Slobodan i Radičić, Marko*: Menadžment finansijske ekonomije*, Viša poslovna škola, Novi Sad, 2002.
22. Ritter, Lawrence S.; Silber, William L. i Udell, Gregorz F.: *Principi novca, bankarstva i finansijskih tržišta*, Udruženje banaka Srbije, Beograd, 2009.
23. Stanić, Milenko: *Osnove ekonomije*, Koledž za informatiku i menadžment Janjoš, Prijedor, 2006.
24. Surga, Leopold: *České bankovky a mince*, Jerome s.r.o., Prag, 2012.
25. Veličković, Dragiša i Veličković, Jelena: *„Monetarna politika, recesija i razvoj*", 1. Naučni skup sa međunarodnim učešćem Sinergija 2009., dostupno na: http://www.singipedia.com/content/1-Naslovna
26. Valihorova, Andrea: *„The capital adequacy of the Cyech bancassurance in accord with EU regulation"*, 8.th Annual International Bata Conference for Ph.D students and Yung Researchers DOKBAT 2012, 2012., dostupno na: http://www.ondrejsimpach.ic.cz/
27. Vencovský, František i Kopecký, Ladislav: *Lidé a peníze*, ČNB 1993-2013
28. Veselica, Vladimir: „Kamatna i profitna stopa", *Ekonomija / Economics* 9, broj 3, 2002.: str. 619-644, UDK 334.755
29. Vilendečić, Simeun*: Monetarna politika, devizni kurs i monetarna unija*, Besjeda, Banja Luka, 2008.
30. Vilendečić, Simeun: *Napuštanje sistema valutnog odbora u tranzicionim ekonomijama*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Istočno Sarajevo, 2004.
31. Vodová, Pavla: „Liquidity of Czech and Slovak commercial banks", *Acta universitatis agriculturae et silviculturae Mendelianae Brunensis*, LX, no. 7, 2012.: str. 463 - 476
32. Vučković, M.: *Bankarstvo*, Naučna knjiga, Beograd, 1967.
33. Walter, Ingo and Smith, Roy C.: *Investment Banking in Europe*, Basil Blackwell Ltd., Oxford, 1990.
34. Živković, Aleksandar i Komazec, Slobodan: *Monetarna ekonomija*, Ekonomski fakultet, Beograd, 1998.

Neautorizovani izvori, izvještaji i publikacije:

1. Act on Banks 21/1992 Coll.
2. Act on Building Savings 96/1993 Coll.
3. Act on Credit Unions 87/1995 Coll.
4. *Czech Republic: Detailed Assessment of Observance of Basel Core Principles for Effective Banking Suervision*, IMF Country Report No. 12/172, 2012., dostupno na: http://www.imf.org/external/
5. Česká národní banka: *Osmdesát let Centrální banky*
6. ČNB: *Bankovnictví*
7. Dejtonski mirovni sporazum, aneks 4, član 7
8. Financial Market Supervision Report CNB – razna izdanja ČNB od 2000. godine do 2012. godine
9. Godišnji izvještaji CBBiH – razna izdanja CBBiH od 2000. godine do 2012. godine

10. *IMF Executive Board Conculdes 2013 Articles IV Consultation with the Czech Republic*, Press Release No. 13/288, 2013., dostupno na: http://www.imf.org/external/
11. Informacije o bankarskom sistemu Federacije BiH – razna izdanja Agencije za bankarstvo Federacije BiH za period od 2000. godine do 2012. godine
12. Izvještaj o stanju u bankarskom sistemu RS BiH – razna izdanja Agencije za bankarstvo RS za period od 2000. godine do 2012. godine
13. Međunarodni računovodstveni standard MRS 30 – „Službeni glasnik RS“, br. 133 od 31. decembra 2003
14. Novine CBBiH – razna izdanja CBBiH
15. Retail Banking Research, *Banking Automation Bulletin*, Issue 310, 2013., dostupno na: http://www.rbrlondon.com/
16. Saopštenja za javnost AODBiH – razna izdanja AODBiH
17. Saopštenja za javnost CBBiH – razna izdanja CBBiH za period od 2007. godine do 2013. godine
18. Službeni glasnik BiH – razna izdanja od 2002. godine do 2009. godine
19. Strateški plan CBBiH 2011-2017
20. *The New Basel III Framework: Implications for Banking Organizations*, Sherman & Sterling LLP, 2011., dostupno na: http://www.shearman.com/
21. Uputstvo za kompiliranje indikatora finansijskog zdravlja CBBiH
22. Zakon o Agenciji za bankarstvo Federacije BiH – neprečišćeni tekst, Službene novine Federcije BiH, br. 9/96, 27/98, 20/00- visoki predstavnik (45/00- potvrda Parlament), 58/02- visoki predstavnik, 13/03- visoki predstavnik, (19/03- potvrda Parlament), 47/06-visoki predstavnik, 59/06, 48/08, 34/12 i 77/12)
23. Zakon o Agenciji za bankarstvo Republike Srpske – prečišćeni tekst, Službeni glasnik Republike Srpske broj 10/98, 16/00, 18/01, 71/02, 18/03, 39/03 i 23/06
24. Zakon o Centralnoj banci BiH, Službeni list BiH, br.12/97
25. Zakon o osiguranju depozita – prečišćen tekst, Službeni glasnik BiH, br. 20/02, 18/05, 100/08 i 75/09

Internet izvori – banke i bankarske agencije:

1. Agencija za bankarstvo Federacije BiH – http://www.fba.ba/
2. Agencija za bankarstvo Republike Srpske – http://www.abrs.ba/
3. Agencija za depozite BiH – http://www.aod.ba/
4. Bank of Slovenia – http://www.bsi.si/en/
5. Centralna banka BiH – http://cbbh.ba/
6. Centralna banka Crne Gore – http://www.cb-mn.org/
7. Česká bankovní asociace – https://www.czech-ba.cz
8. Česká exportní banka, a.s. – http://www.ceb.cz/
9. Česká národní banka – http://www.cnb.cz/
10. Českomoravská záruční a rozvojová banka, a. s. – http://www.cmzrb.cz/

11. European Central bank – http://www.ecb.int/home/html/index.en.html
12. Hrvatska narodna banka – http://www.hnb.hr/
13. Hypoteční banka, a.s. – http://www.hypotecnibanka.eu/about-the-bank/
14. Investiciono-razvojna banka Republike Srpske – http://www.irbrs.org
15. Narodna banka na Republika Makedonija – http://www.nbrm.mk/
16. Narodna banke Srbija – http://www.nbs.rs/internet/cirilica/index.html
17. Národná banka Slovenska – http://www.nbs.sk/en/home
18. Raiffeisen banka BiH – https://www.raiffeisenbank.ba/
19. Razvojna banka Federacije BiH – http://www.rbfbih.ba/
20. Unicredit banka – http://www.unicreditbank.ba/home/wps/wcm/connect/ucb_ba/utils/index/index
21. The Association of Czech Building Societies in the Czech Republic – http://www.acss.cz/
22. The Deposit Insurance Fund – http://www.fpv.cz/en/
23. The European Payments Council – http://www.europeanpaymentscouncil.eu/
24. The International Monetary Fund – http://www.imf.org/external

Internet izvori – Zavodi za statistiku:

1. Agencija za statistiku BiH – http://www.bhas.ba/
2. Czech statistical office – http://www.czso.cz/eng/redakce.nsf/i/home
3. EU statistical office – http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home

Internet izvori - enciklopedije i portali:

1. Banks daily - Banking news & directory – http://www.banksdaily.com/
2. Countryeconomy – http://countryeconomy.com
3. Enciklopedija Wikipedia BiH – http://bs.wikipedia.org/
4. Enciklopedija Wikipedia ČR – http://cs.wikipedia.org/
5. Index Mundi – http://www.indexmundi.com/
6. Inflation EU – http://www.inflation.eu/
7. Informativni portal EU u BiH – http://www.eubih.org
8. Istraživački portal Singipedia – http://www.singipedia.com/content/1-Naslovna
9. Monitor online – http://www.monitor.co.me/
10. OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development) – http://www.oecd.org/
11. Ondrej Simpach blog – http://www.ondrejsimpach.ic.cz/
12. Poslovni portal – http://www.capital.ba/
13. RBR (Retail banking research) – http://www.rbrlondon.com/
14. Shearman & Sterling – http://www.shearman.com/home.aspx
15. Vibilia biznis portal – http://www.vibilia.rs/

8. POPIS SLIKA, TABELA, GRAFIKONA I SKRAĆENICA

Slike:

Slika 1 – Usluge koje pruža savremena banka....9
Slika 2 – Skraćeni prikaz aktive i pasive depozitnih finansijskih institucija.... 10
Slika 3 – Odnos između učesnika na finansijskom tržištu.... 15
Slika 4 – Komparacija stope adekvatnosti kapitala po Basel II i Basell III standardu.... 74

Tabele:

Tabela 1 – Ljudski resursi u poslovnim bankama u BiH.... 23
Tabela 2 – Ljudski resursi u poslovnim bankama u ČR.... 45

Grafikoni:

Grafikon 1 – Struktura finansijskog sektora u BiH.... 16
Grafikon 2 – Stopa obavezne rezerve CBBiH.... 20
Grafikon 3 – Struktura bankarskog sektora BiH.... 21
Grafikon 4 – e-banking i kartično poslovanje u BiH.... 22
Grafikon 5 – Platne kartice u BiH.... 22
Grafikon 6 – ATM i POS terminali u BiH.... 22
Grafikon 7 – Ljudski resursi, prosječno zaposleni i stanovnika po zaposlenom u banci u BiH.... 23
Grafikon 8 – Aktiva poslovnih banaka i prosječna aktiva po zaposlenom po banci u BiH.... 24
Grafikon 9 – Poslovne banke u BiH u programu osiguranja depozita.... 25
Grafikon 10 – Osigurani depoziti u poslovnim bankama u BiH.... 26
Grafikon 11 – Depoziti instiucionalnih sektora u poslovnim bankama u BiH.... 26
Grafikon 12 – Učešće depozita Vlade BiH u ukupnim depozitima.... 27
Grafikon 13 – Struktura kratkoročnih depozita stanovništva BiH.... 28
Grafikon 14 – Ročna struktura depozita stanovništva BiH.... 28
Grafikon 15 – Sektorska struktura kredita u poslovnim bankama u BiH.... 29
Grafikon 16 – Sektorska struktura kredita poslovnih banaka u BiH u 2000. godini i 2012. godini.... 29
Grafikon 17 – Namjenska struktura kredita stanovništva BiH.... 31
Grafikon 18 – Ročna struktura ukupnih kredita u poslovnim bankama u BiH.... 32
Grafikon 19 – Ročna struktura kredita nefinansijskih preduzeća u BiH.... 32
Grafikon 20 – Ročna struktura kredita stanovništva BiH.... 33
Grafikon 21 – Likvidna i ukupna aktiva poslovnih banaka u BiH.... 34
Grafikon 22 – Krediti i depoziti poslovnih banaka u BiH.... 34
Grafikon 23 – Stopa adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u BiH.... 35
Grafikon 24 – Struktura finansijskog sektora ČR.... 36
Grafikon 25 – Stopa obaveznih rezervi ČNB.... 40
Grafikon 26 – Eskontna stopa ČNB.... 40
Grafikon 27 – Struktura bankarskog sektora ČR.... 42

Grafikon 28 – e-banking i kartično poslovanje u ČR 43
Grafikon 29 – Platne kartice u ČR 43
Grafikon 30 – ATM terminali u ČR 44
Grafikon 31 – POS terminali u ČR 44
Grafikon 32 – Ljudski resursi, prosječno zaposleni i stanovnika po zaposlenom u banci u ČR 45
Grafikon 33 – Aktiva poslovnih banaka i prosječna aktiva po zaposlenom po banci u ČR 46
Grafikon 34 – Banke u ČR u programu osiguranja depozita (članice FPV) 46
Grafikon 35 – Osigurani depoziti u poslovnim bankama u ČR 47
Grafikon 36 – Učešće depozita Vlade ČR u ukupnim depozitima 47
Grafikon 37 – Depoziti institucionalnih sektora u poslovnim bankama u ČR 48
Grafikon 38 – Struktura kratkoročnih depozita stanovništva ČR 49
Grafikon 39 – Ročna struktura depozita stanovništva ČR 50
Grafikon 40 – Sektorska struktura kredita u poslovnim bankama u ČR 50
Grafikon 41 – Sektorska struktura kredita u poslovnim bankama u ČR u 2000. i 2012. godini 51
Grafikon 42 – Namjenska struktura kredita stanovništva ČR 52
Grafikon 43 – Ročna struktura ukupnih kredita u poslovnim bankama u ČR 53
Grafikon 44 – Ročna struktura kredita nefinansijskih preduzeća u ČR 54
Grafikon 45 – Ročna struktura kredita stanovništva ČR 55
Grafikon 46 – Likvidna i ukupna aktiva poslovnih banaka u ČR 56
Grafikon 47 – Krediti i depoziti poslovnih banaka u ČR 56
Grafikon 48 – Stopa adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u ČR 57
Grafikon 49 – Kamatne stope CBBiH i ČNB 59
Grafikon 50 – Struktura finansijskih sektora BiH i ČR u 2012. godini 60
Grafikon 51 – Struktura poslovnog bankarskog sektora BiH i ČR 60
Grafikon 52 – e-banking i kartično poslovanje u poslovnim bankama u BiH i ČR 60
Grafikon 53 – Platne kartice u BiH i ČR 61
Grafikon 54 – Distributivna mreža poslovnih banaka u BiH i ČR 61
Grafikon 55 – Rasprostranjenost distributivne mreže poslovnih banaka u BiH i ČR 62
Grafikon 56 – Ljudski resursi, prosječno zaposleni i stanovnika po zaposlenom u banci u BiH i ČR 63
Grafikon 57 – Prosječan devizni kurs u BiH i ČR 63
Grafikon 58 – Aktiva bankarskog sektora i prosječna aktiva po zaposlenom u banci u BiH i ČR 64
Grafikon 59 – Banke u programu osiguranja depozita i osigurani depoziti u BiH i ČR 65
Grafikon 60 – Ukupni depoziti poslovnih banaka u BiH i ČR 65
Grafikon 61 – Učešće depozita Vlade u ukupnim depozitima u BiH i ČR 66
Grafikon 62 – Depoziti institucionalnih sektora u poslovnim bankama u BiH i ČR 66
Grafikon 63 – Struktura kratkoročnih depozita stanovništva BiH i ČR 67
Grafikon 64 – Ročna struktura depozita stanovništva u poslovnim bankama u BiH i ČR 67
Grafikon 65 – Ukupni krediti poslovnih banaka u BiH i ČR 68
Grafikon 66 – Krediti institucionalnih sektora u poslovnim bankama u BiH i ČR 68

Grafikon 67 – Namjenska struktura kredita stanovništva BiH i ČR u poslovnim bankama 69
Grafikon 68 – Ročna struktura kredita u poslovnim bankama u BiH i ČR..... 70
Grafikon 69 – Ročna struktura kredita nefinansijskih preduzeća i stanovništva BiH i ČR..... 70
Grafikon 70 – Stope rasta kredita i BDP u BiH i ČR 70
Grafikon 71 – Učešće likvidne u ukupnoj aktivi banaka i kamatne stope CBBiH i ČNB..... 71
Grafikon 72 – Krediti i depoziti poslovnih banaka u BiH i ČR 72
Grafikon 73 – Stope adekvatnosti kapitala poslovnih banaka u BiH i ČR..... 73
Grafikon 74 – Stopa adekvatnosti kapitala u bankama u 2012. godini i prema Basel III standardu..... 75

Skraćenice:

- AODBiH – Agencije za osiguranje depozita BiH
- ATM – Automatic Teller Machine
- BiH – Bosna i Hercegovina
- CAR –Stopa adekvatnosti kapitala
- CBBiH – Centralna banka Bosne i Hercegovine
- CMRZ, ČMRZB – Českomoravská záruční a rozvojová banka, a. s
- CZK (Kč) – češka kruna /oznaka po standardu ISO 4217 (Kč - oznaka na novčanicama)
- ČEB – Česká exportní banka, a.s.
- ČEB – Česká exportní banka, a.s.
- ČMZRB – Českomoravská záruční a rozvojová banka, a. s.
- ČNB – Česká národní banka
- ČR – Češka Republika
- ECB – Europska centralna banka
- EEZ – Europska ekonomska zajednica
- EFT/POS terminali – Electronic Funds Transfer at Point of Sale (skraćeno POS)
- EPC – The European Payments Council
- EU – Evropska unija
- EUR (€)– euro
- FPV – Fond pojištění vkladů
- FSI – The Financial Soundness Indicators
- G10 – deset industrijski razvijenih država
- HB – Hypoteční banka, a.s.
- HOV – hartije od vrijednosti
- KM – konvertibilna marka
- NF – nefinansijska preduzeća
- RS – Republika Srpska
- SAD – Sjedinjene Američke Države
- US$ – američki dolar